

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

---

przeegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK 72

zeszyt

1/2

WYDAWNICTWO

Warszawa 2004

REDAKCJA

Maria LENARTOWICZ – redaktor naczelny
Krystyna BEŁKOWSKA – sekretarz redakcji

RADA REDAKCYJNA

Barbara Sosińska-Kalata – przewodnicząca
Sabina Cisek, Ewa Głowacka, Henryk Hollender, Artur Jazdon,
Marek Nahotko, Alina Nowińska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska,
Jadwiga Sadowska, Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk,
Jolanta Stępniać, Jacek Wojciechowski, Elżbieta Barbara Zybert

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

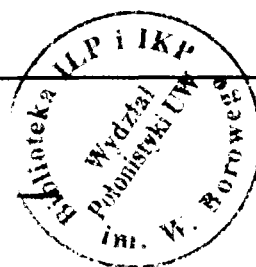
Opracowanie
Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: Alina NOWIŃSKA

Adres wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: 827-52-96
e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl

Adres redakcji:
Biblioteka PAN w Warszawie, 00-901 Warszawa,
Pałac Kultury i Nauki, VI p., tel. 656-66-00, 620-33-02, fax 656-66-39
e-mail: biblwaw@pan.pl

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”*

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2004. Ark. wyd. 7,30.
Nakład 750 egz. Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM
Kozierki 17a, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. 724-18-76

TREŚĆ

Artykuły

ANNA AUGUSTYNIAK: Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji	3
MIROSŁAWA KOCIĘCKA: Biblioteki narodowe na przełomie wieków	23
KAMILLA DUDEK: Analiza bibliometryczna Listy Światowej Programu UNESCO „Pamięć Świata”	33

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Z historii polskich bibliotek naukowych	
Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa 2003 (<i>Ryszard Ergetowski</i>)	43
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Hanna Zasadowa</i>)	46
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	49

Z życia SBP

Działalność Zarządu Głównego SBP od 1.07.2003 r. do 31.06.2004 r. (<i>Elżbieta Stefańczyk</i>)	55
Uchwały SBP	64
Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji. Projekt	67
Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2003 r. (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	72

Z żałobnej karty

Eugeniusz Ścibor (1929-2003) (<i>Wiesław Babik</i>)	75
---	----

Kronika krajowa	79
-----------------------	----

Kronika zagraniczna	85
---------------------------	----

Wydawnictwa otrzymane	89
-----------------------------	----

Autorzy	90
---------------	----

CONTENTS

Articles

ANNA AUGUSTYNIAK: International Federation for Information and Documentation (Summary – s. 20)	3
MIROSŁAWA KOCIEŃKA: National libraries at the turn of the century (Summary – s. 32)	23
KAMILLA DUDEK: Bibliometric analysis of the Memory of the World Register (Summary – s. 42)	33
Reviews	43
News from Polish Library Association	55
Obituary	75
News from the country	79
News from abroad	85
Publications received	89
Contributors	90

ANNA AUGUSTYNIAK

MIĘDZYNARODOWA FEDERACJA
INFORMACJI I DOKUMENTACJI

Dzieje FID od jego powstania w 1895 r. do rozwiązania w 2000 r.

Będąc najstarszą organizacją działającą w zakresie dokumentacji i informacji naukowej, Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji (FID) przez ponad 100 lat pełniła ważną rolę w rozwoju tej dziedziny – obserwowany od kilku lat schyłek FID w sposób szczególny usposabia więc do podjęcia przemyśleń o charakterze analityczno-syntetyzującym.

Oficjalnie jako datę powstania tej organizacji przyjmuje się 1895 r., w którym Paul Otlet (1869-1944) i Henri La Fontaine (1854-1943) założyli w Brukseli Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny – pierwszą na świecie międzynarodową organizację zajmującą się dokumentami jako najcenniejszymi źródłami informacji naukowej i technicznej. Wraz z rozwojem działalności Instytutu oraz przemianami zachodzącymi w jego otoczeniu jego nazwa kilkakrotnie podlegała zmianom. Nie były one oczywiście przypadkowe, wręcz przeciwnie – w najbardziej skondensowanej formie ilustrują kierunek ewolucji koncepcyjnej i organizacyjnej, jaką przeszedł FID od chwili założenia: od bibliografii, poprzez dokumentację, w kierunku szeroko pojętej informacji, a równocześnie od scentralizowanego stowarzyszenia osób prywatnych do federacji instytucji i organizacji koordynującej prace rozproszonych ośrodków.

Moment powstania Instytutu – koniec XIX w. – cechował się niespotykaną nigdy przedtem dynamiką rozwoju nauki i techniki. Nową siłą przekształcającą przyrodę i społeczeństwo stała się wówczas tzw. cywilizacja przemysłowa, a szybko rozwijająca się nauka (w szczególności jej kierunki matematyczno-fizyczne i przyrodnicze), posługując się coraz doskonalszą techniką, stawała się niezwykle potężnym narzędziem przeobrażeń rzeczywistości. Nauka, technika i produkcja działały na siebie wzajemnie na zasadzie sprzężenia zwrotnego: odkrycia naukowo-techniczne stymulowały rozwój technologii produk-

cyjnych, z kolei sfera produkcji stawiała coraz większe wymagania naukowcom i inżynierom. Wraz z postępowaniem nauki i techniki na całym świecie następował niezwykle szybki przyrost piśmiennictwa, a postęp w tych dziedzinach wymagał ciągłego śledzenia bieżącej literatury naukowej i fachowej. Coraz szybszy rozwój badań naukowych powodował takie tempo produkcji książek utrwalających i rozpowszechniających ich wyniki, że zasób piśmiennictwa podwoił się w ciągu zaledwie 30 lat. Jeszcze gwałtowniej, niemal w geometrycznym postępie, rosła liczba czasopism naukowych, podlegających jednocześnie coraz większej specjalizacji [7, s. 26; 18, s. 197].

Kontrolowanie światowej produkcji wydawniczej za pomocą stosowanych ówczesznie metod stawało się zadaniem coraz trudniejszym, co doprowadziło do tzw. „kryzysu bibliograficznego”, to jest sytuacji, w której istniejące bibliografie i biblioteki naukowe nie były w stanie ogarnąć nieustannego napływu publikacji i – co za tym idzie – zaspokoić zwiększających i różnicujących się potrzeb informacyjnych swoich użytkowników¹. Problemu nie udało się w pełni rozwiązać także powstającym wówczas specjalistycznym ośrodkiem dokumentacji, bezsilnym wobec trudności w dostępie do piśmiennictwa zagranicznego. W gronie dokumentalistów coraz wyraźniej zaczęto uświadamiać sobie potrzebę współpracy międzynarodowej, zwłaszcza w zakresie bieżącej rejestracji piśmiennictwa. Pierwsze koncepcje kontroli literatury w skali światowej skrytykowały się w drugiej połowie XIX w. na gruncie nauk ścisłych i przyrodniczych; na szczególną uwagę w tym kontekście zasługuje zwłaszcza pomysł utworzenia międzynarodowego katalogu piśmiennictwa naukowego (International catalogue of scientific literature) przedłożony przez Królewskie Towarzystwo Naukowe w Londynie² oraz inicjatywy podjęte na międzynarodowych kongresach chemii i zoologii³. Pod koniec tego stulecia dwaj belgijscy prawnicy: Otlet i La Fontaine wystąpili z prekursorskim projektem zorganizowania światowego rejestru piśmiennictwa, początkowo ograniczonego do obszaru nauk społecznych.

---

¹ Nieprzypadkowo w tym właśnie okresie wynaleziono wiele urządzeń ułatwiających przetwarzanie i przekazywanie informacji, począwszy od maszyny do pisania (1867) i telefonu (1876), po karty perforowane (1873) i linotyp (1886). W tych samych czasach powstała także Klasyfikacja Dziesiąta Dewey'a (1876) oraz nastąpił rozkwit czasopism abstraktowych.

² The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge – towarzystwo to, początkowo samodzielnie, przystąpiło do prac związanych z organizacją międzynarodowego katalogu piśmiennictwa naukowego już ok. 1850 r.; według pierwszej koncepcji rejestr ten miał obejmować całą literaturę naukową XIX w. i ukazywać się w formie książkowej, jednak – z powodu trudności finansowych i organizacyjnych – przedsięwzięcie szybko zakończyło się niepowodzeniem (ukazało się tylko kilkanaście tomów bibliografii). Po raz kolejny próbę zrealizowania tego pomysłu podjęto w 1896 r., znacznie zawężając zakres rejestrowanych materiałów do książek z dziedziny nauk matematyczno-fizycznych i przyrodniczych; jednak i ta inicjatywa ostatecznie nie dała większych efektów. Prace zakończono w 1922 r. [18, s. 197-200; 6, s. 27-28].

³ W 1893 r. na Kongresie Chemików w Chicago poruszono sprawę zorganizowania międzynarodowej bieżącej bibliografii w zakresie chemii; nad projektem tym dyskutowano także w 1894 r. na I Międzynarodowym Kongresie Chemii Stosowanej w Brukseli. Z kolei na Międzynarodowym Kongresie Zoologii w Zürychu w 1896 r. powołano do życia Concilium Bibliographicum – centralne biuro bibliograficzne, którego zadaniem było publikowanie bieżącej bibliografii zoologicznej, równoległe w postaci czasopisma oraz kartoteki [7, s. 52].

Początki współpracy Otleta i La Fontaine'a sięgają wczesnych lat 90. XIX w. i wiążą się z ich działalnością w brukselskim Towarzystwie Studiów Społecznych i Politycznych (*Société des études sociales et politiques*) [32, s. 29-36; 30, s. 642], gdzie angażowali się w prace sekcji bibliografii. Owocem tego wczesnego okresu współpracy był prekursorski artykuł Otleta zatytułowany *Coś o bibliografii* (*Un peu de bibliographie* – opublikowany w 1892 r. w czasopiśmie Koła Młodych Adwokatów Brukseli *Palais*), w którym zaproponował nowatorski sposób opanowania rozproszonej literatury z dziedziny nauk społecznych za pomocą bibliografii jako skutecznej metody systematyzacji materiałów źródłowych. Otlet postulował odejście w opisie publikacji od akcentowania ich cech formalnych oraz skupienie się na treści, a zwłaszcza tych cechach, które odzwierciedlały oryginalny wkład danej pracy do wiedzy na określony temat. W swoim artykule Otlet po raz pierwszy zaprezentował własną koncepcję kartoteki dokumentacyjnej, różnej od dotychczasowych katalogów bibliotecznych. Zgodnie z jego wizją, kartoteka ta powinna stanowić zbiór odpowiednio skomponowanych kart dokumentacyjnych (poza tradycyjnym opisem bibliograficznym zawierających także tzw. analizy dokumentacyjne, a więc zwięzłe, ale wyczerpujące informacje o treści dokumentu), uporządkowanych rzeczowo z rozbudowanym systemem odsyłaczy. Organizacja tego zbioru w formie kartkowej miała na celu ułatwienie procesu aktualizacji, który mógł odbywać się poprzez proste włączanie kolejnych fiszek (rozwiązanie to wykluczało konieczność okresowego opracowywania indeksów o charakterze kumulacyjnym, niezbędnych w przypadku publikowania takiej bibliografii w postaci wydawnictwa zwartej). Kluczem do tej kartoteki, a jednocześnie podstawą jej uporządkowania, miała być specjalnie w tym celu opracowana klasyfikacja rzeczowa, umożliwiająca wieloaspektowe odwzorowanie struktury współczesnej nauki. Zadaniem tak zorganizowanego rejestru bibliograficznego byłoby usprawnienie współpracy intelektualnej w obszarze nauk społecznych, a przy tym nadanie tej części wiedzy „pozytywistycznego i dokumentalnego charakteru właściwego naukom naturalnym” [32, s. 31; 30, s. 642].

W ślad za refleksją teoretyczną wkrótce podjęto konkretne działania o charakterze praktycznym. Już w 1893 r. Otlet i La Fontaine przekształcili sekcję bibliograficzną Towarzystwa w Międzynarodowy Instytut Bibliografii Socjologicznej (*Institut international de bibliographie sociologique*)⁴ – jednostkę o charakterze centralizująco-koordynującym, której podstawą działalności z założenia miały być dynamicznie rozbudowywane, obszerne kartoteki dokumentacyjne i bogata biblioteka. Na system kartotek Instytutu składało się 5 na bieżąco uzupełnianych rejestrów: powszechna bibliografia prawnicza, wykazy literatury z zakresu nauk społecznych, prawoznawstwa porównawczego

⁴ Siedzibą tej instytucji według H. Jareckiej był prywatny dom La Fontaine'a [18, s. 200]; według S. Bradford'a [5, s. 95] był to dom Otleta.

i statystyki porównawczej oraz bibliografia ogólna, porządkowana początkowo według nazwisk autorów [32, s. 33-34]; do końca 1894 r. zbiór ten łącznie obejmował ponad 100 000 kart dokumentacyjnych. W miarę postępów prac Instytut zyskiwał coraz większe zainteresowanie ze strony uczonych z różnych części świata: do współpracy udało się zaangażować reprezentantów większości krajów Europy Zachodniej oraz Stanów Zjednoczonych i Japonii [32, s. 34-35]. Dostyc szybko zaczął być powszechnie kojarzony jako Międzynarodowe Biuro Bibliografii (Office international de bibliographie).

Przystępując do prac nad przygotowaniem kompletnych serwisów bibliograficznych w obszarze prawa i socjologii, Otlet i La Fontaine przewidzieli konieczność takiej ich organizacji, która dawałaby możliwość wyszukiwania informacji w aspekcie rzeczowym – w związku z tym zaistniała potrzeba wyboru języka informacyjno-wyszukiwawczego odpowiedniego dla tych kartotek. Dość długo analizowali pod tym kątem różne popularne ówczesne systemy klasyfikacyjne, żaden jednak nie odpowiadał w pełni ich oczekiwaniom. Szerokie perspektywy otworzyła przed nimi dopiero klasyfikacja dziesiąta opracowana w 1876 r. przez amerykańskiego bibliotekarza Melvila Dewey'a (1851-1931). Klasyfikacja ta, a zwłaszcza jej nieograniczony zakres i niezależna od żadnego języka naturalnego notacja numeryczna, do tego stopnia zafascynowała Belgów, iż postanowili rozszerzyć spektrum swoich zainteresowań na całą ludzką wiedzę utrwaloną w dokumentach. W ten sposób zrodził się pomysł utworzenia Uniwersalnego rejestru bibliograficznego (Répertoire Bibliographique Universel – RBU) – holistycznej bibliografii o nieskrępowanym żadnymi ograniczeniami zakresie i zasięgu, zorganizowanej w postaci kartoteki dokumentacyjnej. Uzyskawszy w połowie tego roku zgodę Dewey'a na przetłumaczenie jego tablic klasyfikacyjnych na język francuski oraz ich adaptację do specyficznych potrzeb prac bibliograficznych prowadzonych w Brukseli, Otlet i La Fontaine z zapałem zabrali się do działania. Pierwszą ich inicjatywą podjętą w związku z RBU było zwołanie pierwszej Międzynarodowej Konferencji Bibliograficznej.

Spotkanie to, przygotowane w niezwykłym pośpiechu, odbyło się w Brukseli w dn. 2-5.09.1895 r. pod patronatem rządu Belgii. Otlet i La Fontaine, chcąc obrazowo zaprezentować swoje projekty na forum międzynarodowym, przygotowali do tego czasu swoistą podstawę RBU, opracowując ok. 400 000 kart dokumentacyjnych z zakresu prawa i socjologii, opatrzonych symbolami klasyfikacyjnymi zbudowanymi na podstawie systematyki Dewey'a. Udało im się także przetłumaczyć i uzupełnić kilkujęzycznym indeksem⁵ część tablic odpowiadającą tym zagadnieniom.

Efektem obrad Międzynarodowej Konferencji Bibliografii było określenie 2 zasadniczych kierunków rozwoju bibliografii: potwierdzo-

⁵ W języku francuskim, angielskim i niemieckim; całość opublikowano jeszcze w tym samym roku pt. *Classification décimale des sciences sociales et du droit. Table méthodique en français et index alphabétique en français, en anglais et en allemand (édition développée)*.

no konieczność rozpoczęcia prac nad ogólnościową bieżącą bibliografią rejestrującą całość piśmiennictwa naukowego oraz usankcjonowano koncepcję układu tej bibliografii przy wykorzystaniu klasyfikacji dziesiętnej zbudowanej na wzór systemu Dewey'a. Klasyfikacja ta miała stać się podstawą międzynarodowej współpracy intelektualnej, dlatego też należało ją opracować ze szczególną dbałością. Pieczę nad realizacją tych założeń powierzono 2 powołanym w tym celu organizacjom: Międzynarodowemu Instytutowi Bibliograficznemu (Institut International de Bibliographie – IIB) oraz Międzynarodowemu Biuru Bibliograficznemu (Office International de Bibliographie – OIB). W zasadzie obydwie te instytucje długo – aż do lat 30. XX w. – funkcjonowały wspólnie, a ich działalność jest w wielu źródłach⁶ utożsamiana z nazwą IIB.

Od chwili powstania (aż do okresu międzywojennego) IIB, jako stowarzyszenie nieposiadające osobowości prawnej, zrzeszał głównie członków indywidualnych, a także instytucje i stowarzyszenia działające w zakresie bibliografii i dokumentacji⁷. W zakres jego kompetencji wchodziły przede wszystkim prace teoretyczne i organizacyjne nad RBU, w tym także prowadzenie badań, opracowywanie tablic i promocja międzynarodowej klasyfikacji dziesiętnej (w późniejszym czasie nazywanej Uniwersalną Klasyfikacją Dziesiętną – UKD). OIB został z kolei powołany jako quasi-oficjalna agencja rządowa (status ten pozwalał na otrzymywanie dotacji budżetowych) i stanowił niejako organ kierowniczy i wykonawczy IIB. Do jego zadań należało reprezentowanie Instytutu na zewnątrz (m.in. to właśnie OIB był sygnatariuszem umowy z Dewey'em) oraz gromadzenie i dystrybucja RBU. Pierwszym przewodniczącym Biura (a zarazem i Instytutu) był Edouard Descamps-David, prominentny prawnik i polityk⁸.

Do wybuchu I wojny światowej wszystkie przedsięwzięcia podjęte przez IIB/OIB rozwijały się niezwykle sprawnie i dynamicznie. Bardzo szybko postępowały prace nad kartoteką RBU – tak ilościowo, jak i organizacyjnie. Do 1914 r. zdołano opracować 11 mln [29], a według niektórych źródeł nawet 13 mln [18, s. 202; 6, s. 30] kart dokumentacyjnych, porządkowanych jednocześnie w 2 układach – alfabetycznym oraz systematycznym. Dzięki staraniom Otleta i La Fontaine'a udało się wypracować praktyczne, efektywne reguły międzynarodowej współpracy w zakresie publikowania bibliografii – ujednolicono ich format, ustalono potrzebę jednostronnego zadrukowywania kart (dzięki czemu – po rozcięciu i naklejeniu na znormalizowane karty⁹ – można

⁶ Informacje o OIB zostały całkowicie pominięte m.in. w oficjalnych statystykach publikowanych przez FID w roczniku *FID Directory* [8; 9].

⁷ Pierwszym członkiem honorowym IIB mianowano Melvila Dewey'a [32, s. 47].

⁸ W rzeczywistości od początku *spiritus movens* poczynań IIB/OIB był Otlet; La Fontaine, jako zdeklarowany internacjonalista i lewicujący polityk – przez 36 lat reprezentował w senacie interesy Belgijskiej Partii Socjalistycznej – nie cieszył się zaufaniem króla, dlatego też nie mógł uczestniczyć w pracach zarządu OIB (tzw. „członkowie rzeczywiści” OIB byli nominowani przez króla Belgii), miał jedynie możliwość działania na forum mniej sformalizowanego IIB [32, s. 48-49].

⁹ Wzorem bibliotek amerykańskich Otlet i La Fontaine jeszcze przed Międzynarodową Konferencją Bibliografii przyjęli wymiary 75x128 mm jako format obowiązujący dla kart dokumentacyjnych; w okresie międzywojennym wymiary 75x120 przyjęto jako znormalizowany międzynarodowy format biblioteczny.

było bezpośrednio włączać zawarte na nich opisy do kartoteki), apelowano o uzupełnianie pozycji bibliograficznych symbolami klasyfikacji dziesiętnej. Wielką innowacją kartoteki Otleta i La Fontaine'a było uwzględnianie artykułów z czasopism jako publikacji co najmniej równorzędnych, o ile nie bardziej wartościowych – choćby ze względu na szybsze od książek ukazywanie się i związaną z tym większą aktualność zawartych w nich informacji. Czasopisma nie były przy tym jedynymi dokumentami nowego typu brany pod uwagę w pracach dokumentacyjnych IIB. URB, jakkolwiek traktowany priorytetowo, nie był bowiem jedyną kartoteką dokumentacyjną opracowywaną przez Instytut; towarzyszył mu cały system kartotek komplementarnych, zorganizowanych według zasad zbliżonych do RBU. Jako pierwszy w sukurs RBU przyszedł w 1906 r. Uniwersalny rejestr ikonografii (*Répertoire iconographique universel*), w którym gromadzone były materiały graficzne; wkrótce potem repertuar kartotek rozszerzono o Encyklopedyczny rejestr dokumentacji (*Répertoire encyclopédique des dossiers*) – obszerną kolekcję o charakterze pełnotekstowym, na którą składały się różnego rodzaju wycinki, ulotki, broszury, dokumenty patentowe, notatki (co ciekawe – także spisywane odręcznie). Ta ostatnia baza, ze względu na specyfikę gromadzonych materiałów, miała nieco odmienną formę – była uporządkowana w teczkach zagadnieniowych. System informacyjny IIB uzupełniono ponadto o kilka kartotek pomocniczych, takich jak: Główny katalog bibliotek (będący sygnaturowym wykazem książek i czasopism dostępnych w najważniejszych bibliotekach współpracujących przy RBU) czy Główny rejestr stowarzyszeń i instytutów (międzynarodowy wykaz adresowy, obejmujący wszystkie dziedziny wiedzy) [2, s. 381]. Tak rozbudowany system baz pozwolił na szeroko zakrojoną działalność informacyjną – zarówno w zakresie informacji retrospektywnej, jak i bieżącej.

Jednocześnie cały czas trwały intensywne prace nad rozbudową i popularyzacją europejskiej wersji klasyfikacji dziesiętnej¹⁰, stanowiącej podstawę układu kart dokumentacyjnych w większości kartotek prowadzonych w IIB. Do działań tych zatrudniono uczonych reprezentujących większość liczących się ówczesnie środowisk naukowych z całego świata. Choć zasadniczo schemat tej klasyfikacji, zwłaszcza pod względem strukturalnym, niewiele różnił się od swego amerykańskiego pierwowzoru, niezbędne okazały się pewne przekształcenia związane z jego dostosowaniem do wymogów działalności dokumentacyjnej, z założenia bardziej uniwersalnej jeśli chodzi o zakres zainteresowań (wszak systematyka Dewey'a miała charakter klasyfikacji bibliotecznej i to odzwierciedlającej ogólną strukturę księgozbiorów amerykańskich). Ze względu na o wiele szerszy zasięg formalno-wydawniczy wykazów prowadzonych w Brukseli, konieczne było także

¹⁰ Dla odróżnienia systematyka ta była określana jako Europejska klasyfikacja dziesiętna (*European classification décimale*) lub brukselskie rozszerzenie systemu Deweya (*Brussels Expansion of Dewey*). Nazwę Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna – *Classification Décimale Universelle* – nadano jej dopiero w 1929 r. w tytule drugiego pełnego wydania tablic [29; 33, s. 155].

znaczne uszczegółowienie niemal wszystkich podziałów [33, s. 156; 34, s. 53-55]. Sukcesywnie opracowywane partie tablic klasyfikacyjnych ukazywały się w postaci luźnych zeszytów, począwszy już od 1896 r. Pierwsze pełne wydanie, zatytułowane *Manuel du répertoire bibliographique universel*” (*Podręcznik uniwersalnego rejestru bibliograficznego*), opublikowano w l. 1905-1907, z oczywistych względów w języku francuskim. Obejmowało ono – oprócz zaktualizowanej zawartości wszystkich uprzednio wydanych zeszytów – także obszerny wstęp, skrócone tablice ogólne, tablice pomocnicze dla poddziałów wspólnych oraz wspólny indeks przedmiotowy.

Reakcje na działania podjęte przez zespół IIB pod kierunkiem Otleta i La Fontaine’a były bardzo – niekiedy skrajnie – różne. Wysoce krytycznie do proponowanych przez nich innowacji (w tym także klasyfikacji dziesiętnej) odniosło się środowisko bibliotekarskie, uważając ich propozycje za przejaw skrajnych modyfikacji rozwiązań od dawna stosowanych w praktyce bibliotecznej, zwłaszcza katalogów centralnych i bibliografii uniwersalnych. Z drugiej strony, inne kręgi naukowe (np. uczeni skupieni wokół Francuskiego Towarzystwa Rozwoju Nauk – Association française pour l’avancement des sciences) wiązały z pracami Instytutu nadzieje na efektywne kontrolowanie coraz szybszego przyrostu piśmiennictwa naukowego [1, s. 16].

Dobłą passę IIB przerwał wybuch I wojny światowej; w zasadzie nigdy później organizacja ta nie osiągnęła już takiej świetności, jaką cieszyła się w 1914 r. Okres międzywojenny w dziejach omawianej organizacji przyniósł bowiem wiele zmian, tak natury organizacyjnej, jak i programowej. Po wojnie Instytut wznowił działalność bardzo osłabiony finansowo i organizacyjnie. Wyraźnie pogorszyły się jego stosunki z rządem, dodatkowo Otlet i La Fontaine nie potrafili nawiązać przyjaznych stosunków z nowo powstałą Ligą Narodów ani funkcjonującym w jej strukturze Międzynarodowym Instytutem Współpracy Intelktualnej (Institut international de coopération intellectuelle). W obliczu nowej sytuacji polityczno-ekonomicznej świata pękły funkcjonujące przed wojną ramy działalności IIB; jednocześnie jego założyciele i dotychczasowi liderzy, Otlet i La Fontaine, niechętni wszelkim zmianom i nastawieni bardzo zachowawczo wobec pojawiających się koncepcji reorganizacyjnych, zostali odsunięci nieco w cień działalności Instytutu.

Z upływem czasu w IIB coraz większą wagę zaczęto przywiązywać do prac związanych z rozwojem systemu klasyfikacji dziesiętnej, aż w końcu zaczęły one stanowić podstawowy obszar jego działalności. Ważną datę w tym kontekście wyznaczył 1924 r., kiedy to na spotkaniu w Hadze doszło do pierwszej poważnej reformy Instytutu. Pomimo sprzeciwu ze strony Otleta i La Fontaine’a, zdecydowano wówczas o decentralizacji IIB i oparciu jego działalności na narodowych centrach dokumentacji. Zgodnie z tą koncepcją, wysuniętą jeszcze w 1920 r. przez reprezentanta Holandii – Fritsa Doker Duyvisa, IIB

otrzymał status federacji stowarzyszeń i instytucji¹¹; od tej pory Doker Duyvis zyskiwał coraz silniejszą pozycję w kierownictwie tej organizacji, do tego stopnia, że część Sekretariatu Generalnego IIB została przeniesiona z Belgii do Holandii (początkowo do rodzinnego miasta Duyvisa – Deventer, a w 1929 r. do Hagi). W przekształconym Instytucie coraz wyraźniej zdawano sobie sprawę z utopijności idei kompletnej rejestracji światowej literatury naukowej: stopniowo zaczęto odchodzić od prac nad systemem kartotek związanych z RBU, skupiając właściwie wszystkie siły na rozbudowie i rewizji klasyfikacji dziesiętnej. Efektem tych zabiegów było wydanie w l. 1926-1932 drugiego pełnego wydania jej tablic; to właśnie w tytule tej publikacji po raz pierwszy pojawiła się funkcjonująca do chwili obecnej nazwa Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna – UKD (Classification Décimale Universelle – CDU). To wydanie, zwłaszcza w części poświęconej naukom przyrodniczym i technice (opracowanej przez Duyvisa), znacznie odbiegało już od wersji amerykańskiej; podziały nauk humanistycznych i społecznych, których rewizję powierzono Otletowi i La Fontaine’owi¹², w zasadzie bez większych zmian przedrukowano z wydania pierwszego.

W 1931 r. po raz pierwszy doszło do zmiany nazwy Instytutu – na Międzynarodowy Instytut Dokumentacji (Institut International de Documentation – IID); zmiana ta symbolizowała ostateczne odżegnanie się od koncepcji RBU, niejako zwrócenie zagadnień bibliografii bibliotekarstwu i przesunięcie akcentów na zagadnienia metodyki i pragmatyki dokumentacji (de facto dominującą dziedziną aktywności IID pozostały działania związane z UKD). Pomimo usilnych starań ze strony nowego kierownictwa, słaby organizacyjnie Instytut nie potrafił odzyskać kondycji utraconej w 1914 r.

Szansę powrotu na pozycję lidera światowej dokumentacji otwarły przed nim dopiero rezolucje Światowego Kongresu Dokumentacji, który odbył się w Paryżu w dn. 16-21.08.1937 r. [7, s. 59-64]. Na Kongresie tym dostrzeżono pilną potrzebę sprawnej organizacji międzynarodowej sieci rozproszonych ośrodków dokumentacji, a odpowiedzialność za koordynację i harmonizację ich działalności (nie bez zastrzeżeń) powierzono właśnie Instytutowi. Wiążącą się z tym nowym zadaniem konieczność podkreślenia zdecentralizowanego charakteru prowadzonych prac skłoniła IID do kolejnej zmiany nazwy – na konferencji w Oxfordzie w 1938 r. przemianowano Instytut na Międzynarodową Federację Dokumentacji (Fédération Internationale de Documentation – FID)¹³. W tym samym roku Sekretariat FID przeniesiono formalnie na stałe do Hagi. Równocześnie ustalono nowy statut, zakładający szeroko zakrojoną działalność badawczą, organizacyjną, koordynacyjną i instruktazową. Jeszcze zanim zdołano wprowadzić

¹¹ Ze strony Polski od 1929 r. w pracach IIB uczestniczyła Sekcja Bibliograficzna Stowarzyszenia Techników Polskich w Warszawie [17; 16, s. 5].

¹² La Fontaine był także autorem indeksu przedmiotowego do tego wydania tablic.

¹³ Pod tą nazwą FID funkcjonował aż do połowy lat 80. XX w.

w życie założenia nowego programu, wybuchła II wojna światowa. Choć formalnie aktywności FID nie zawieszono, wojenną zawieruchę – jak większość współczesnych mu stowarzyszeń i instytucji – przetrwał w stanie swoistej hibernacji.

Po wojnie FID w szybkim tempie rozwijał się pod względem instytucjonalnym: w krótkim czasie, dzięki przystąpieniu licznych członków narodowych reprezentujących kraje z niemal wszystkich zakątków świata, stał się organizacją międzynarodową w najpełniejszym znaczeniu tego słowa. W przeciągu zaledwie 13 lat do prac Federacji oficjalnie przyłączyło się 18 krajów (jako członkowie narodowi)¹⁴: Belgia (1946), Republika Południowej Afryki (1947), Stany Zjednoczone (1947), Węgry (1947), Finlandia (1948), Szwecja (1948), Portugalia (1949), Indonezja (1950), Hiszpania (1950), Japonia (1951), Jugosławia (1951), Indie (1952), Norwegia (1954), Brazylia (1955), Polska¹⁵ (1956), Turcja (1956), Rumunia (1958) i Związek Radziecki¹⁶ (1958) [8; s. 45]. Wiele instytucji uzyskało status członka stowarzyszonego lub afiliowanego (ze strony Polski – w 1950 r. Biblioteka Narodowa, a w 1957 r. Ośrodek Informacji Naukowej PAN).

Pierwsze lata powojenne przyniosły jednak spore zapóźnienia na gruncie programowym – FID nadal zajmował się przede wszystkim pracami związanymi z doskonaleniem UKD, odkładając pozostałe przewidziane statutem dziedziny działalności (w tym szeroko zakrojoną aktywność koordynacyjną i instruktazową) na dalszy plan. Powszechnie oczekiwano, iż FID, jako oficjalnie uznany międzynarodowy ekspert w dziedzinie dokumentacji, z ogromnym, bo już przecież 50-letnim bagażem doświadczeń, będzie starać się o uzyskanie statusu jednostki o profilu doradczym, upoważnionej do prowadzenia szkoleń i organizowania prac służb informacyjnych podległych instytucjom nowo powstałego ONZ. Ta wyjątkowa sposobność rozszerzenia zakresu działalności i umocnienia pozycji na scenie międzynarodowej (a przy okazji także rozpropagowania UKD) nie została jednak wykorzystana. Donker Duyvis – ówczesnie niekwestionowany lider FID (Henri La Fontaine ani Paul Otlet nie doczekali końca wojny: pierwszy zmarł w połowie 1943 r., a drugi nieco ponad rok później) – pomimo ogromnego zaangażowania i rozległej wiedzy nie wykazał niezbędnych w tej sytuacji zdolności menedżerskich [1, s. 17-18; 2, s. 383]. Zamiast sku-

¹⁴ Wśród państw przyłączonych do FID w tym okresie H. Arntz [1, s. 18] wymienia także Czechosłowację z datą 1947, równocześnie pomijając informacje dotyczące niektórych innych krajów. Oficjalne statystyki FID zamieszczone w *FID Directory* [8, s. 45] jako datę akcesji Czechosłowacji podają dopiero 1960 r.

¹⁵ Polskę jako członka narodowego początkowo reprezentował Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej (CIDNT), w 1960 r. przekształcony w Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej (CIINTE). Po przemianach z 1971 r. w pracach FID uczestniczyli przedstawiciele Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (CINTE) i działającego przy nim Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (IINTE); po likwidacji CINTE w 1990 r. jego zadania w zakresie współpracy z FID przejął IINTE, funkcjonujący do 2001 r.

¹⁶ Radziecki Wszechzwiązkowy Instytut Informacji Naukowej i Technicznej (VINITI) bardzo aktywnie uczestniczył w pracach FID, m.in. w zakresie publikowania przygotowywanych przezeń wydawnictw zwartych i ciągłych (był odpowiedzialny np. za proces wydawniczy związany z publikacją kwartalnika *International Forum on Information and Documentation*).

pić się na nawiązaniu współpracy z ONZ koncentrował wysiłki FID na sprawach wewnętrznych (związanych głównie z rozwojem instytucjonalnym) oraz pracach nad UKD, jednocześnie stroniąc od udziału w przedsięwzięciach podejmowanych na szerokim forum. Takie postępowanie w zasadzie na własne życzenie wyeliminowało FID z grona wiodących organizacji międzynarodowych; tym samym jego prace nie zostały objęte żadnym programem dotacji czy promocji. Powstała w ten sposób luka szybko wypełniły służby informacyjne nowo powstałych organizacji pozarządowych (m.in. ICSU, ISO, OECD¹⁷) oraz wyspecjalizowanych agend ONZ, zwłaszcza prężnie i efektywnie działające UNESCO. Stopniowo przejmowały one odpowiedzialność za organizację dokumentacji w zakresie poszczególnych dziedzin, wkraczając w zakres kompetencji FID i niejako odbierając mu jedno z jego konstytutywnych zadań.

Ze stereotypem FID jako „ekspozytury propagandy na rzecz UKD” (określenie Jana Muszkowskiego [26, s. 9]) zaczął skutecznie walczyć dopiero pod koniec lat 50. XX w. Alexander King. Dopiero od czasu jego prezydentury, a w szczególności od chwili ogłoszenia w 1959 r. (na 25. konferencji FID w Warszawie) pierwszego długofalowego programu działania, zatytułowanego *Zarys polityki długookresowej FID (Outline of the long-time policy of the International Federation for Documentation)* [2, s. 386-387; 7, s. 74]¹⁸, działalność FID stopniowo zaczęła rozszerzać się na pozostałe obszary dokumentacji i informacji. Opracowując ten program, zakładano, iż FID – jako organizacja międzynarodowa o charakterze koordynacyjnym – nie powinien podejmować żadnych zadań praktycznych ani realizować żadnych badań naukowych, jeżeli mogą one być przeprowadzone sprawniej na poziomie narodowym. Zgodnie z tą supozycją sprecyzowano strategię działania FID obejmującą 7 ogólnych zakresów: „1. Wymiana doświadczeń związanych z dokumentacją pomiędzy organizacjami narodowymi lub specjalistycznymi. 2. Stworzenie forum dyskusji na temat wszelkich zagadnień dotyczących dokumentacji i rozwój porozumień międzynarodowych. 3. Promocja badań naukowych w dziedzinie dokumentacji. 4. Stymulowanie działalności krajowych służb dokumentacyjnych poprzez inicjatywy podejmowane na forum międzynarodowym. 5. Pomoc w organizacji dokumentacji w krajach rozwijających się. 6. Ogólne i specjalistyczne doradztwo w zakresie dokumentacji i przedsięwzięć międzynarodowych. 7. Koordynacja działań, których przeprowadzenie w skali międzynarodowej może być bardziej efektywne lub ekonomiczne niż na poziomie narodowym (np. prace nad rozwojem systemów klasyfikacji uniwersalnych lub utrzymywanie nie-

¹⁷ ICSU – Międzynarodowa Rada Unii Naukowych (International Council of Scientific Unions); ISO – Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna (International Standard Organisation); OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development).

¹⁸ Niektóre źródła [m.in. 1, s. 18] jako nazwę tego dokumentu podają *Long-term programme of action*.

których służb bibliograficznych związanych z dokumentacją” [2, s. 386-388]. Na rozpoczęcie realizacji poszczególnych postulatów przyjętych w ramach tych zagadnień wyznaczono okres 7 lat (1960-1966). Miarą wartości tego dokumentu była zawarta w nim obiektywna diagnoza aktualnej kondycji dokumentacji jako dziedziny naukowej oraz propozycje konkretnych kierunków działań, które powinny być podjęte w celu poprawy sytuacji. W perspektywie czasu realizacja jego założeń dawała Federacji możliwość aktywnego uczestnictwa w międzynarodowych przedsięwzięciach w zakresie informacji naukowej i technicznej w charakterze lidera. Program ten okazał się jednak za nadto ogólnikowy i obejmował zbyt wiele celów, aby mógł stanowić podstawę bieżących prac organizacji.

Szybko dostrzeżono konieczność uzupełnienia go poprzez opracowanie średniookresowych planów o charakterze operacyjnym, wytyczających kluczowe kierunki działalności FID na najbliższe lata i uszczegółwiających strategię ich realizacji. Dokumenty tego typu przedłożono w 1966, 1970 i 1976 r. Na podstawie ich analizy i oceny stopnia realizacji założonych w nich wytycznych opracowano w 1978 r. „schemat programowy”, ustalając procedury planistyczne (m.in. ujednolicono zasięg czasowy planów średniofalowych do okresu 3 lat i ograniczono ich tematykę do ok. 5 głównych założeń programowych). Jednocześnie nie rezygnowano z długookresowych planów strategicznych – kolejny został przyjęty w marcu 1971 r., za prezydentury Ralpha E. McBurneya. W programie tym zawarto nową formułę misji FID: celem Federacji nadal było „promowanie, poprzez międzynarodową współpracę, rozwoju dokumentacji i badań naukowych prowadzonych w jej zakresie”, jednak definicja samej dokumentacji jako dziedziny wiedzy została znacznie rozszerzona. Odtąd dyscyplina ta obejmowała „organizację, przechowywanie, przetwarzanie, rozpowszechnianie i krytykę w jakikolwiek sposób utrwalonej informacji (bez względu na nośnik) z zakresu nauk ścisłych, technicznych, społecznych i humanistycznych oraz sztuki” [19, s. 20; 2, s. 389-391].

Od końca lat 60. XX w. stosownie do założeń programowych, FID aktywnie włączał się do działań podejmowanych w zakresie informacji naukowej i dokumentacji na forum międzynarodowym; szczególnie bardzo zacieśniła się jego współpraca z UNESCO. Do najważniejszych podjętych wówczas wspólnych przedsięwzięć należały: Szeroki system porządkowania (Broad System of Ordering – BSO) [33, s. 200-203] oraz Międzynarodowy system informacji o badaniach w dziedzinie informacji i dokumentacji (International Information System on Research in Information and Documentation – ISORID) [24, s. 72; 19, s. 21].

Równoległe ze stałą rewizją programu w l. 60., 70. i 80. także struktura FID wielokrotnie podlegała modernizacji. Mało efektywne komórki organizacyjne przekształcano lub rozwiązywano, powołując w ich miejsce inne jednostki organizacyjne, podejmujące nowe istotne problemy w dziedzinie informacji. Powstały pierwsze komisje regio-

nalne (regional commissions) – FID/CLA dla Ameryki Łacińskiej i FID/CAO dla Azji i Oceanii – mające upowszechniać przedsięwzięcia i programy FID oraz koordynować współpracę ośrodków informacji funkcjonujących na podległym sobie obszarze [3, s. 140; 19, s. 21]. Działalność merytoryczna FID w zakresie teorii oraz praktyki dokumentacyjnej i informacyjnej realizowana była głównie przez komitety badawcze, w pracach których uczestniczyli – w charakterze członków lub konsultantów – eksperci z dziedziny informacji oraz innych dyscyplin naukowych, desygnowani przez członków narodowych FID. W strukturze Federacji działały także mniej sformalizowane grupy zadaniowe (Work Groups), w późniejszym czasie funkcjonujące jako tzw. zespoły specjalistyczne (Special Interest Groups), powoływane i rozwiązywane stosownie do aktualnych potrzeb organizacji.

Począwszy od lat 70. XX w. co 2 lata odbywały się oficjalne spotkania pod nazwą FID Conference and Congress. Do udziału w obradach konferencji byli zobligowani członkowie władz statutowych FID, a więc Rady i Zgromadzenia Ogólnego; w jej ramach odbywały się także zamknięte i otwarte posiedzenia poszczególnych komitetów. Kongresy były organizowane na szerszym forum (prawo uczestnictwa mieli wszyscy członkowie FID oraz inni specjaliści z zakresu dokumentacji i informacji naukowej) i obejmowały sesje dyskusyjne z referatami na przewodni temat [3, s. 137].

W celu podkreślenia wzrostu znaczenia w działalności FID zagadnień związanych z przetwarzaniem informacji, na 43. konferencji FID w Oxfordzie w 1986 r. po raz kolejny (i ostatni) zmieniono nazwę tej organizacji na Międzynarodową Federację Informacji i Dokumentacji (International Federation for Information and Documentation ¹⁹/Fédération Internationale d'Information et de Documentation). Na tej samej konferencji podjęto decyzję o rozszerzeniu oferty partycypowania w pracach FID, wprowadzając członkostwo wspierające i indywidualne oraz przedstawiono kolejny średniookresowy program na l. 1987-1990. Pod koniec 1986 r. przeprowadzono także długo oczekiwaną reformę zarządzania UKD [35]: rozwiązano najstarszą komisję problemową FID – Centralny Komitet Klasyfikacji (Central Classification Committee – FID/CCC) i przekazano jej kompetencje specjalnie w tym celu powołanej Radzie Zarządzającej ds. UKD (UDC Management Board – UMB) ²⁰. W 1992 r., w wyniku kolejnej reformy, odpowiedzialność za zarządzanie tą klasyfikacją przekazano Konsorcjum UKD (UDC Consortium).

W latach 90. główne kierunki zainteresowań FID skupiały się na teoretycznych problemach nauki o informacji oraz takich zagadnieniach praktycznych, jak: marketing i zarządzanie informacją i serwisa-

¹⁹ Akronim FID pozostał niezmienny, choć właściwie – zgodnie z przyjętymi zasadami skracania wyrazów – powinien zyskać formę IFID; ten skrót jednak zarezerwowano w 1975 r. dla kwartalnika „*International Forum on Information and Documentation*”.

²⁰ Przez wiele lat w pracach tych jednostek aktywny udział brał Eugeniusz Ścibor: w l. 1967-1986 jako członek Centralnego Komitetu Klasyfikacji – FID/CCC, a następnie do 1991 r. – Rady Zarządzającej ds. UKD.

mi informacyjnymi, sfera usług informacyjnych i zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych, informacja biznesowa, finansowa i przemysłowa, polityka informacyjna. Szczegółowe cele założone w zakresie tych dziedzin FID realizował przede wszystkim poprzez działalność edukacyjno-szkoleniową, skupiającą się głównie na profesjonalizacji informacji naukowej oraz wpajaniu nowoczesnej postawy wobec procesów zarządzania, przetwarzania i udostępniania informacji. Na drugim miejscu znalazła się organizacja konferencji, seminariów naukowych i warsztatów technicznych; w dalszej kolejności wymieniano działalność wydawniczą (obejmującą czasopisma fachowe, jak i szeroką ofertę wydawnictw zwartych), projekty badawcze, utrzymywanie sieci osobistych kontaktów i usługi konsultacyjne [11]. Charakterystycznym rysem było wprowadzanie różnego rodzaju nowoczesnych technik komunikacyjnych, zarówno dla usprawnienia przepływu informacji wewnątrz samej organizacji, jak i w celu ułatwienia jej kontaktów z otoczeniem.

Okres ten cechuje także wyraźne nastawienie na współpracę międzynarodową. Bodaj najważniejszym przedsięwzięciem FID w latach 90. XX w. była *Rezolucja z Tokio w sprawie strategicznego sojuszu międzynarodowych organizacji pozarządowych działających w sektorze informacji, mająca na celu polepszanie usług świadczonych na rzecz światowej społeczności* (*The Tokio resolution on a strategic alliance of international non-governmental organizations in information to serve better the world community*) [36; 37], przyjęta pod koniec 1994 r. na kongresie w Tokio. Jej podstawowym założeniem było wzmocnienie i utrwalenie wzajemnej współpracy wszystkich pozarządowych organizacji i stowarzyszeń „zorientowanych na informację” [23, s. 235] przy jednoczesnym respektowaniu partykularnych celów i zadań każdej z nich. Zakładano, że dzięki intensywnej współpracy, wzajemnym konsultacjom i harmonizacji planów działania organizacje te zwiększą skuteczność swego działania, przez co mogą w większym stopniu przyczynić się do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w skali światowej. Racjonalną podstawę *Rezolucji* stanowiło wypływające z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przekonanie o potrzebie zapewnienia wolnego i nieograniczonego dostępu do informacji, a równocześnie świadomość konieczności stworzenia sprawnego systemu szkoleń w zakresie jej efektywnego wyszukiwania i wykorzystywania oraz przeciwdziałania powiększającej się dysproporcji pomiędzy kondycją informacji w różnych krajach i społeczeństwach. Określając najważniejsze zadania na nadchodzące dziesięciolecia, *Rezolucja* stała się dla FID niejako kolejnym manifestem programowym, a jej zatwierdzenie wyznaczyło początek uroczystym obchodom stulecia FID (w 1995 r.), obejmującym wykłady, seminaria i prelekcje [20]. Efektem jednego z tych spotkań było utworzenie Forum Wiedzy FID (FID Knowledge Forum), w celu udostępnienia międzynarodowej społeczności informacyjnej doświadczeń, wiedzy i umiejętności jego

członków oraz zgromadzonych w komitetach, zespołach specjalistycznych i komisjach regionalnych [9, s. 29].

Koniec lat 90. XX w. przyniósł jednak wiele poważnych problemów, tak natury organizacyjnej, jak i finansowej. Mimo usilnych starań zbiurokratyzowany FID od dłuższego czasu nie potrafił dotrzymać kroku dynamicznemu rozwojowi technologii informacyjnych. W obliczu coraz prężniej rozwijającej się Unii Europejskiej i jej rozbudowanego systemu zautomatyzowanych serwisów informacyjnych jego działalność powoli traciła na znaczeniu. Od dłuższego czasu organizacja ta borykała się z coraz bardziej dotkliwym brakiem funduszy niewystarczających nawet na bieżącą działalność. Trudności tych nie udało się w porę przezwyciężyć; w efekcie z końcem 2000 r. FID praktycznie przestał funkcjonować.

Dwukrotnie z propozycją pomocy wobec FID wystąpiła IFLA [15]. Pierwsza koncepcja, przedstawiona jeszcze w listopadzie 2000 r., zakładała kontynuowanie działalności FID w obrębie struktury IFLA; nie podjęto jednak wówczas żadnej decyzji w tej sprawie. W czerwcu 2001 r. Rada Wykonawcza IFLA wystosowała list otwarty (*Open letter on IFLA and FID* [27]), w którym zachęcała członków FID do wzięcia udziału w nowo utworzonej Grupie Dyskusyjnej ds. Informacji i Dokumentacji, obradującej w ramach dorocznej konferencji IFLA w Bostonie (w sierpniu 2001 r.). W spotkaniu wzięło udział ok. 40 członków FID; niektórzy zgodzili się pełnić funkcje konsultacyjne przy IFLA i poparli ideę utworzenia w jej strukturze stałego Wydziału ds. Informacji i Dokumentacji. Równocześnie IFLA odmówiła przejęcia długów FID. Ostatecznie nie udało się jednak ocalić FID przed likwidacją.

Bankructwo Federacji zostało oficjalnie ogłoszone dopiero w lipcu 2002 r., kiedy to władze holenderskie zlikwidowały jej główną siedzibę – Sekretariat w Hadze. Jakkolwiek decyzją tą FID został rozwiązany fizycznie, ciągle jeszcze jednak istnieje formalnie na mocy prawa Belgii, gdzie go przed laty zarejestrowano. Archiwum FID, obejmujące dokumenty od 1895 r., jest przechowywane w nienaruszonym stanie w Bibliotece Królewskiej w Hadze (ostatniej siedzibie FID). Pieczę nad nimi sprawuje Konsorcjum UKD.

Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji odegrała niezaprzeczalnie ważną, dziejową rolę w rozwoju teorii i praktyki w zakresie informacji i dokumentacji naukowej. Trwałe wartości, jakie informacja naukowa jako dyscyplina nauki zawdzięcza Otletowi i La Fontaine'owi, najbardziej skrótowo można ująć jako: świadomość istoty i znaczenia informacji w nauce i życiu codziennym, konieczność sprawnej organizacji systemu tej informacji oraz internacjonalizacji wysiłków podejmowanych w tym zakresie [1, s. 19]. To właśnie Otlet jako pierwszy podjął teoretyczne rozważania na temat nowej nauki, dla której zresztą sam w 1903 r. zaproponował nazwę „dokumentacja”. On również postulował przyjęcie międzynarodowego znormalizowanego formatu karty katalogowej i wyszedł z inicjatywą uznania kartoteki za jedną z fizycznych postaci bibliografii, i to zapewniającą

wysoką operatywność. Otlet uznawany jest także za prekursora zminiaturyzowanej formy książki – jako jeden z pierwszych apelował o normalizację mikrodokumentów²¹.

Wysunięta pod koniec XIX w. przez Otleta i La Fontaine'a idea udostępniania osiągnięć całej ludzkiej wiedzy poprzez stworzenie efektywnego systemu szybkiej, kompletnej i aktualnej informacji stała się jednym z filarów dokumentacji, obowiązującym aż do dnia dzisiejszego²². Niepowodzenie zorganizowanego przez nich Uniwersalnego rejestru bibliograficznego potwierdziło tylko jak trudne i pracochłonne jest zrealizowanie tego postulatu. Nawet dziś, w dobie zaawansowanych technologii informacyjnych, stworzenie takiego uniwersum wiedzy o całym piśmiennictwie światowym wymagałoby olbrzymich nakładów pracy; nic dziwnego, że na przełomie XIX i XX w. koncepcja ta graniczyła z utopią. O wartości samej koncepcji RBU świadczyć może wymowne porównanie tej kartoteki do nowoczesnego medium – choć już nie kompletna, od 1993 r. jest wystawiana w Mons (w Belgii) jako tzw. „Papierowy Internet” [25].

Prawdopodobnie najtrwalszym, bo wciąż szeroko eksploatowanym przedsięwzięciem FID jest UKD. W założeniach jej twórców systematyka ta miała stanowić ujednolicone, uniwersalne narzędzie dostępu do zasobów wiedzy ukrytej we wszystkich istniejących dokumentach i ich kolekcjach. Jak wiadomo, postulat ten nigdy nie został w pełni urzeczywistniony; niemniej UKD jest do dziś jedną z najbardziej popularnych klasyfikacji piśmiennictwa, używaną przez biblioteki i służby informacyjne na całym świecie. O jej przewadze nad wieloma innymi systemami opracowania rzeczowego dokumentów decyduje przede wszystkim fakt, iż – dzięki zastosowaniu kodu numerycznego – nie jest ona zależna od żadnego alfabetu ani żadnego języka naturalnego, a przez to ma charakter międzynarodowy i łatwo może być zaadaptowana do potrzeb wszystkich potencjalnych użytkowników, bez względu na kraj ich pochodzenia. Poza tym – poprzez praktycznie nieograniczone możliwości pionowej rozbudowy i różnorodność technik syntezy symboli – umożliwia precyzyjne odwzorowanie nawet bardzo skomplikowanych pojęć oraz nowo pojawiających się zagadnień.

Wielką zasługą Otleta i La Fontaine'a – gorących entuzjastów i rzeczników idei umiędzynarodowienia nauki i kultury – było także zapoczątkowanie współpracy międzynarodowej w zakresie dokumentacji i informacji naukowej. Pionierskie znaczenie miała zwłaszcza zorganizowana przez nich w 1895 r. Międzynarodowa Konferencja Bibliografii, z którą – dzięki uchwalonym przez jej uczestników nowatorskich

²¹ We współpracy z Robertem Goldschmidtem, belgijskim inżynierem i wynalazcą, sporządził projekt niewielkich rozmiarów czytnika powiększającego obraz utrwalony na mikrofilmie. W 1906 r. opublikowali pierwszą wspólną pracę *Sur une forme nouvelle du livre: le livre microphotographique*, w której jako pierwsi zaproponowali normalizację mikrodokumentów; kolejna publikacja na ten temat *Livre microphotographique* ukazała się w 1907 r. Do zagadnień tych Otlet powrócił w 1925 r., ukazała się wtedy książka *La conservation et la diffusion de la pensée. Le livre microphotographique*.

²² Jedyną zmianę w dzisiejszym podejściu do informacji naukowej wyznacza odejście od postulatu kompletności w stronę odpowiednio przeprowadzonej selekcji.

wytycznych wyznaczających kierunki dalszego rozwoju bibliografii – wiąże się narodziny dokumentacji jako nowej dyscypliny wiedzy. W czasach współczesnych współpraca na forum międzynarodowym stała się główną platformą działalności w dziedzinie informacji naukowej.

Historyczna analiza programowych założeń Międzynarodowej Federacji Informacji i Dokumentacji w obrazowy sposób ilustruje ewolucję dziedziny wiedzy, w obszarze której organizacja ta działała i której interesom służyła. Początki dokumentacji w praktyce były ściśle związane z bibliografią, jakkolwiek w nowym, znacznie rozszerzonym ujęciu, kładącym nacisk na treść, a nie formalne cechy rejestrowanych dzieł – ta właśnie zasada legła u podstaw Uniwersalnego rejestru bibliograficznego. Przedsięwzięcie to zapoczątkowało teoretyczną refleksję nad dokumentacją jako nową, odrębną dyscypliną nauki. W prekursorskich pracach Otleta poświęconych tej dziedzinie można odnaleźć wiele informacji dotyczących zakresu dokumentacji: w jego rozumieniu obejmowała ona zespół zagadnień związanych z wytwarzaniem, gromadzeniem, udostępnianiem i użytkowaniem dokumentów oraz informowaniem na podstawie ich treści o wszelkich faktach lub danych naukowych. Już samo zaproponowane przez niego pojęcie „dokumentacja” sugerowało logiczny związek desygnowanej przezeń dyscypliny z dokumentami. W okresie, gdy Międzynarodowy Instytut Dokumentacji, a później także Międzynarodowa Federacja Dokumentacji skupiały swą działalność głównie na pracach związanych z UKD, w powszechnym mniemaniu dokumentacja jako taka także zaczęła być kojarzona z tym systemem klasyfikacji (co zresztą stało się przyczyną wielu krytycznych uwag kierowanych pod adresem tej dyscypliny, m.in. przez środowiska bibliotekarskie). Po II wojnie światowej rozwój dokumentacji na długo wymknął się spod kontroli FID. Dopiero od 1959 r. obserwuje się działania ukierunkowane na dostosowanie działalności Federacji do wymagań podyktowanych rozwojem dziedziny; od tego czasu datuje się też stopniowa eskalacja zakresu dokumentacji – od badania dokumentów na rozległe obszary związane z informacją (w oderwaniu od jej formy fizycznej). To uogólnienie przedmiotu badań znalazło wyraz zarówno w samej nazwie dziedziny, która od lat 60. XX w. coraz częściej nazywana była informacją naukową, jak i w nazwie Federacji (w 1986 r.). Z kolei przegląd zagadnień, na których skupiała się działalność FID w ostatnich latach jego funkcjonowania, wyraźnie wskazuje na coraz ściślejszą zależność rozwoju informacji naukowej od zaawansowanych technologii.

BIBLIOGRAFIA

1. Arntz H.: *FID's Past. „International Forum on Information and Documentation”* 1986 vol. 11 nr. 3 s. 15-19.

2. – : *International Federation for Documentation (FID)*. W: *Encyclopedia of library and information science*. Ed. by A. Kent, H. Lancour, J. E. Daily. Vol. 12. New York 1974 s. 377-402.

3. Barteczko E.: *Międzynarodowa Federacja Dokumentacji – FID (Fédération Internationale de Documentation)*. „*Inf. Bibl.*” 1986 s. 135-140.

4. *Bibliography of Otlet's works and secondary sources* [online]. Dostępny: <http://alexia.lis.uiuc.edu/~wrayward/otlet/otbib.htm> (dostęp: 1.03.2003).

5. Bradford S.: *Documentation*. Washington 1950.

6. Coblans H.: *Librarianship and documentation*. London 1974.

7. Dembowska M.: *Dokumentacja i informacja naukowa. Zarys problematyki i kierunki rozwoju*. Warszawa 1965.

8. *FID Directory 1991-1992*. The Hague 1991.

9. *FID Directory 1996-1997*. The Hague 1997.

10. *Frits Donker Duyvis. His life and work*. The Hague 1964.

11. Goedegebuure B. G.: *FID. Its role, activities and objectives in international cooperation*. The Hague 1991.

12. Hasquin H.: *Henri La Fontaine. Prix Nobel de la Paix. 1854-1943. Tracé(s) d'une vie*. Mons 2002.

13. *Henri La Fontaine. Biography* [online]. Dostępny: <http://www.nobel.se/peace/laureates/1913/fontaine-bio.html> (dostęp: 10.01.2003).

14. Hill M. W.: *Co-operation between FID and other organizations involved in the library and information fields*. „*IATUL Quarterly*” 1989 nr. 3 s. 158-161.

15. *IFLA and FID*. „*IFLA Journal*” 2001 vol. 27 nr. 5/6 s. 341-342 (Por.: *IFLA i FID*. „*Prz. Bibl.*” 2001 z. 4 s. 422).

16. Jarecka H.: *Henri La Fontaine i Paul Otlet jako pionierzy międzynarodowej współpracy intelektualnej*. „*Aktual. Probl. Inf. Dok.*” 1986 nr 5 s. 3-6.

17. – : *Technicy polscy w światowym ruchu dokumentacyjnym*. „*Rocz. Bibl.*” 1979 R. 23 z. 1 s. 221-234.

18. – : *Z historii światowego ruchu dokumentacyjnego (od końca XIX w. do Światowego Kongresu Dokumentacji w Paryżu)*. „*Rocz. Bibl.*” 1980 R. 24 z. 2 s. 197-217.

19. Keenan S.: *FID at ninety*. „*International Forum on Information and Documentation*” 1986 vol. 11 nr. 3 s. 20-25.

20. – : *From world bibliography to the Internet in 100 years – FID celebrates its centennial*. „*Journal of Information Science*” 1995 vol. 21 nr. 5 s. 402-403.

21. – : *International Federation for Documentation*. W: *World encyclopedia of library and information services*. [Ed. by R. Wedgworth]. 3 ed. Chicago 1993 s. 376-378.

22. King A.: *FID past and future*. „*International Forum on Information and Documentation*” 1986 vol. 11 nr. 3 s. 12-14.

23. Launo R.: *International Federation for Information and Documentation (FID)*. W: *International encyclopedia of information and library science*. Ed. by J. Feather, P. Sturges. London, New York 1996 s. 234-235.

24. Malinowska E.: *Organizacje i systemy międzynarodowe w zakresie informacji naukowej*. Warszawa 1979.

25. *Mundaneum* [online]. Dostępny: <http://www.mundaneum.be> (dostęp: 10.05.2003).

26. Muszkowski J.: *Dokumentacja i dokumentologia*. „*Życie Nauki*” 1947 T. 2 nr 9/10).

27. *Open letter on IFLA and FID* [online]. Dostępny: <http://www.ifla.org/III/misc/fid-ifla.htm> (dostęp: 2.12.2002).

28. Otlet P.: *International organization and dissemination of knowledge*. Selected essays. Amsterdam 1990.

29. Rayward W. B.: *International Federation for Information and Documentation (FID)* [online].

Dostępny: <http://www.lis.uiuc.edu/~wrayward/otlet/FIDHIST2.htm> (dostęp: 2.02.2004). Tekst opublikowano także w: *Encyclopedia of library history*. Ed. by W. A. Wiegand, D. G. Davis, Jr. New York 1994 s. 290-294.

30. – : *Otlet, Paul-Marie-Ghislain*. W: *World encyclopedia of library and information services*. [Ed. by R. Wedgeworth]. 3 ed. Chicago 1993 s. 642-644.

31. – : *The origins of information science and the work of the International Institute of Bibliography / International Federation for Information and Documentation (FID)*. „*Journal of the American Society for Information Science*” 1997 vol. 48 nr. 4 s. 289-300.

32. – : *The universe of information*. The work of Paul Otlet for Documentation and International Organization. Moscow 1975.

33. Sosińska-Kalata B.: *Klasyfikacja*. Warszawa 2002.

34. – : *Podręcznik UKD*. Dla bibliotekarzy i pracowników informacji. Warszawa 1995.

35. Ścibor E.: *Reforma struktury zarządzania UKD*. „*Aktual. Probl. Inf. Dok.*” 1987 nr 4 s. 3-9.

36. *The Tokyo resolution on a strategic alliance of international non-governmental organizations in Information to serve better the world community*. „*FID News Bulletin*” 1994 vol. 44 nr. 12 s. 313-314.

37. Tocatlian J.: *A strategic alliance in information*. *International non-governmental organizations unite to serve the world community*. „*Information Development*” 1994 vol. 10 nr. 3 s. 186-188.

ANNA AUGUSTYNIAK

INTERNATIONAL FEDERATION FOR INFORMATION AND DOCUMENTATION

Paul Otlet and Henri la Fontaine established in Brussels in 1895 the International Institute of Bibliography. Up to 1914, the Institute was devoted to the creation and maintenance of the Répertoire Bibliographique Universel – a complete bibliography, unlimited in its extent and coverage, organized according to the scheme that later beca-

me known as Universal Decimal Classification (UDC). The organizational and conceptual changes of inter-war period 1918-1939 led to subsequent name changes – Institute International de Documentation (1931) and Fédération Internationale de Documentation (FID) – 1939. These changes were connected to the decentralization of activities and change of objectives from the creation of the universal bibliography towards methodology and organization of bibliographic process (actually, FID focused on the development of the UDC). FID developed very rapidly in the post-war period with the accession of new institutional members representing countries from all the world. These developments did not initially bring any significant changes in the Federation profile of activities – up to late fifties FID has been focused on UDC development and only later broadened its interests to other areas of information and documentation. Unfortunately, the end of 20th century brought a significant organizational and financial crisis that ultimately led to cease of FID activities in 2000 and formal bankruptcy in July, 2002 together with closing of the FID main office in The Hague by the Netherland authorities. While this was really the end of the Federation, legally FID still exists under the laws of Belgium, where it has been incorporated years ago.

Artykuł wpłynął do redakcji 25 marca 2004 r.

MIROŚLAWA KOCIĘCKA

BIBLIOTEKI NARODOWE NA PRZEŁOMIE WIEKÓW

Nowe zadania bibliotek narodowych i sposoby ich realizacji. Współpraca bibliotek narodowych. Międzynarodowe serwisy bibliotek narodowych.

Biblioteki narodowe (bibliothecae patriae) są głównymi B. państwowymi gromadzącymi i udostępniającymi pełną produkcję wydawniczą danego narodu (najczęściej wraz z obcym piśmiennictwem o nim). B.n. są zwykle uniwersalnymi B. naukowymi; dla należytego spełnienia swych funkcji mają one na ogół prawo do egzemplarza obowiązkowego. B.n. wydają też bieżące bibliografie narodowe. (...)

Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław 1971.

Biblioteki narodowe, główne księżnice państw, lub krajowe, gromadzące pełną produkcję wydawniczą danego narodu lub kraju wraz z obcą o nim literaturą; zazwyczaj mają szeroki odcinek prac naukowo-badawczych i bibliograficznych związanych z piśmiennictwem narodowym (wydają bieżące bibliografie narodowe) oraz mają prawo do pełnego egz. obowiązkowego. (...)

Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Wrocław 1976.

Biblioteka narodowa – główna biblioteka państwa, której podstawowym zadaniem jest gromadzenie, opracowywanie i przechowywanie pełnej produkcji wydawniczej kraju oraz wydawnictw zagranicznych dotyczących tego kraju.

Słownik terminologiczny informacji naukowej. Wrocław 1979.

WPROWADZENIE

Trzy powyższe – pochodzące z lat 70. ubiegłego wieku – definicje biblioteki narodowej określają wyznaczane jej wówczas podstawowe zadania. Czy dziś tak samo widzi się funkcje biblioteki narodowej? I w jaki sposób ma ona je spełniać?

Biblioteki narodowe uważane są powszechnie za ważne instytucje kultury narodowej, skarbcze najcenniejszych zabytków piśmiennictwa i warsztaty pracy uczonych zajmujących się dziejami narodu i państwa. Przekształcane w ciągu wieków z bibliotek królewskich lub przekazywane społeczeństwu przez wielkich fundatorów i bibliofilów pełniły i pełnią w dalszym ciągu tę rolę. Wiele z nich powstało dopiero w XIX w. a potem po I i II wojnie światowej, jednocześnie z narodzinami nowych państw [8]. Finansowane z budżetu państw, reprezentują

ich politykę kulturalną, przygotowują dokumentację i raporty potrzebne rządowi, udzielają konsultacji.

Wątpliwości co do tak pojętej roli bibliotek narodowych pojawiły się już pod koniec XX w. Złożyły się na nie, z jednej strony – niezwykle szybki postęp technologiczny i rozwój informacji elektronicznej, z drugiej – wzrastające potrzeby społeczeństwa informacyjnego oraz coraz bogatszy rynek wydawniczy. Jednocześnie wzrosły trudności z uzyskaniem egzemplarzy obowiązkowych, ich rejestracją i magazynowaniem. W państwach o dużej produkcji wydawniczej niektóre biblioteki narodowe przekazują więc gromadzenie publikacji lokalnych bibliotekom regionalnym (w Niemczech, W. Brytanii). Inne rozwiązanie to zakładanie bibliotek narodowych specjalnych (medycznych, rolniczych itp.). O funkcje bibliotek narodowych rozszerzają swoje zadania biblioteki uniwersyteckie. Ile i jakie biblioteki pełnią obecnie zadania bibliotek narodowych, nawet taki ekspert w tym zakresie jak M. B. Line nie jest w stanie wskazać.

NOWE SIEDZIBY BIBLIOTEK NARODOWYCH – ODPOWIEDŹ NA NOWE WYZWANIA

Wzrost znaczenia bibliotek narodowych, a także przewidywane zmiany ich funkcji, już od około 70. lat ubiegłego wieku były coraz częściej przedmiotem konferencji i narad. Poświęcano im także wiele prac. Rosnący prestiż i występujące trudności w funkcjonowaniu bibliotek narodowych spowodował następnie boom budowlany ich gmachów. W 1998 r. odbyła się w Rydze międzynarodowa konferencja „Budowa nowych bibliotek narodowych: fenomen końca 20. wieku”, której uczestnicy przedstawiali nie tylko projekty i założenia związane z konstrukcją gmachów, ale także ich znaczenie dla państwa i społeczeństwa [3].

Przygotowanie założeń i projektów architektonicznych nowych gmachów poprzedzało zwykle określenie zadań i zakresu działania biblioteki. Urzeczywistnienie pierwotnych koncepcji nie zawsze okazywało się możliwe i późniejsze plany strategiczne korygowały niekiedy pierwotne założenia. Prezydent Mitterand, występując w 1988 r. z koncepcją zbudowania nowej siedziby dla Biblioteki Narodowej Francji, powiedział, że będzie to jedna z największych bibliotek na świecie [15]. Miała gromadzić dzieła ze wszystkich dziedzin wiedzy. Połączona siecią elektroniczną z bibliotekami naukowymi w kraju i za granicą będzie służyła każdemu bez względu na status zawodowy i rodzaj działalności [13]. Wobec ogromnego wzrostu liczby wydawnictw i trudności finansowych jednak koncepcja gromadzenia zbiorów zagranicznych o zakresie uniwersalnym okazała się nierealna.

Biblioteka Brytyjska, której nowy gmach został uroczystie otwarty w 1998 r. przez królową Elżbietę II, już w 1993 r. ogłosiła program strategiczny do 2000 r. Określiła się w nim jako biblioteka służąca nauce, badaniom i postępowi [1]. Założenia ogólne zgodne z tradycyjny-

mi zadaniami bibliotek narodowych oraz zakres badań naukowych były następnie rozważane, szeroko konsultowane i konkretyzowane. Zastanawiano się nad określeniem priorytetów. Trudności finansowe spowodowały przesunięcie realizacji niektórych projektów na 1999 r. Na pierwszym miejscu umieszczono gromadzenie i ochronę zbiorów, na drugim – ich udostępnianie w czytelnich. Mniejszą rolę przypisano działalności kulturalnej i wydawniczej. Sugerowano też usprawnienie zarządzania i rozszerzenie usług komercyjnych w celu poprawy sytuacji finansowej. Przedmiotem dyskusji był również zakres badań podejmowanych w Bibliotece. Uznano, że ich tematyka powinna dotyczyć przede wszystkim problemów samej Biblioteki: zbiorów, ich wykorzystania, potrzeb użytkowników, polityki digitalizacji zbiorów i zmian zachodzących w jej otoczeniu [12].

Biblioteka Niemiecka ma 3 siedziby: Książnicę Niemiecką w Lipsku, Niemieckie Archiwum Muzyczne w Berlinie i gmach centrali we Frankfurcie nad Menem oddany do użytku w 1997 r. Precyzyjnie zaplanowane połączenie po upadku muru berlińskiego i koordynację działań tych 3 instytucji już zrealizowano. Obecnie plany Biblioteki Niemieckiej dotyczą głównie stosowania w jej działalności nowych technologii (m.in. tworzenia elektronicznej biblioteki składowej) oraz kontynuacji udziału w projektach międzynarodowych prowadzonych w ramach programów Unii Europejskiej [7].

Należy także wspomnieć o rozbudowywanych i unowocześnionych gmachach bibliotek narodowych Szwecji i Danii. W czerwcu 1997 r. król Karol XVI Gustaw dokonał uroczystego otwarcia Biblioteki Królewskiej w Sztokholmie powiększonej o nowy aneks, w którym umieszczono czytelnię, sale konferencyjne i wystawowe oraz podziemne magazyny [14]. We wrześniu 1999 r. oddano do użytku siedzibę Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze po gruntownej przebudowie i rozbudowie, dzięki której dwukrotnie zwiększono jej powierzchnię. Oprócz licznych czytelni znajdują się w niej wielkie sale konferencyjne, wystawowe i koncertowe [7].

UŻYTKOWNICY BIBLIOTEK NARODOWYCH

Począwszy od lat 80. ubiegłego wieku, wizerunek bibliotek narodowych zmienia się diametralnie. Przestają być zamkniętymi i strzeżonymi skarbnicami najcenniejszych zabytków piśmiennictwa narodowego, a otwierają się na potrzeby społeczeństwa, zaczynają działać jako ważne ogniwo w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Złożyło się na tę zmianę kilka przyczyn: wzrastające potrzeby tego społeczeństwa w obliczu szybkich zmian warunków życia, konieczność kształcenia się i potrzeba korzystania z nowych technologii. Z drugiej strony właśnie postępy techniki umożliwiały różnego rodzaju dostęp do dokumentów bez narażania oryginałów na zniszczenie, a nowoczesne gmachy obsługę użytkowników oraz współpracę z siecią bibliotek i innych instytucji kultury w kraju i za granicą.

Zmiany stosunku do czytelników nastąpiły – jak się wydaje – niemal we wszystkich bibliotekach narodowych, większość nawiązała współpracę z innymi bibliotekami oraz zorganizowała katalogi OPAC i katalogi centralne. Jednak wyjątkowe przekształcenia stosunku do otoczenia i wewnętrzne zmiany organizacyjne przeszła francuska biblioteka narodowa. Już zmiana nazwy na Bibliotekę Narodową Francji, a następnie pierwszy punkt planu działania (podpisanie porozumienia o współpracy z instytucjami stowarzyszonymi) świadczy o kierunku zmian [4]. Nowy gmach udostępniono w grudniu 1996 r., a już w styczniu 1999 r. przeprowadzono ankietę wśród 1500 czytelników i osób zwiedzających Bibliotekę. Wśród czytelników odwiedzających sale na górnych piętrach (*bibliothèque d'étude*) przeważali studenci kierunków humanistycznych, ekonomii i prawa (82%). Użytkownicy części Biblioteki o charakterze naukowym (*bibliothèque de recherche*) to głównie studenci ostatnich lat (58%), a 21% użytkowników stanowią naukowcy i nauczyciele akademicy. I tutaj wśród użytkowników przeważają humaniści (historia, literatura francuska, etnografia, socjologia, filozofia). W Bibliotece Narodowej Francji w 2000 r. zbadano korzystanie ze zbiorów i serwisów w jej siedzibie oraz za pośrednictwem serwisów wirtualnych. Zarówno metoda (badania mediametryczne), jak i wyniki są bardzo interesujące. Okazało się, że użytkownikami zbiorów i serwisów są: Paryżanie (33%), pozostali mieszkańcy Francji (31%), pozostałych państw Europy (19%) oraz innych części świata (17%). W siedzibie BNF najczęściej wykorzystywany jest katalog jej zbiorów (58%) oraz zbiory wirtualne Gallica. W 2000 r. tę siedzibę odwiedzało dziennie w różnych sprawach ok. 2000 osób.

Już od 1994 r. rozpoczęto tak zwane rozproszone wzbogacanie zbiorów Biblioteki o cenne publikacje w bibliotekach publicznych, szkół wyższych i innych naukowych. Sieć objęto zasadami przyjętymi w stosunku do egzemplarzy obowiązkowych oraz konserwacją.

Nieco inaczej widzi swoją rolę w organizowaniu współpracy bibliotek niemieckich *Die Deutsche Bibliothek* w nowym gmachu we Frankfurcie nad Menem. Kontynuując tradycje Książnicy Niemieckiej w Lipsku, dużą wagę przywiązuje do tematów związanych z problemami klasyfikacji, międzynarodowych norm, uczestniczy w pracach IFLA w zakresie określenia nowych wymagań wobec opisu bibliograficznego (*Functional Requirements for Bibliographic Records – FRBR*) oraz dostępu do niego (m.in. *Multilingual Access to Subjects – MAC*) [19].

Cele Biblioteki Brytyjskiej przeniesionej w ostatnich latach do nowego gmachu są podobne: dbałość o zbiory i potrzeby użytkowników, współpraca z innymi bibliotekami w zakresie gromadzenia i opracowywania, a przede wszystkim tworzenie rozproszonego zbioru dokumentów krajowych – w tym także cyfrowych – oraz dostępu do nich.

Ograniczone budżety a jednocześnie konieczność większych wydatków zmusza biblioteki narodowe do podejmowania prób uzyskiwania dodatkowych funduszy. Biblioteka Brytyjska np. w 2002 r. podpisała

porozumienie z Radą ds. Finansowania Szkolnictwa Wyższego (Higher Education Funding Council for England). Instytucje rządowe uznały wielki wkład BB w kształcenie kadr naukowych i badania naukowe. Obie instytucje zobowiązały się więc do popierania swoich programów i współpracy.

Ten przegląd można zakończyć przedstawieniem najnowszych kierunków działania Biblioteki Narodowej Australii na l. 2003-2005. Dokument przyjęty przez parlament australijski w 2003 r. wyznacza bardzo proste zadanie: celem działania Biblioteki jest satysfakcja użytkowników, tzn. ułatwienie znalezienia informacji, a następnie potrzebnego dokumentu. W tym celu zostaną uruchomione nowe serwisy online łączące instytucje w całym kraju, które informują o źródle i przekazują jego wirtualny obraz [16].

WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK NARODOWYCH

Rozwój technologii informatycznych i zastosowanie ich do prac bibliotecznych i bibliograficznych zmodernizował działalność bibliotek wszystkich kategorii, ale w największym stopniu wpłynął na wzrost zadań i znaczenia bibliotek narodowych, uświadomił rolę, jaką mogą pełnić w organizowaniu i funkcjonowaniu bibliotecznych sieci lokalnych, krajowych i międzynarodowych.

Konieczność stałej współpracy, kolektywnego podejmowania decyzji, ustalania wytycznych i kierunków działania doprowadziła do ukonstytuowania się w 1974 r. w strukturze IFLA stałej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Narodowych (Conference of Directors of National Libraries – CDNL). Jej członkowie spotykają się co roku podczas Konferencji Ogólnej IFLA. CDNL zarządza również czterema stowarzyszeniami regionalnymi bibliotek narodowych: Azji i Oceanii (Conference of Directors of National Libraries of Asia and Oceania – CDNLAO); wschodniej, centralnej i południowej Afryki (Standing Conference of African and University Libraries – East, Central and South – SCANUL-ECS); Ameryki Łacińskiej (Asociación de Bibliotecas Nacionales de Iberoamérica – ABINIA); Europy (Conference of European National Libraries – CENL). W celu zajęcia się wybranymi ważnymi zagadnieniami powołano następujące grupy robocze: Komitet ds. Problemów i Dokumentów Cyfrowych i Komitet ds. Współdziałania z Głównymi Programami IFLA.

Najbliższa jest nam CENL, zrzeszająca 41 bibliotek narodowych z państw będących członkami Rady Europy. Obecnie głównymi zagadnieniami, nad którymi pracuje Stały Komitet CENL, są m.in. długoterminne przechowywanie dokumentów cyfrowych (Networked European Deposit Library – NEDLIB) i zasady dobrowolnego przekazywania w depozyt publikacji elektronicznych [2].

Jedną z trudniejszych spraw, które biblioteki narodowe próbują rozwiązać jest bowiem gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie dokumentów elektronicznych. Niepokoją się tym wszyscy. W 2000 r.

odbyła się w Danii publiczna debata na temat zadań bibliotek narodowych. Podjęło ją środowisko pracowników naukowych, stwierdzając, że większość najnowszych dokumentów dotyczących historii świata obecnie przepada. Te na trwałych nośnikach znajdują się w bibliotekach i archiwach, ale materiały elektroniczne znikają w ciągu miesiący, tygodni, dni, lub nawet godzin – w zależności od decyzji właściciela lub wydawcy tych materiałów. Zagadnienie następnie przedstawiono w parlamencie duńskim. Politycy podzielili poglądy uczonych i stwierdzili, że najważniejsza rola w zapewnianiu ochrony dokumentów elektronicznych przypada bibliotece narodowej [6].

Opracowywanie bibliografii narodowej pozostaje w dalszym ciągu jedną z podstawowych funkcji bibliotek narodowych. Zmieniają się jednak kategorie rejestrowanych w niej dokumentów (oprócz tradycyjnych uwzględnia obecnie również wydawnictwa elektroniczne: na nośnikach oraz zdalne), a także forma jej upowszechniania (coraz częściej na CD-ROM lub dostępna tylko online). Rosną również trudności z gromadzeniem, przechowywaniem, ochroną oraz udostępnianiem dokumentów. Wspomniano już o trudnościach związanych z rejestracją egzemplarzy obowiązkowych w państwach o bardzo dużym ruchu wydawniczym. Z raczej organizacyjnych przyczyn załamał się system przekazywania egzemplarza obowiązkowego w państwach byłego ZSRR oraz w byłych państwach demokracji ludowej.

Czy i w jakim kierunku zmieniają się bibliografie narodowe, badała w 1996 r. Sekcja Bibliograficzna IFLA, a w 2001 r. Konferencja Dyrektorów Bibliotek Narodowych. Na ankiety z tymi samymi 19 pytaniami wysłanymi do bibliotek narodowych na całym świecie wróciło w 2001 r. ok. 50 wypełnionych. Różnice w rodzajach gromadzonych dokumentów wymienianych w ankietach są znaczne. W późniejszych podawane są już publikacje elektroniczne dostępne lokalnie, jak i zdalnie. Biblioteki narodowe podejmują w wielu krajach wysiłki rejestrowania i przechowywania tego typu publikacji [11]. Najciekawsze osiągnięcia mają biblioteki skandynawskie oraz Biblioteka Niemiecka i Biblioteka Brytyjska. Działania tych ostatnich finansuje Unia Europejska. Problemami tymi zajmują się również Sekcja Bibliograficzna IFLA oraz Konferencja Dyrektorów Bibliotek Narodowych, a sprawa przyjęcia oficjalnego dokumentu zobowiązującego rządy i biblioteki do zapewnienia zachowania dziedzictwa kulturowego została włączona do planu strategicznego IFLA na l. 2004-2005.

Obecnie podkreśla się często jeszcze inne nowe zjawisko związane z bibliograficzną rejestracją narodową wydawnictw nabierające coraz większego znaczenia. Bibliografie narodowe muszą bowiem rejestrować publikacje w mało znanych językach i dialektach mniejszości narodowych. Inaczej informacje o tych materiałach nie weszłyby do światowego obiegu. Poza tym, jak wiadomo, informacje te ułatwiają bibliotekarzom gromadzenie zbiorów, a użytkownikom serwisów i bibliotek poszukiwanie literatury. Ostatnie lata przyniosły wiele działań mają-

cych na celu opracowanie międzynarodowych norm ułatwiających wymianę danych, a tym samym obieg informacji.

Duże znaczenie dla rozwoju współpracy z Konferencją Dyrektorów Bibliotek Narodowych ma działalność Działu IV IFLA – Rejestracja Bibliograficzna (IFLA Division IV – Bibliographic Control) oraz Sekcji Bibliotek Narodowych wchodzącej w skład Działu I – Ogólne Biblioteki Naukowe (IFLA Division I – General Research Libraries. National Libraries Section). Główne programy IFLA, jak Uniwersalna rejestracja bibliograficzna i międzynarodowy MARC (Universal Bibliographic Control and International MARC – UBCIM), realizowany w l. 1973-2003 i kontynuowany jako Universal MARC (UNIMARC) dotyczą właśnie problemów leżących w sferze zainteresowań CDNL, a realizowały je duże biblioteki narodowe, pełniące najważniejszą rolę w tej organizacji.

Naturalną konsekwencją tych powiązań było zawarcie w sierpniu 2003 r. podczas Konferencji Ogólnej IFLA w Berlinie porozumienia dotyczącego współdziałania w zakresie normalizacji bibliograficznej. Przedmiotem IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards (ICABS) jest popieranie, organizowanie i koordynacja działań mających na celu przygotowanie międzynarodowych norm, koordynacja prac nad nimi, rozwijanie programów wspólnych zadań. W skład zarządu ICABS wchodzi przedstawiciele bibliotek, które zawarły porozumienie (Biblioteka Narodowa Australii, Biblioteka Królewska Holandii, Biblioteka Niemiecka, Biblioteka Narodowa Portugalii) oraz 2 przedstawiciele IFLA. Przewodnictwo będzie rotacyjne; na pierwsze 3 lata objął je przedstawiciel Biblioteki Niemieckiej)

MIĘDZYNARODOWE SERWISY BIBLIOTEK NARODOWYCH

Rozwijająca się współpraca bibliotek narodowych w ramach CDNL zaowocowała dwiema bardzo ważnymi inicjatywami. Początki pierwszej sieci online Gabriel (Gateway and Bridge to Europe's National Libraries) sięgają 1995 r. Wtedy to powstała idea, aby – po uporządkowaniu istniejących już witryn internetowych i utworzeniu nowych – połączyć je w zorganizowaną sieć. Pierwsze warsztaty Gabriela odbyły się w Bibliotece Narodowej w Warszawie w 1997 r. z udziałem 34 uczestników reprezentujących 24 państwa. Następne w Lublanie (Słowenia) w 2001 r., a trzecie w czerwcu 2003 r. w Bibliotece Narodowej Portugalii w Lizbonie. Po tym spotkaniu latem 2003 r. sieć została unowocześniona i uporządkowana. Jest obecnie jedynym europejskim serwisem bibliotekarskim, informuje o 41 bibliotekach narodowych w 39 państwach Europy, ich zasobach tradycyjnych i elektronicznych, organizacji, katalogach i usługach w językach angielskim, francuskim i niemieckim za pośrednictwem 5 serwerów (w bibliotekach narodowych Finlandii, W. Brytanii, Niemiec, Holandii i Słowenii). Siecią kieruje rada dyrektorów tych pięciu bibliotek oraz przewodniczący CENL.

Wielka popularność i przydatność Gabriela (w 2002 r. był odwiedzany 2,5 mln razy) sprawiła, że staje się on jedną z baz następnego wielkiego serwisu bibliotek narodowych pod nazwą TEL (The European Library). Projektowana Biblioteka Europejska ma umożliwić dostęp do najważniejszych zasobów, głównie cyfrowych, a także papierowych oraz usług europejskich bibliotek narodowych. Projekt jest przygotowywany przez zespół bibliotek narodowych (Niemiec, Finlandii, Szwajcarii, Słowenii, W. Brytanii) i włoski instytut centralnych katalogów pod auspicjami Konferencji Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych. Prace są częściowo finansowane przez Komisję Europejską w ramach 2 Programu Technologii Społeczeństwa Informatycznego. Faza projektowa TEL skończyła się w styczniu 2004 r. i po przeprowadzeniu badań jego funkcjonowania ma być uruchomiony na początku 2005 r. [20].

PODSUMOWANIE

Podsumowując ten krótki przegląd działań i planów bibliotek narodowych, można stwierdzić, że stawiają sobie obecnie następujące zadania:

- szersze udostępnianie swoich zbiorów i dostosowanie usług do potrzeb różnych grup społecznych,
- aktywny udział w zakładaniu i funkcjonowaniu krajowych sieci bibliotecznych i informacyjnych,
- uczestnictwo w międzynarodowych systemach informacyjnych i bibliotecznych.

Udostępnianie zbiorów bibliotek narodowych obwarowane było dotąd wieloma zakazami i ograniczeniami. Obecnie, chociaż ich funkcja jako archiwów piśmiennictwa narodowego pozostaje aktualna, wiele bibliotek sygnalizuje w programach zmianę priorytetu zadań z gromadzenia zbiorów na usługi informacyjne i udostępnianie. Aby jednak zapewnić ich ochronę i przechowanie, planuje sporządzanie dokumentów zastępczych poprzez mikrofilmowanie i digitalizację tekstów oraz zakładanie lub uczestnictwo w organizowaniu katalogów centralnych skierowanych czytelników do właściwych bibliotek. Katalogi te, organizowane na podstawie OPAC bibliotek narodowych i poprzez wspólne katalogowanie, usprawnią system wypożyczania międzybibliotecznego w kraju i jednocześnie ułatwią bibliotekom narodowym przeprowadzenie analizy zasad gromadzenia publikacji zagranicznych. W *Zasadach międzynarodowego wypożyczania i dostarczania dokumentów (Principles and guidelines of international lending and document delivery)* przyjętych przez IFLA w 2001 r. narodowe systemy wypożyczania zostały uznane za podstawę wypożyczania międzynarodowego.

Dążenie do zgromadzenia i rejestracji całej produkcji wydawniczej kraju sprawia coraz więcej trudności, przede wszystkim, jeśli chodzi o dokumenty elektroniczne dostępne tylko online. Problem ten, sy-

gnalizowany w większości planów strategicznych, niepokoi również użytkowników. Na przeszkodzie stoi jednak brak ustaw państwowych, które pozwoliłyby na uzgadnianie z właścicielami praw autorskich, wydawcami i producentami zasad przechowywania i udostępniania tego typu dokumentów. Z inicjatywy programu COBRA+ (Computerised Bibliographic Record Actions) opracowaniem zasad dostępu bibliotek narodowych do dokumentów elektronicznych zajął się komitet złożony z przedstawicieli Konferencji Dyrektorów Bibliotek Europejskich oraz Federacji Wydawców Europejskich. Przygotowano „Oświadczenie na temat rozwoju i ustalenia zasad dobrowolnego przekazywania egzemplarza obowiązkowego publikacji elektronicznych”, które zostało przyjęte w 2001 r. Stosowanie wymienionych w nim zasad nie jest jednak obowiązkowe i bibliotekom narodowym pozostaje czekanie na ustalenie przez rządy podstaw prawnych. Do większości statutów bibliotek narodowych obowiązek gromadzenia i rejestrowania dokumentów elektronicznych został jednak wprowadzony. W czerwcu 2001 r. w oficjalnym dzienniku Unii Europejskiej opublikowano dyrektywę, która m.in. reguluje kwestie korzystania z dokumentów elektronicznych. Kraje członkowskie Unii są jednak zobowiązane do wprowadzenia jej do prawa krajowego.

Udział w międzynarodowych systemach informacyjnych i bibliotecznych ułatwia bibliotekom narodowym i sieciom krajowym wyszukiwanie i wymianę informacji, oraz promowanie nauki i kultury kraju, a uczestnictwo w pracach projektowych przyczynia się do podnoszenia poziomu własnej działalności.

W epoce globalizacji będzie wzrastała ranga bibliotek narodowych jako instytucji kultury. Organizowanie wystaw, konferencji i dyskusji poświęconych nie tylko kulturze narodowej, ale także mniejszości narodowych i obyczajom lokalnym powinno stać się jeszcze jednym kierunkiem ich działalności.

BIBLIOGRAFIA

1. *The British Library in the year 2000*. The British Library strategic objectives. London 1998 s. 13-14.
2. CDNL. „*Zentralblatt für Bibliographie und Bibliotheksweisen*” 2003 nr. 6 s. 310-311.
3. *Construction of new national libraries*. International Conference in Riga, Latvia, 24-26 August 1998. „*IFLA Journal*” 1999 nr. 2 s. 121-122.
4. S. C. Davies, I. M. Johnson: *The Mitterand Library in context*. The Bibliothèque Nationale de France and library provision in France. „*Libri*” 1998 nr. 4 s. 187-217.
5. E. Grzybowska: *Biblioteka Narodowa Francji*. Przemiany i organizacja. „*Prz. Bibl.*” 2003 z. 4 s. 369-381.
6. S. B. Larsen: *National libraries*. „*LIBER Quarterly*” 2001 nr. 3 s. 298-306.

7. L. Lesle: *Mit einem schwarzen Diamanten ins dritte Jahrtausend.* „*Buch und Bibliothek*” 2000 H. 2 s. 38-40.

8. M. B. Line: *National libraries.* W: *Encyclopedia of library and information services.* London 1993 s. 605-611.

9. R. Missingham: *A new strategic direction for the National Library of Australia.* „*Alexandria*” 2004 nr. 1 s. 37-48.

10. S. Oehlschläger: IFLA-CDNL. Allianz für bibliographische Standards (ICABS). „*Forum. Dialog mit Bibliotheken*” 2004 H. 1 s. 34-37.

11. J. Pasztaleniec-Jarzyńska: *Dokumenty elektroniczne w bibliografiach narodowych.* „*Biul. Inf. Bibl. Nar.*” 2002 nr. 2 s. 21-25.

12. D. Russon: *Can research shape the future of the British Library?* „*Information Service and Use*” 1999 nr. 2 s. 135-137.

13. M. Saule: *Die Bibliothèque Nationale de France „François Mitterand”.* „*Buch und Bibliothek*” 1997 H. 6 s. 416-419.

14. *Schweden's National Library Re-inaugurated on 2 June 1997.* „*IFLA Journal*” 1997 nr. 4 s. 307-308.

15. M. Smethurst: *European national libraries.* „*LIBER Quarterly*” 1999 nr. 4 s. 473-474.

16. S. Solberg: *Das war 1999.* „*Forum. Dialog mit Bibliotheken*” 2000 H. 1 s. 5-11.

17. *Strategic alliance emphasizes British Library's central role.* „*Information Management Report*” 2002 nr. 2 s. 6.

18. A. Walczak: *Nowy gmach Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze.* „*Prz. Bibl.*” 2002 z. 4 s. 331-338.

19. B. Woldering: *Projekte in der Deutschen Bibliothek.* „*Forum. Dialog mit Bibliotheken*” 2002 H. 3 s. 32-34.

20. – : *Ergebnisse der Abschlusskonferenz des The European Library (TEL).* „*Bibliotheksdienst*” 2003 H. 11 s. 1499.

MIROŚŁAWA KOCIĘCKA

NATIONAL LIBRARIES AT THE TURN OF THE CENTURY

In the seventies the national libraries faced new tasks and problems. Explosive growth of the volume of published documents caused severe difficulties with collecting of the legal deposit and the storage of acquisitions. New procedures of acquisition and storage of digital materials had to be developed and introduced in practice. The volume of acquisitions and problems connected with bibliographic control of materials published in national minorities languages increased the burden of national bibliography maintenance. Simultaneously, the national libraries allow for broader access to their resources and initiate various cultural events. The libraries intensify international cooperation – in particular in the framework of the Gabriel and TEL initiatives.

Artykuł wpłynął do redakcji 12 lipca 2004 r.

KAMILLA DUDEK

ANALIZA BIBLIOMETRYCZNA LISTY ŚWIATOWEJ PROGRAMU UNESCO „PAMIĘĆ ŚWIATA”

Analiza dotyczy: krajów, z których zgłoszono dokumenty, chronologii wzbogacania listy, tematyki umieszczonych na niej dokumentów.

„Pamięć Świata” („Memory of the World”) to program zainicjowany przez UNESCO w 1992 r. w celu promowania, ochrony i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego: archiwalnego, bibliotecznego i muzealnego. „Program rozpoczęto, aby chronić przed zbiorowym zapomnieniem, aby zabezpieczać wartościowe zespoły archiwalne i zbiory biblioteczne. Dziedzictwo dokumentalne odzwierciedla różnorodność języków, ludzi, narodów i kultur. Jest to zwierciadło świata i pamięci. Ale pamięć jest krucha. Każdego dnia część tej pamięci znika na zawsze”¹. Pod pojęciem dziedzictwa dokumentalnego rozumie się każde źródło informacji utrwalone na jakimkolwiek nośniku: kamieniu, glinie, papierze, taśmie filmowej czy dźwiękowej. Najważniejsza jest treść, przesłanie i myśl, jaką niesie ze sobą dokument².

W niniejszej pracy przedstawiono wyniki własnej analizy zawartości listy „Pamięć Świata” (*The Memory of the World Register*)³ za l. 1997-2003. Zastosowano metody bibliometryczne, co pozwoliło prześledzić zawartość tej listy w kilku różnych aspektach. Bibliometria korzysta bowiem z metod statystycznych, a tym samym obiektywnych, uniemożliwia więc podejście wartościujące⁴, co jest niezwykle ważne w przypadku takiego zestawienia. Interesujące było zwłaszcza zagadnienie, z jakich krajów, obszarów geograficzno-kulturowych pochodzi najwięcej dokumentów oraz jaka jest tematyka tekstów uznanych za najważniejsze w dziejach ludzkości.

Na liście UNESCO znajduje się 90 dokumentów z 45 krajów⁵. Za państwa najbardziej do tej pory aktywne, umiejące zaprezentować walory swoich zbiorów uznano te, które umieściły na niej co najmniej 3 obiekty. Kryterium przyznania kolejnego miejsca na liście krajów

---

¹ Podstawę przeprowadzonych badań stanowił *Wykaz Pamięć Świata (The Memory of the World Register)*, opublikowany na stronie internetowej UNESCO – www.unesco.org (stan na dzień 4.01.2004 r.). Z tej strony pochodzi również przywołany cytat – główne założenie Programu.

² Kryteria główne i uzupełniające stosowane przez Komitet Programu Pamięć Świata dostępne są na witrynie internetowej archiwów polskich www.archiwa.gov.pl

³ www.unesco.org (stan na dzień 4.01.2004 r.)

⁴ Por. W. Pindłowa: *Bibliometria i jej znaczenie dla badań nad książką*. „*Studia o Książce*.” 1988 s. 301-327. – M. Skąlska-Zlat: *Bibliometria – pojęcia, metody, kierunki badań*. „*Rocz. Bibl.*” 1988 z. 2 s. 259-283. – A. Zbikowska-Migoń: *Początki bibliometrii? Oświeceniowa próba analizy statystycznej katalogów księgarskich*. *Tamże* 1987 z. 1 s. 175-187.

⁵ Badaniami objęto wpisy do 4.01.2004 r.

(tabela 1) była liczba wprowadzonych przez nie dokumentów. Czołówkę tworzy zatem 10 krajów i warto podkreślić, że suma wprowadzonych przez nie dokumentów stanowi 50% całości. Choć błędne byłoby wysnucie wniosku, że zapoznanie się z dorobkiem 10 krajów wystarczy, aby poznać całe dokumentalne dziedzictwo, to niektóre zjawiska występujące w tej grupie wskazują na politykę stosowaną przez UNESCO, przede wszystkim dbałość, aby każdy kraj miał szansę zaistnieć w zestawieniu.

Tabela 1. Liczba dokumentów obecnych na Liście z poszczególnych krajów

Miejsce	Liczba dokumentów	Kraj
1	7	Rosja
2-3	6	Austria
	6	Niemcy
4	5	Polska
5-7	4	Dania
	4	Korea Południowa
	4	Meksyk
8-10	3	Chiny
	3	Malezja
	3	Turcja
11-20	2	Australia
	2	Chile
	2	Filipiny
	2	Norwegia
	2	Nowa Zelandia
	2	Słowacja
	2	Tanzania
	2	Trynidad i Tobago
	2	Uzbekistan
	2	Wenezuela
21-45	1	Pozostale

Na liście przodują kraje z kręgu kultury europejskiej i azjatyckiej, w pierwszej dziesiątce obecny jest na razie tylko jeden kraj z Ameryki Północnej i Środkowej (Meksyk). Rosja należy do największych pod względem wielkości powierzchni krajów na świecie, przez wieki zamieszkała przez wiele narodów o różnych kulturach i religiach i dlatego nie dziwi jej wysoka pozycja. Wprowadziła ona źródła rejestrujące przemiany społeczne, dzieje Słowian, kultury ludowej, duchowej i literackiej. Będące tuż za nią Austria i Niemcy to kraje związane ze sobą

historycznie i kulturowo, o wielowiekowej wysokiej tradycji kultury książki, w których silnie rozwinięte jest zbieractwo dokumentalne. Niemcy, ojczyzna druku w Europie, wprowadziły m.in. 42-wersową Biblię Gutenberga. Cieszy oczywiście, że na czele odnajdujemy również Polskę z 5 dokumentami i zespołami archiwalnymi. Czołówkę zamykają 3 kraje azjatyckie: Chiny, Malezja i Turcja, które wprowadziły zespoły archiwalne i dokumentacyjne dotyczące historii oraz rozwoju kultury i cywilizacji tego obszaru świata.

Z pewną trudnością próbują zaistnieć w analizowanym zestawieniu kraje, które niedawno odzyskały niepodległość lub takie, które z różnych względów przez lata, a nawet wieki, znajdowały się pod dominacją innych państw. Na pewno wpłynęło to niekorzystnie na stan ich nauki, zwłaszcza badań nad własnym dorobkiem kulturowym i naukowym. Znamienna jest sytuacja państw afrykańskich. Choć w zestawieniu znajduje się ich 7, to do tej pory tylko jedno (Tanzania) znalazło się w drugiej dziesiątce. Krajom tym odmawiano historii sprzed kolonizacji i upowszechnił się krzywdzący dla Afryki pogląd, że nie ma ona historii. Dopiero w latach 60. XX w. na szeroką skalę rozpoczęły się badania afrykanistyczne⁶. Położono nacisk na ważne dla tego obszaru zagadnienie: badanie tzw. społeczeństw bezpaństwowych, czyli licznych zespołów ustrojowych, które obywateli się bez politycznych przywódców, a które miały własne prawa i osiągnięcia⁷. Być może właśnie brak reprezentanta na arenie międzynarodowej nauki i kultury powoduje ich nikłą obecność w światowym programie. Można przypuszczać, że podczas kolejnych lat działania Programu coraz więcej państw z tego rejonu świata będzie wprowadzać obiekty, a świat dzięki „Pamięci Świata” zmieni zdanie o dokumentalnej przeszłości Afryki. Należy się spodziewać, że kraje, które niedawno odzyskały niepodległość, a na razie w nikłym stopniu uczestniczą w Programie (Kazachstan, Tadżykistan, Armenia, Serbia i Czarnogóra), coraz odważniej będą starać się o zaznaczenie swojej obecności w międzynarodowych przedsięwzięciach, podkreślając wkład w dziedzictwo historyczne, kulturowe świata lub danego obszaru. Powinna zmienić się także czołówka krajów, może pojawią się np. kraje nadbałtyckie lub z dawnej europejskiej części Związku Radzieckiego. W zestawieniu UNESCO uderza brak krajów uważanych za skarbnice kultury, takich jak choćby Grecja czy Włochy. Należy się spodziewać, że w przyszłych latach kraje te zaczną opracowywać swoje propozycje⁸.

Wiele krajów zainteresowanych jest promocją własnych zasobów dokumentalnych. Rozproszenie dokumentów wśród 45 krajów (tabela 1: ~28% ogółu obiektów wprowadziło 25 krajów), jest w przypadku wykazu *Pamięć Świata*, dużą zaletą. UNESCO stara się dotrzeć z ideą Programu do jak największej liczby instytucji w różnych pań-

⁶ B. Davidson: *Stara Afryka na nowo odkryta*. Wyd. 2. Warszawa 1972 s. 7.

⁷ *Tamże*, s. 11.

⁸ Dominują one natomiast w innym zestawieniu – *Liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego*. Lista udostępniona jest na stronie internetowej UNESCO – www.unesco.org

stwach, dlatego też bardzo istotne dla rozwoju zestawienia jest, że nie było roku, w którym nie dołączyłoby do niego kolejne państwo (w tabeli 2 określone jako nowe i oznaczone gwiazdką*). Również dlatego nie można dostrzec dominacji jednego obszaru świata. Komitet Programu „Pamięć Świata” obradował do tej pory 4 razy: w 1997 r. w Taszkencie, 1999 r. w Wiedniu, 2001 r. w Cheongju City i w 2003 r. w Gdańsku. Należy podkreślić, że miejsce posiedzenia nie przekłada się na zwiększenie zgłoszeń dokumentów z państw danego regionu świata.

Tabela 2. Chronologia wpisu dokumentów przez poszczególne kraje

Kraj	Liczba dokumentów wpisanych w roku				Razem dokumentów
	1997	1999	2001	2003	
Arabia Saudyjska				1*	1
Argentyna	1				1
Armenia	1				1
Australia			2*		2
Austria	2	1	2	1	6
Barbados				1*	1
Belgia			1*		1
Benin	1				1
Brazylia				1*	1
Chile				2*	2
Chiny	1	1		1	3
Dania	4				4
Egipt	1				1
Etiopia	1				1
Filipiny		1*		1	2
Finlandia	1				1
Francja				1*	1
Holandia				1*	1
Indie	1				1
Kazachstan				1*	1
Korea Południowa	2		2		4
Luksemburg				1*	1
Łotwa			1*		1
Malezja			3*		3
Mauritius	1				1
Meksyk	3			1	4
Niemcy		1*	4	1	6

Norwegia			2*		2
Nowa Zelandia	2				2
Pakistan		1*			1
Polska		3*		2	5
RPA	1				1
Rosja	6		1		7
Senegal	1				1
Serbia i Czarnogóra				1*	1
Słowacja	2				2
Tadżykistan				1*	1
Tajlandia				1*	1
Tanzania	1			1	2
Trynidad i Tobago	1	1			2
Turcja			2*	1	3
Urugwaj				1*	1
Uzbekistan	2				2
Wenezuela	2				2
Węgry			1*		1
Razem liczba dokumentów	38	9	21	22	90
liczba ogółem	22	7	11	19	
krajów nowych	22*	4*	7*	12*	45*

* Gwiazdką oznaczono kraje, które w danym roku po raz pierwszy wprowadziły dokumenty.

Podczas pierwszego posiedzenia do Programu przystąpiły 22 kraje, najwięcej do tej pory (w tabeli 2 uznano je wszystkie za nowe). Podczas drugiego spotkania, ubogiego we wpisy, dołączyły 4 nowe kraje. Niektóre państwa zaczęły być może dopiero poznawać cele Programu i przygotowywać swoje propozycje. Już bowiem od 2001 r. liczba wpisów utrzymuje się na stałym poziomie: w 2001 r. – 21 dokumentów (23% ogółu) i 2003 r. – 22 dokumenty (24% całości). Można zauważyć pewną prawidłowość. Podczas każdego wpisu ponad połowa dokumentów wprowadzanych jest przez nowe na liście kraje: w 1999 r. – 67%, w 2001 r. – 52%, w 2003 r. – 59%. Jest to pozytywne dla obrazu i rozwoju zestawienia, świadczy o stałym zainteresowaniu międzynarodowej społeczności obecnością na tej prestiżowej liście. Trudno jednak stwierdzić, czy będzie to tendencja stała, ponieważ liczba krajów jeszcze nie występujących w wykazie jest w pewnym stopniu ograniczona i w końcu napływ zgłoszeń z nowych państw powinien się zmniejszać. Przyczyn można szukać w założeniach Programu (zachowanie i promocja światowego dziedzictwa dokumentalnego), a zatem każde państwo powinno otrzymać szansę zaistnienia na światowej arenie. Byłby to przejaw przemyślanej poprawności dokumentalnej i politycz-

nej UNESCO, które nie chce wyróżniać żadnych krajów ani obszarów kulturowych. Tylko Austrii udało się zamieszczać propozycje w każdym z 4 dotychczasowych wpisów na listę.

Niezwykle interesujące są wnioski z przeglądu zakresu tematycznego dokumentów. Jaką tematykę prezentują te najważniejsze dla dziejów świata dokumenty, czyje dokonania miały szczególne znaczenie, niosły ze sobą duże wartości humanistyczne, społeczne?⁹ Podczas klasyfikowania dokumentów wiele trudności przysporzyło mi tworzenie działów dla zespołów archiwaliów oraz dokumentów dotyczących wielu dyscyplin w obrębie humanistyki i nauk historycznych. Zdecydowałam się zatem na następujący podział nauk:

I. Nauki humanistyczne. Nauki o literaturze

II. Nauki społeczne

a. Nauki polityczne. Prawo

b. Nauki historyczne. Nauki o kulturze

c. Nauki ekonomiczne

III. Nauki ścisłe i przyrodnicze

IV. Sztuka. Rzemiosło artystyczne

Zasobność poszczególnych działów (poddziałów) klasyfikacji oraz ich rozwój w l. 1997-2003 pokazano w tabeli 3.

Tabela 3. Wzbogacanie poszczególnych działów w l. 1997-2003

Dział (poddział) klasyfikacji	Rok wpisu				Łączna liczba dokumentów	Udział %	Łączna liczba krajów
	1997	1999	2001	2003			
I	4	1	2	2	9	10	8
II	7	3	3	5	18	20	14
IIa	8	1	2	7	18	20	16
IIb	10	2	5	4	21	23	16
IIc	1	-	-	-	1	1	1
III	6	1	5	3	15	17	13
IV	2	1	4	1	8	9	7
Razem	38	9	21	22	90	100	

Można stwierdzić, że największy wpływ na obraz świata, według UNESCO, mają zjawiska zachodzące w obrębie społeczeństw, ich dokonania kulturowe i historyczne. Najliczniejszą bowiem grupę tworzą dokumenty dotyczące nauk społecznych: dział II obejmuje łącznie 58 dokumentów, co stanowi aż 64% całości. Niezmiernie ważne jest, że *Lista Pamięć Świata* obejmuje zapisy dotyczące zarówno dziejów wielkich dynastii (np. chińskie kroniki z czasów dynastii Qing), jak

⁹ Określając profil tematyczny obiektów, korzystano z adnotacji przy każdym wpisie. W wielu przypadkach konieczne było jednak sięgnięcie do innych źródeł z zakresu dziedzin, których dotyczą dokumenty.

i życia codziennego zwykłych ludzi, np. brazylijskie i wenezuelskie kolekcje fotografii prezentujące wsie, miasta, znanych i nieznanymi ludzi Ameryki Łacińskiej w XIX w. czy fotografie tworzące wystawę „The family of man” („Rodzina człowiecza”) z 1955 r., umieszczoną na liście przez Luxemburg. Świadectwo skomplikowanych związków, postaw ludzi wobec różnych światów i kultur stanowi chilijskie *Jesuits of America*, archiwum dokumentujące działalność Towarzystwa Jezusowego na terenie Ameryki Południowej i Środkowej. Bardzo ciekawa jest rosyjska kolekcja czasopism, zawierająca m.in. pierwsze gazety z czasów cara Piotra I oraz egzemplarze z l. 1905-1917 – źródło wiedzy o Rosji i jej światowym wpływie na dzieje świata.

Najwięcej dokumentów obejmuje poddział IIb: Nauki historyczne. Nauki o kulturze (23% całości dokumentów). Są to ważne świadectwa historii, kultury, źródła etnograficzne, które dzięki utrwaleniu na różnych nośnikach chronią przed zapomnieniem zwyczaje i przemiany różnych kultur i nacji. Warto tu choć kilka ich wymienić. Holenderska Biblioteka Ets Haim (Livraria Montezinos) gromadzi źródła dotyczące historii Żydów od 1484 r. do czasów obecnych. Meksykański zbiór dokumentów zawiera m.in. spis ludności i informacje o kontaktach hiszpańskich konkwistadorów z tubylcami. Uzbekistan umieścił rękopisy dotyczące historii krajów tworzących Jedwabny Szlak. Zamieszczone przez Polskę archiwum getta warszawskiego z l. 1939-1943 (Archiwum Ringelbluma) zawiera m.in. dokumenty urzędowe i prywatne, świadectwa ruchu oporu, relacje o losach skupisk żydowskich. Archiwum stało się świadectwem holokaustu, przekazując informacje o zagładzie gett w Warszawie i innych miastach oraz liczne świadectwa osobiste.

W zestawieniu znalazła się dokumentacja ruchów i działań społecznych, które miały dużą siłę oddziaływania nie tylko w danym kraju, ale wpływały na losy świata poprzez zmianę myślenia jednostek, podkreślając, że najwyższą wartością jest wolność. Nie dziwi więc, że wyróżniającą się grupę stanowią dokumenty dotyczące praw człowieka, historii kolonializmu, walki o niepodległość (poddział IIa – Nauki polityczne. Prawo). Dominują w nim akta prawne i inne dokumenty upamiętniające walkę o prawa człowieka, o równość bez względu na rasę, płeć czy pochodzenie, proces uwalniania się narodów spod zależności, kolonializmu. Znalazły się tu tak ważne akta prawne, jak np.: ustawa w tzw. sprawie działacza Edwarda Koiki Mabo z 1992 r. („The Mabo Case Manuscripts”), w której rząd australijski przyznał Aborygenom prawo do starania się o odzyskanie ich ziemi i kultywowania religijnych obrzędów. Nowa Zelandia umieściła 2 dokumenty: petycję sufrażystek z 1893 r., dzięki której kraj ten jako pierwszy na świecie przyznał kobietom prawo do głosowania oraz traktat Waitangi („The Treaty of Waitangi”), zawarty między wodzami maoryskimi a brytyjskim gubernatorem Williamem Hobsonem w 1840 r., rozpatrujący roszczenia Maorysów, rdzennych mieszkańców wyspy, do zagarniętych w przeszłości ziem. Tu również znajdziemy francuską *Deklarację praw*

człowieka i obywatela z l. 1789-1791, chilijskie audiowizualne *Archiwum praw człowieka*, przekazujące relacje o ludziach, którzy zginęli bądź zaginęli podczas rządów dyktatorskich w l. 1973-1989. W tej grupie znajdują się 2 ważne polskie dokumenty, a mianowicie akt konfederacji warszawskiej z 1573 r. oraz porozumienia gdańskie z sierpnia 1980 r. Pierwsze z nich wprowadzało w Polsce wolność wyznania, słowa i zgromadzeń, hasła pionierskie w ówczesnej Europie. Postulaty gdańskie powstałe podczas strajku w Stoczni Gdańskiej w 1980 r. uważane są za przełomowe w walce z komunizmem. Zawierają m.in. postulat utworzenia wolnych związków zawodowych, przyznanie robotnikom prawa do strajku i wolność mediów. Można zatem stwierdzić, że UNESCO poprzez wprowadzenie na listę uhonorowało inicjatywy społeczeństw, związków i partii, które walczyły o fundamentalne prawa człowieka.

Lista Pamięć Świata to również dokumentacja odkryć i wynalazków, które zmieniły sposób komunikowania się, a nawet zmusiły do przemyśleń na temat miejsca człowieka we wszechświecie. Dział III rejestruje dokumenty z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych (15 obiektów wprowadzonych przez 13 krajów). Należy podkreślić, że aby znaleźć się na liście „*Pamięć Świata*”, wynalazek musiał wpływać na bieg dziejów, nieść wartość społeczną, a nie jedynie zmieniać poziom życia. Wśród dokumentów działu III można wyróżnić 2 grupy: dokumentujące stan wiedzy w różnych naukach ścisłych i przyrodniczych (nawet od starożytności) oraz dokumentację naukową, patenty odkryć i wynalazków. Znajduje się tu m.in. dziennik Jamesa Cooka, odkrywcy i badacza Nowej Zelandii i wybrzeża Australii, duńska kolekcja prac Karola Linneusza. Rosja zamieściła zbiór map Imperium Rosyjskiego z XVIII w., zawierających wiele informacji o topografii północnej Azji, Dalekiego Wschodu i Pacyfiku. Egipt wprowadził dokumentację budowy i funkcjonowania Kanału Sueskiego, najważniejszej drogi morskiej ze Wschodu na Zachód. Serbia i Czarnogóra zamieściła archiwum Nikoli Tesli, konstruktora maszyn i układów elektrycznych. Polska wprowadziła rękopis traktatu Mikołaja Kopernika *De revolutionibus orbium caelestium libri sex*, z ok. 1520 r., w którym przedstawił on teorię heliocentryczną.

Najmniej dokumentów zawierają dział I: Nauki humanistyczne. Nauki o literaturze (9 obiektów, czyli 10% całości) i dział IV: Sztuka. Rzemiosło artystyczne (8, czyli 9 % całości). Może to dziwić, bo przecież sztuka w swoich różnych przejawach ma niewątpliwie duży wpływ na człowieka i rozwój kultury. Większość krajów wprowadza zabytki z tego zakresu, przeważnie w postaci zapisu kompleksów architektonicznych, na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego. W dziale IV przeważają więc kolekcje muzyczne i literackie archiwalia wybitnych twórców, których dzieła dotyczą szczególnie ważnego tematu, łącząc wartości społeczne i humanistyczne z wyjątkową formą i stylem. I tak np. Dania wprowadziła archiwum Hansa Christiana Andersena, Niemcy – film *Metropolis* z 1927 r., Polska – zbiór autografów Fryderyka Chopina.

Nie ma jednak dziedziny, która regularnie wzbogacałaby się o nowe dokumenty, a spotkania Komitetu charakteryzują duże różnice w liczbie wpisywanych obiektów. Najwyższe wartości liczbowe osiągnęły niemal wszystkie działy w pierwszym roku działania Programu. Interesujące jest, że w kolejnych latach żadna dziedzina nie dominuje. Jeżeli wzrost liczby dokumentów jest niewielki, to równomierny. Wyjątek stanowi 2003 r., kiedy przewaga poddziału IIa: Nauki polityczne. Prawo jest widoczna. Stało się tak dzięki wprowadzeniu dokumentów przez Chile, Barbados, Filipiny, Francję, Meksyk, Polskę.

Przyczyną bardzo zróżnicowanego wzrostu liczbowego poszczególnych dziedzin jest być może fakt, że są to początki zestawienia i jego rozkwit jest sprawą przyszłości. Możliwe, że Komitet Programu dba, aby wpisywane źródła reprezentowały wiele profili tematycznych. Można przypuszczać, że z powodu nieobecności jeszcze wielu dziedzin nierównomierny przyrost liczby dokumentów utrzyma się, a może się to zróżnicowanie jeszcze pogłębić w miarę rozszerzania zakresu tematycznego przyszłych materiałów.

Tabela 4. Instytucje przechowujące dokumenty umieszczone na Liście „Pamięć świata”

Rodzaj instytucji	Liczba dokumentów
Biblioteki	33
Archiwa państwowe	23
Instytuty naukowe, Instytuty fundacji, organizacji	20*
Muzea	10*
Razem	86

* Gwiazdką oznaczono dokument, który jest przechowywany w dwóch instytucjach, tj. w muzeum i instytucie naukowym. Brak danych dla 5 dokumentów.

Umieszczenie zabytku na liście UNESCO to swoisty znak jakości dla instytucji, która go opracowuje i przechowuje. Dzięki informacji o miejscu przechowywania wpisanego dokumentu promowana jest instytucja, mająca w swoich zbiorach źródło o ogólnoświatowym znaczeniu. Obecność na prestiżowej liście pomaga zapewne również przy uzyskiwaniu funduszy niezbędnych do fachowego opracowania, zabezpieczenia i udostępniania dokumentów. Umieszczenie dokumentów w różnych typach instytucji przedstawia tabela 4. Okazuje się, że najwięcej dokumentów przechowują biblioteki (33). Na drugim miejscu znajdują się archiwa państwowe (23). W dalszej kolejności instytuty naukowe, fundacje oraz muzea. Wysokie miejsce bibliotek świadczy o spełnianiu ich ważnej funkcji przechowywania i opracowywania dziedzictwa dokumentalnego swojego kraju, współpracy z naukowcami z różnych dziedzin. Dominują biblioteki narodowe, ale pojawiło się kilka bibliotek uczelnianych. Najmniej dokumentów przechowują muzea (10).

Lista jest stale uzupełniana. Z jej uzupełnianiem będzie się wiązał jej charakter. Zmian należy się spodziewać w zakresach TU już sygnalizowanych. W czołówce mogą pojawić się nowe państwa; wyższe miejsca zajmą kraje afrykańskie, bałtyckie lub kraje leżące w europejskiej części byłego Związku Radzieckiego. Interesujące byłoby przeanalizowanie, czy istnieje związek między uzyskaniem niepodległości przez dany kraj, a jego pojawieniem się na liście. Warto również przeanalizować, czy nastąpią zmiany w zakresie profilów tematycznych dokumentów, o które będzie się wzbogacać lista. Można przypuszczać, że wysoką pozycję utrzymają działy nauk społecznych i historycznych, wzbogacając się o źródła historyczne, kulturowe, etnograficzne, a sztuka pozostanie domeną listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego. Byłoby to ze szkodą dla zestawienia, bo przecież sztuka to też swoista pamięć społeczeństwa, choć często symboliczna, to rozumiała dla członków społeczności. Należy również przypuszczać, że w kręgu zainteresowań UNESCO będą nadal procesy uzyskiwania fundamentalnych praw człowieka. Zadaniem Komitetu Programu „Pamięć Świata” jest m.in. skierowanie uwagi świata, poprzez wpis na listę, na problemy walki o wolność, o prawa człowieka, bez względu na to, na jakim nośniku je zapisano. Przeprowadzenie podobnych analiz za kilka lat, przy zastosowaniu metod bibliometrycznych, umożliwiłoby porównanie wyników i weryfikację prognoz.

KAMILLA DUDEK

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE MEMORY OF THE WORLD REGISTER

„Memory of the World” UNESCO program promotes preservation and availability of world archives, libraries and museums resources. The paper contains results of bibliometric analysis of the list of most important documents compiled by the Program Committee of the „Memory of the World” project in 1997-2003. The analysis covers chronological development of the list, application from particular countries, thematical preferences, and locations of listed objects.

Artykuł wpłynął do redakcji 16 lipca 2004 r.

Z HISTORII POLSKICH BIBLIOTEK NAUKOWYCH

Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Wybór dokumentów źródłowych. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa: Wydaw. LTW 2003, 540 s., il. ISBN 83-7009-416-3

Ten zawierający polsko niemieckie dokumenty tom, który ukazał się dzięki dotacjom Komitetu Badań Naukowych, Departamentu Dziedzictwa Narodowego Ministerstwa Kultury oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, stanowi istotny aneks do historii naukowych bibliotek polskich w Generalnym Gubernatorstwie w okresie II wojny światowej. W ostatnim półwieczu ukazało się sporo zarówno polskich, jak i niemieckich opracowań poświęconych losom poszczególnych ksiąźnic, monograficznych szkiców często bardzo interesujących i o dużej wartości merytorycznej. Jednakże wciąż brak wielkiej syntezy, której zbudowanie dzięki jednostkowym opisom stało się już możliwe. Prezentowane wydawnictwo stanowi dodatkowe i wielce istotne uzupełnienie dotychczasowego piśmiennictwa dotyczącego zagadnień okupacyjnych. Być może zawarte w nim dokumenty podziałają stymulująco i zainspirują bibliotekarzy-historiografów do podjęcia trudów napisania dzieła – syntezy losów naszych naukowych librarii pod niemiecką okupacją.

Recenzowany tom otwiera *Wstęp* Andrzeja Mężyńskiego, wprawdzie oszczędny w wypowiedzi, ale mimo to ujmujący całokształt okupacyjnych perypetii polskich bibliotek. Autor *Wstępu* dał się już wielokrotnie poznać jako historyk ksiąźnic wielkopolskich i tych, które znalazły się w Generalnym Gubernatorstwie. Porusza się zatem swobodnie w tej problematyce. W swym omówieniu uwzględnia stan badań nad historią naszych bibliotek, które znalazły się w Generalnym Gubernatorstwie, daje opis związanych z nimi urzędów oraz instytucji, uwzględnia miejsca przechowywania odnoszących się do nich archiwaliów, precyzuje edytorskie zasady zastosowane w omawianym zbiorze. Należy przy tym dodać, iż *Wstęp* A. Mężyńskiego jest podany w 2 wersjach: polskiej i niemieckiej.

Księga poświęcona polskim naukowym bibliotekom w Generalnym Gubernatorstwie składa się z 2 części: pierwsza (s. 3-237) zawiera dokumenty urzędowe w języku niemieckim i jedynie sporadycznie wśród nich pojawiają się w języku polskim; druga (s. 241-468) to pamiętniki, relacje, wspomnienia z dominacją języka polskiego. Wybór nie objął – zgodnie z założeniami wydawców – archiwaliów dotyczących bibliotek wielkopolskich, pomorskich i śląskich, a także tych, które znalazły się w strefie radzieckiej, tj. wileńskich i galicyjskich. Jednakże z tych ostatnich zostały uwzględnione ksiąźnice lwowskie, ale tylko ich dzieje w okresie okupacji niemieckiej. Wobec tego dla uzyskania pełnego obrazu sytuacji bibliotek polskich w czasie II wojny światowej jest

rzeczą nieodzowną kontynuowanie tego rodzaju prac. Dopiero dalsze źródłowe opracowania na wzór tego, który dali A. Mężyński i H. Łaskarzewska umożliwią uzyskanie całkowitej wiedzy, jak wyglądało położenie polskich bibliotek na obu obszarach okupacyjnych.

Omawiana publikacja ukazuje nie tylko pozytywy, ale i negatywy zachowań polskich pracowników bibliotecznych, choć te ostatnie należały do wyjątków. Ogół dobrze zdał trudny egzamin z obrony narodowych dóbr kultury, zachował godną postawę wobec okupantów. Zamęt wśród polskiego personelu wzniecały nieuzasadnione pretensje Stefana Vrtela-Wierczyńskiego do Józefa Grycza przeniesione nawet na stosunki powojenne. Naczelnym „władcą” polskich bibliotek dr Gustav Abb po wizytacji Biblioteki Narodowej uznał jej dyrektora Vrtela-Wierczyńskiego za zbyt mało operatywnego i usunął go. Mianował na to stanowisko Grycza, który w porozumieniu z reprezentantami podziemia wyraził zgodę. W swej działalności okupacyjnej zapisał się jak najlepiej i bibliotekarstwo polskie wiele mu zawdzięcza. Innego rodzaju niepokój wywoływał w stołecznym środowisku swą dwuznaczną postawą dr Julian Pulikowski. Wychowany w Niemczech, nie budził zaufania, zatem wystrzegano się go i unikano, co wyraźnie odczuwał. Nie brak jednak głosów potwierdzających jego zasługi wobec rodaków *.

Polski personel był przez niemieckich zwierzchników oceniany wysoko jako zespół znakomitych znawców bibliotecznej problematyki. Ale też składał się on z niebyle jakich indywidualności. Większość z nich odbyła dodatkowe studia w Niemczech bądź Austrii, często znali osobiście przedstawiciele niemieckiej nauki i bibliotekarstwa. Zatem Abb liczył się z takimi bibliotekarzami jak J. Grycz, Adam Lewak, Edward Kuntze, a nawet odwoływał się do ich opinii, co z kolei wpływało na stosunek do polskiego personelu pozostałych komisarycznych kierowników pozostawiających polskiemu pracownikom pewien margines swobody. W zasadzie nadal zatrudniano niemal cały przedwojenny zespół bibliotekarzy złożony z osób dobrze się znających, mających do siebie zaufanie. Dzięki temu w bibliotekach można było gromadzić konspiracyjnie tajne druki, w miarę możliwości chronić cymelia, nielegalnie wypożyczać wydawnictwa.

Omawiany zbiór dokumentów ukazuje również rywalizację niemieckich dostojników, ich walkę o wpływy i znaczenie. Wyraźnie zaznaczał się antagonizm między Abbem, pozostającym w orbicie ludzi bliskich gubernatorowi Hansowi Frankowi, a Wilhelmem Witte. Urodzony w Poznaniu Witte studiował sławistykę na Uniwersytecie Wrocławskim, po czym podjął pracę w tamtejszej bibliotece. W 1940 r. jako znającego język polski oddelegowano go do służby w Generalnym Gubernatorstwie, powierzając mu nadzór nad księżnicami Warszawy. Witte, podobno z inspiracji Pulikowskiego, zarządził rozlokowanie zbiorów Biblioteki Państwowej (Staatsbibliothek) w 3 miejscach (polonica, wydawnictwa nie będące polonikami, zbiory specjalne), co zdaniem Lewaka, stanowiło w czasie wojny znaczne zagrożenie zwłaszcza dla zbiorów specjalnych. Wobec tej opozycji, Witte zwolnił i usunął z Biblioteki Uniwersyteckiej Lewaka. Jednakże Abb nie zatwierdził tej decyzji i kazał na powrót przyjąć go do pracy. Dawał tym samym Wittemu do zrozumienia, kto naprawdę rządzi bibliotekami w Generalnym Gubernatorstwie. Krytykował także pomysł gromadzenia zbiorów tego samego rodzaju w jednym miejscu, bowiem w razie bombardowania lub ostrzału miasta groziła im totalna zagłada. Jego postulat,

* Julian Pulikowski zginął, ochotniczo uczestnicząc przy budowie powstańczej barykady. (Por. B. Korzeniewski: *Książki i ludzie*. Warszawa 1993 s. 111-112).

aby powrócić do pierwotnego organizacyjnego schematu, nie został już spełniony. Warszawa stała się nie tylko miastem frontowym, lecz do tego terenem walk powstańczych. W rezultacie doszło do zniszczenia całych zespołów, do katastrofalnych strat w zbiorach zabytków polskiej kultury.

Zbiór omawianych dokumentów nie oddaje w pełni sytuacji naszych księgozbiorów w latach wojny. Brak w nim np. akt dotyczących tzw. akcji Petera Paulsena, która polegała na zwykłym rabunku. Wprawdzie Mężyński we *Wstępie* sygnalizuje te poczynania, ale wydaje się, iż należało je w sposób bardziej wyraźny przedstawić. Można było przypomnieć akcję Paulsena poprzez rejestry dokumentów z nią związanych.

Druga część omawianej książki jest zdominowana przez teksty polskie. Składają się na nie głównie wspomnienia z pracy w bibliotekach pod niemieckim zarządem autorstwa Grycza, Kuntzego, Lewaka, Alodii Kaweckiej-Gryczowej, Tadeusza Makowieckiego, Stanisławy Sawickiej, Anny Dołowskiej, Danuty Podobińskiej-Riabinin, Bohdana Korzeniewskiego. Niektóre z tych wypowiedzi są obszerne i dobrze oddają atmosferę oraz warunki, w jakich przyszło autorom bytować i pracować. Uzupełniają je urywkowe, lecz istotne dla odtworzenia pełnej historii naszych ksiąźnic w okresie okupacji, relacje Henryka Barycza, Wacława Borowego, Jerzego Zatheya. Wśród niemieckich zwracają uwagę *Wspomnienia Wilhelma Wittego*. Utrzymuje on, że stał na stanowisku, iż Generalne Gubernatorstwo powinno mieć własną naukową instytucję (oczywiście tylko niemiecką). Stąd nieodzowność dysponowania przez nią badawczymi warsztatami, odpowiednimi księgozbiorami, kolekcjami rękopisów, grafik, kartografii. Dlatego był przeciwnikiem wywożenia tych zasobów do Rzeszy i rozpraszania ich po tamtejszych bibliotekach. Przeciwnie, dążył do uzupełniania warszawskich zbiorów przez nabywanie pozycji nie tylko niemieckich, lecz również polskich i to zarówno w zakresie druków, jak i rękopisów. Witte dodaje, że ratował księgozbiory seminaryjne, różnych towarzystw i organizacji, a także prywatne, przyjmując je do utworzonej przez niemiecki zarząd Biblioteki Państwowej w Warszawie. Chronił je w ten sposób przed zniszczeniem lub wywiezieniem poza teren Polski. Wszystko to prawda, jak i to, że po cichu zezwalał na to, aby z biblioteki poza Niemcami korzystali i Polacy. Faktycznie chodziło mu jedynie o podniesienie bardzo niskiej frekwencji czytelników. W ten sposób akcentował przydatność podległej mu placówki, a tym samym własnego prestiżu. Wywody Wittego uzupełniają sprawozdania Ulricha Johanssena i Alexandra Himpla, dodające do warszawskich impresji komisarycznego kierownika wiadomości o sytuacji polskich oraz ukraińskich bibliotek we Lwowie.

Zarówno przedstawione dokumenty w części I, jak i wspomnienia, pamiętniki, korespondencja w części II są opatrzone dokładnymi informacjami, które wskazują, czy mamy do czynienia z oryginałem lub kopią, czy dokument ten znajduje się w archiwum polskim bądź niemieckim. Dla przedruków podaje się, gdzie i kiedy wydano pierwodruk. Teksty poszczególnych dokumentów poprzedzone są regestami w języku polskim i niemieckim, co znacznie ułatwia zapoznawanie się z ich treścią. Książkę kończą *Biogramy* osób związanych z historią naukowych bibliotek w Generalnym Gubernatorstwie (s. 469-480) i *Kalendarium* wydarzeń (1.09.1939-28.05.1945) z polityki okupantów stosowana wobec narodowego dziedzictwa Polski (s. 481-485). Jak zwykle w tego rodzaju dziełach, występują indeksy: nazw osobowych, instytucji i organizacji ułożony według nazw ich siedzib oraz spis alfabetyczny, a także spis ilustracji. Pod względem edytorskim *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernator-*

stwie w latach 1939-1945 prezentują się wzorowo. Należy też podkreślić walory estetyczne książki. Ma ona twardą okładkę zaprojektowaną przez Jacka Brzozowskiego, która przyciąga uwagę swą ponurą kolorystyką i elementami ilustracyjnymi. Koresponduje z nimi układ tekstu oraz fotografii, dobry papier, czysty druk. Jest to zatem pozycja pod każdym względem wzorowa.

Ryszard Ergetowski

Recenzja wpłynęła do redakcji 2 sierpnia 2004 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Dla uczczenia pracy naukowej i dydaktycznej prof. Zbigniewa Żmigrodzkiego ukazała się księga jubileuszowa: *W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej* [1]. Obszerna publikacja zawiera informacje o działalności Jubilata pióra Ireny Sochy, bibliografię Jego prac oraz wykaz prac doktorskich i magisterskich przygotowanych pod kierunkiem prof. Z. Żmigrodzkiego, opracowany przez Zdzisława Gębołysia, oraz wiele artykułów dotyczących informacji naukowej (Marcin Drzewiecki, Jacek Wojciechowski, Diana Pietruch-Reizes, Marta Grabowska, Ewa Fołtyniewicz, Grazyna Tetela, Jadwiga Krochmalska), bibliografii (Jerzy Reizes-Dzieduszycki, Agnieszka Bajor, Teresa Bątkiewicz, Przemysław Kasperkiewicz), etyki i zawodu bibliotekarskiego (Wanda Pindłowa, Maria Kocójowa, Zdzisław Gębołyś), historii książki i bibliotek (Krzysztof Migoń, Anna Sitkowa, Mariola Jarczykowa, Jolanta Gwoździk, Irena Socha, Maria Pawłowiczowa, Edmund Różycki, Katarzyna Tałuć, Maria Kalczyńska). W dziale *Varia* znajdują się prace Tadeusza Aleksandrowicza, Barbary Pytlos, Stefana Zabierowskiego i Krystyny Heski-Kwaśniewicz.

Jubileuszowy tom 15. serii wydawniczej *Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego* poświęcony został aktualnym problemom związanym z upowszechnianiem pozytywnego wizerunku bibliotek i informacji naukowej, wypełniając lukę w piśmiennictwie polskim na temat *Public relations*. Zbiór prac pod redakcją Marii Kocójowej składa się z 30 artykułów autorów krajowych i zagranicznych [2].

Losy zbiorów bibliotecznych Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w latach II wojny światowej przedstawił Maciej Matwijów [3]. Autor kończy swoje rozważania stwierdzeniem: „O ile jednak niemieccy bibliotekarze przynajmniej uznali i respektowali polski charakter zbiorów Ossolinem i jego rolę jako polskiej biblioteki narodowej, o tyle ten charakter zakwestionowali bibliotekarze ukraińscy, co jak się okazało w znacznej mierze przekreśliło możliwość odzyskania po 1945 r. przez Polskę, jeśli nie całości, to przynajmniej większości zbiorów Ossolineum” (s. 322).

Odnotujmy również, oczywiście toutes proportions gardées, opracowanie Grzegorza Zegadło: *Książnica Pruszkowska 1903-2003* [4], przedstawiające dzieje bibliotekarstwa publicznego w Pruszkowie.

Biblioteka Śląska w Katowicach obchodziła uroczyste 80 lat swego istnienia. Zorganizowana została z tej okazji wystawa jubileuszowa, której opublikowany katalog liczy ponad 200 stron [5].

Ukazał się następny tom dzieła: *Kraków. Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku* pod redakcją Jerzego Jarowieckiego [6]. Obszerne dzieło składa się z 2 części. W części 1. prace zgrupowano w 2 działach: *Książ-*

ki i ich wydawcy w Krakowie i Lwowie w XIX i XX wieku, Biblioteki i księgozbiory Krakowa i Lwowa w XIX i XX wieku. Część 2 zawiera dział: Czasopiśma i problemy kultury literackiej w Krakowie i Lwowie w XIX i XX wieku. Obie części liczą blisko 50 prac.

Rozważania na temat walorów estetycznych książki i roli procesów technologicznych w jej powstawaniu zawarte są w publikacji: *Sztuka książki. Historia – teoria – praktyka* [7]. Redaktorka Małgorzata Komza pisze we *Wstępie* o prezentowanych rozprawach: „Mówią o teraźniejszości (...), odwołują się do przeszłości i prognozują nowe drogi, którymi być może będzie postępować ewolucja tego niezwyklego nośnika informacji i emocji” (s. 11), a prof. Jan Pirożyński w pracy: *Czy rzeczywiście koniec ery Gutenberga? Kilka uwag na temat dalszych perspektyw tradycyjnej formy książki* pisze: „Co można więc ostrożnie przewidywać? Chyba dalsze długie współistnienie drukowanych na papierze książek z wydawnictwami elektronicznymi, których z czasem będzie coraz więcej (...) nie odsyłamy pochopnie Gutenberga do lamusa, bo on się po prostu nie daje tam zapędzić (...)” (s. 210, 211).

Ostatnio ukazały się 2 publikacje traktujące o książce polskiej w Niemczech. Pierwsza pióra Marii Kalczyńskiej [8] ujmuje temat, jak pisze Autorka, w konwencji bibliologicznej. Przedstawia twórców i ich produkcję w ostatnim 20-leciu XX w. Drugie opracowanie pt. *Pracownicy polskiej książki i prasy w Niemczech* pod redakcją M. Kalczyńskiej [9] przedstawia relacje polsko-niemieckie, mówi o ludziach szukających zbliżenia kulturowego obu narodów.

Monografie czasopism polskich i przegląd ich zawartości to publikacje ukazujące się od czasu do czasu na rynku wydawniczym. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk zajęła się czasopiśmem kobiecym *Błuszcz* z l. 1918-1939 [10], a Beata Wierszyłowska poświęciła swoją rozprawę *Zyciu warszawskiemu w l. 1887-1891* [11], analizując na jego łamach literaria.

Informatory o swoich zbiorach specjalnych opracowała Biblioteka Narodowa, wydając w serii *Katalog Mikrofilmów* tom obejmujący cz. 8 katalogu poświęconego starym drukom [12], a w Zakładzie Zbiorów Kartograficznych opracowano informator o historii i zbiorach tej placówki [13]. Ukazał się również tom 18. *Inwentarza rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu* [14], opracowany przez Hanę Kuleszę i Elżbietę Ostromecką, zawierający archiwa literackie m.in. Andrzeja Kijowskiego i Romana Brandstaettera. Ciekawostką stanowi katalog ekslibrisów wykonanych przez Krzysztofa Kmiecica w l. 1986-2004 dla farmaceutów polskich i zagranicznych, głównie techniką linorytu. Ich tematyką są najczęściej motywy roślinne i symbole farmaceutyczne [15].

Pogłębieniu wiedzy o Unii Europejskiej posłuży bibliografia wydawnictw zwartych z l. 1986-2003 na temat integracji europejskiej [16]. Wykaz został opracowany na podstawie publikacji znajdujących się w Bibliotece Depozytowej Wspólnot Europejskich i w Instytucie Europejskim w Łodzi.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej*. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu. Pod red. Krynstyny Heskowej-Kwaśniewicz przy współpr. Diany Pietruch-Reizes. Katowice: Wydaw. Uniw. Śląskiego 2004, 369 s., il. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 2188. ISBN 83-226-1305-9

2. *Public relations*. Biblioteki, wydawnictwa, informacja naukowa, uczelnie. Red. nauk. Maria Kocójowa. Kraków: Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego 2004, 359 s. Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 15. ISBN 83-233-1838-7

3. Maciej Matwijów: *Zakład Narodowy im. Ossolińskich w latach 1939-1946*. Wrocław: Tow. Przyjaciół Ossolineum 2003, 350 s., il. ISBN 83-7095-061-7

4. Grzegorz Zegadło: *Książnica Pruszkowska 1903-2003*. Zarys dziejów bibliotekarstwa publicznego w Pruszkowie. Pruszków: Pow. i Miejska Bibl. Publ. 2003, 82 s., il. ISBN 83-906781-2-8

5. Teresa Roszkowska: *80 lat Biblioteki Śląskiej*. Katalog wystawy jubileuszowej. Katowice: Bibl. Śląska 2003, 215 s., il. ISBN 83-87849-57-X

6. *Kraków. Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku*. T. 6. Cz.1-2. Pod red. Jerzego Jarowieckiego. Kraków: Wydaw. Nauk. Akad. Pedagog. 2003, 347 s.+ 405 s. Prace Monograficzne. Akademia Pedagogiczna w Krakowie, nr 366. ISBN 83-7271-220-4

7. *Sztuka książki*. Historia – teoria – praktyka. Pod red. Małgorzaty Komzy. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego 2003, 311 s., il. Acta Universitatis Wratislaviensis, no 2560. Bibliotekoznawstwo, 24. ISBN 83-229-2442-9

8. Maria Kalczyńska: *Kultura książki polskiej w Niemczech*. Instytucje twórców, produkcji, upowszechniania, promocji i obiegu w ostatnim dwudziestolecu XX wieku. Katowice: Wydaw. Uniw. Śląskiego 2004, 341 s. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 2172. ISBN 83-226-1295-8

9. *Pracownicy polskiej książki i prasy w Niemczech*. Koncepcja badań biograficznych. Pod red. Marii Kalczyńskiej. Opole: Stow. Inst. Śląski; Instytut Śląski 2003, 207 s. ISBN 83-7126-178-0

10. Jolanta Chwaścik-Kowalczyk: *„Bluszcz” w latach 1918-1939*. Tematyka społeczna oraz problemy kultury i literatury. Kielce: Wydaw. Akad. Świętokrzyskiej 2003, 414 s. ISBN 83-7133-212-2

11. Beata Wierszyłowska: *Literatura i krytyka na łamach „Życia” (1887-1891)*. Opole: Wydaw. Uniw. Opolskiego 2003, 183 s., il. Studia i Monografie. Uniwersytet Opolski. Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, nr 328. ISBN 83-7395-027-3

12. Biblioteka Narodowa (Warszawa). *Stare druki*. Cz. 8. Oprac. Michał Spandowski. Warszawa: Bibl. Nar. 2003, 418 s. Katalog Mikrofilmów. Biblioteka Narodowa. Zakład Zbiorów Mikrofilmowych, nr 36. ISBN 83-7009-367-1

13. Biblioteka Narodowa (Warszawa). *Zakład Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Narodowej*. Oprac. Barbara Przyłuska. Warszawa: Bibl. Nar. 2003, 23 s., il. ISBN 83-7009-466-X

14. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*. T. 18. Rękopisy 17946-18299. Oprac. i przygot. do dr. Hanna Kulesza i Elżbieta Ostromęcka. Wrocław: Tow. Przyjaciół Ossolineum 2003, 309 s., il. ISBN 83-7095-068-X

15. Krzysztof Kmiec: *Ekslibrisy farmaceutów*. Kraków: Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego 2004, 436 s., il. ISBN 83-233-1796-8

16. *Integracja europejska*. Bibliografia wydawnictw zwartych 1986-2003. Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2003, 403 s. ISBN 83-89218-28-3

Hanna Zasadowa

Praca wpłynęła do redakcji 13 lipca 2004 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

To już prawidłowość, że wśród naukowych oraz zawodowych bibliotekarskich wydawnictw zagranicznych, obok licznych budżetów, trafiają się od czasu do czasu teksty naprawdę warte uwagi. Oto kilka z nich.

RYNEK KSIĄŻKI W ERZE ELEKTRONIKI

John Feather, profesor uniwersytetu w Loughborough, opublikował frapujące rozważania [1] na temat zmian na rynku książki wywołanych przez postępującą elektronizację komunikacji. Bogata dokumentacja, liczne przykłady (aczkolwiek głównie angielskie) oraz dobrze uzasadnione opinie składają się na wiarygodny obraz obecnej i przyszłej sytuacji.

Od czasu, kiedy w XVII w. zaczęto odróżniać drukarzy, księgarzy i wydawców, to firmy edytorskie zdobyły na tym rynku pozycje kluczowe i to głównie one muszą zmierzyć się z nowym wyzwaniem. Mowa zwłaszcza o kilku firmach globalnych, dominujących w skali międzynarodowej za sprawą m. in. „narzędzia” językowego, mianowicie języka angielskiego, którym posługuje się na świecie ok. 1,5 mld osób. Wydawnictwa mniejsze muszą wciskać się w nisze, ewentualnie wolne, już to tematyczne, bądź językowe – a już inna sprawa, że inwazja elektroniki (paradoksalnie) akurat im ułatwia egzystencję.

Zdaniem autora, o rynku książki – który mimo intelektualnej materii jest w pełni komercyjny – decyduje dziś książka nieliteracka, szczególnie edukacyjna, informacyjna oraz zawodowa. Dobrze sprzedają się również podręczniki akademickie, a także książki dla dzieci. Od pewnego czasu istnieje też chłonny rynek książki młodzieżowej.

Odkąd „Penguin” wprowadził zróżnicowanie opraw na twarde i miękkie – a w ślad za tym odmienność cen – stało się to powszechną praktyką (nie u nas!). Różnica jest taka, że w twardej oprawie rozchodzi się zwykle do 5000 egz., a w miękkiej bywa nawet że 100 000 egz. tej samej książki.

W piśmiennictwie nieliterackim coraz wyraźniej zaznacza się zjawisko współautorstwa. Trudno powiedzieć, czy ma związek z mizérią honorariów. Nawet jeśli nie, to w każdym razie wynagrodzenia dla autorów są nędzne i pisywanie książek nie mieści się na ogół w kategoriach opłacalności.

To dlatego zaczęto w różnych krajach wprowadzać Public Lending Right, czyli praktykę opłat dla autorów za biblioteczny obieg ich książek. W Anglii obowiązuje od 1981 roku, w krajach skandynawskich wcześniej, a natomiast w Polsce oczywiście nie. Skutki są zresztą głównie symboliczne, ponieważ średnie wypłaty dla jednego autora w Anglii nie przekraczają na ogół kwoty 100 funtów rocznie.

Tym niemniej nawet ten symboliczny zwyczaj jest ważny, neutralizuje bowiem nieco obawy o redukcję obrotów na rynku książki w sytuacji, kiedy rośnie ranga bibliotek jako odbiorców produkcji wydawniczej. A tak przecież jest. Przy okazji zwracam uwagę na wskaźniki. Zdaniem autora, z bibliotek angielskich co najmniej raz w miesiącu korzysta 19% mężczyzn i 34% kobiet. Nie są to współczynniki nadmiernie odbiegające od rodzimych (więc co to za gadanina o kryzysie naszego bibliotekarstwa oraz czytelnictwa?), a jednak o wprowadzeniu zasady Lending Right nikt u nas nawet nie myśli. Czy wobec tego rychły jest czas, kiedy książki w Polsce będą pisały się same?

Autor zwraca uwagę na uelastycznienie rynku księgarskiego oraz nowe formy handlu. Z jednej strony powstawanie zespolonych sieci księgarń, wzboga-

canie oferty księgarskiej innym asortymentem (np. o zabawki) albo wprowadzanie stoisk z książkami do supermarketów. Z drugiej: bezpośrednia oferta wydawnictw przez internet oraz w formie klubów książki. To znaczy że rynek reaguje na nową sytuację – także przez równoległe edycje drukowane i elektroniczne niektórych wydawnictw oraz czasopism – i nie zamierza ustąpić pola. Za dużo jest do stracenia, mowa bowiem o gigantycznych obrotach.

Ekspansja elektronicznej formy komunikowania ułatwia wewnętrzną pracę autorom oraz wydawcom, natomiast utrudnia ochronę praw autorskich i komplikuje życie bibliotekom. Trzeba bowiem równoległe gromadzić materiały elektroniczne, a trudno się je archiwizuje i są bardzo kosztowne. Dlatego biblioteki tworzą konsorcja i wykupują licencje, nie tylko na prenumeratę oferowanych całości (np. roczników), ale także na wybrane teksty.

Komunikacja elektroniczna to odrębna forma komunikowania współwystępująca obok innych; trzeba ją starannie rozpoznać i ustalić optymalne zastosowanie. Pamiętając o jej cechach: interaktywności, zwrotności, diachroniczności oraz zarówno formalnym, jak i nieformalnym charakterze. Na razie coraz więcej jest elektronicznych publikacji edukacyjnych, informacyjnych i czasopism naukowych. O tym zaś, jak będzie w przyszłości, rozstrzygnie odbiorca – według dostosowania do funkcji, według jakości i kosztów oraz według trwałości, a także wygody użytkowania.

Wygląda na to, że drukowana książka nie zginie, bo ma się nadal dobrze – zwłaszcza ta do czytania spontanicznego, w czasie wolnym. W Anglii książki czyta 58% mężczyzn oraz 71% kobiet, czyli niemało, a są również kraje o wskaźnikach jeszcze wyższych. Dokona się więc na rynku księgarskim dyferencjacja: jedne książki będzie się drukować, a inne wydawać wyłącznie w formie elektronicznej. Tak przynajmniej sugeruje Feather i najprawdopodobniej ma rację.

STAN (NIE)RÓWNOWAGI

Guru angloamerykańskiego bibliotekarstwa Michael Gorman, opublikował po raz drugi taką samą książkę [2] – ta pierwsza to *Our enduring values* (Chicago 2000) – i co najciekawsze: też warto ją przeczytać. Jak ktoś sporo wie i mądrze to eksplikuje, to nawet powtórki bywają ciekawe.

Autor wychodzi z założenia, że wprawdzie zmiany w technologii bibliotecznej następowały sukcesywnie, to jednak zmiana obecna ma charakter przełomu. Nawiasem mówiąc, autorska sugestia, że komputer wymyślił niejaki Charles Babbage jeszcze w 1870 r., nigdzie nie znajduje potwierdzenia. Ale przełom oczywiście jest i to głęboki; niektórzy użytkownicy są nawet przekonani, że obecnie w internecie jest wszystko.

No więc oczywiście nie, ale nowa technologia wprowadziła wiele różnych zmian. Oto mianowicie kolekcję biblioteczną współtworzą teraz zarówno drukowane materiały własne oraz do pożyczane, jak i materiały elektroniczne prenumerowane i jeszcze materiały elektroniczne zdalne, więc pozostające w sieci. Takiej sytuacji nigdy przedtem, rzecz jasna, nie było.

W tej mieszanej kolekcji na razie mniej więcej wiadomo, jak gromadzić piśmiennictwo, nie wiadomo natomiast, jakie przyjąć reguły gromadzenia oraz archiwizowania materiałów elektronicznych. Z całą pewnością warto archiwizować te tylko, które są potrzebne – śmieci wszak nie przechowywano nigdy – ale nie jest to objaśnienie wyczerpujące, no bo z góry nie zawsze wiadomo, co jest, a co nie jest „spamem”, i wobec tego jak to filtrować. A przecież to, co włącza się do kolekcji, musi podlegać jeszcze skatalogowaniu i to jest kolejny

proces, który w praktyce bibliotecznej wymaga gruntownego przepracowania i przeorganizowania – na międzybiblioteczny.

Michael Gorman nie jest bezkrytycznym entuzjastą elektroniki. Przyznaje, że materiały elektroniczne są w użytkowaniu wygodne, ale intelektualnie płytkie, jałowe – trochę jak fast food. W znacznie większym stopniu są wykorzystywane dla rozrywki, aniżeli dla edukacji. To zaś oznacza, że materiały drukowane nadal muszą pozostać w społecznym obiegu – równolegle.

Autor zakłada, że są trzy możliwe warianty rozwoju komunikacji publicznej. Może być więc tak, że media cyfrowe opanują całą komunikację publiczną albo że ją w znacznym stopniu zdominują, ale jest też szansa, że wszystkie rodzaje komunikacji będą nadal obok siebie współistniały. Jego zdaniem, najbardziej prawdopodobny jest właśnie wariant trzeci, najsilniej przy tym związany z rosnącą rolą społeczną instytucji bibliotecznej.

Idąc w rozważaniach o krok dalej, Gorman sugeruje, że bibliotekarz jest w bibliotecznej mediacji komunikacyjnej ogniwem szczególnie ważnym, a w nowej sytuacji będzie jeszcze ważniejszy, bo skomplikuje się – ale i wzbogaci – kolekcja zasobów, którymi trzeba będzie się posłużyć. Oraz przysposobić publiczność do ich używania – a przecież nawet umiejętność czytania wcale nie jest dostatecznie rozpowszechniona. Nie ma więc mowy o kryzysie zawodu; nie można wszak zdigitalizować ani rozumu bibliotekarza, ani jego zawodowej etyki.

Tymczasem przepowiednie kryzysu są i płyną głównie z uczelni kształcących bibliologów. Autor, który nauczycielem akademickim był w Anglii oraz w Stanach Zjednoczonych, amerykański system kształcenia bibliotekarzy uważa za fatalny – m.in. dlatego, że przeżarty bezkrytyczną fascynacją informatologią, a to przecież (jak twierdzi) nic innego, jak też bibliologia, tyle że uprawiana przez mężczyzn. W rezultacie przygotowanie absolwentów do zawodu jest marne, a sytuację pogarsza jeszcze starzenie się personelu bibliotecznego. Kto zatem ma unowocześnić bibliotekarstwo?

Na przyszłość – powiada M. Gorman – konieczny jest balans pomiędzy tradycją i nowoczesnością, którego na razie nie ma. Równowagę zakłóca zaś fetyszyzowanie elektroniki. Stąd zalecenie większej rozwagi i ostrożności: okres uciechy z nowych zabawek powinien być już przeminąć.

WARTOŚĆ WIEDZY

Wieloletni dyrektor rozmaitych dużych bibliotek, Bruce E. Massis, w swojej książce [3] nazywa bibliotekarzy główną wartością biblioteki. Rozważania są interesujące, a poświęcone głównie doskonaleniu personelu; sporo tam konkretnych sugestii oraz praktycznych informacji. Użytecznych wprawdzie dla Amerykanów, ale rzucających też sporo światła na materialne zaplecze tamtejszych bibliotek.

Natomiast nie są to wyżyny intelektualne, a niektóre wypowiedzi są wręcz infantylne. Sporo tu pustosłowa, gadulstwa i otwierania otwartych drzwi. W sumie jednak więcej jest enuncjacji ciekawych aniżeli bzdetów.

Autor uważa, że cały sektor usług publicznych – więc nie tylko bibliotecznych – zyskał sobie ocenę mizerną, natomiast nowa technologia komunikacyjna, wzbogacając ofertę, wymuszając pomieszczenie form komunikowania, mogłaby tę opinię zmienić. Pod warunkiem dostosowania się do nowych wymagań i wykorzystania okazji. A do tego konieczny jest odpowiednio przygotowany personel.

Autor przyjmuje za oczywistość, że jakieś minimum wiedzy zawodowej każdy musi wynieść ze studiów. Natomiast o jej aktualizację i systematyczne wzbogacanie powinna zatroszczyć się dyrekcja biblioteki, stwarzając stosowne możliwości i formy zachęty. Przy marnych pensjach (mizéria zarobków polskich i amerykańskich nie jest jednak zestawialna!), czynnikiem zachęcającym mogą być awanse funkcyjne.

Bruce Massis radzi dyrektorom, żeby to jednak oni wpływali na kierunkowe treści doskonalenia, dbając o równowagę pomiędzy bibliotekarstwem tradycyjnym oraz nowoczesnym. Formy to oczywiście kursy (organizowane przez biblioteki lub przez organizatorów zewnętrznych), różne warianty edukacji zdalnej, konferencje przedmiotowe, a także krótkie (nawet jednodniowe) praktyki w innych, dobrych bibliotekach, np. raz w roku.

W tekście są drobiazgowo wskazówki, jak przygotować programy doskonalenia oraz są oferty takich programów. Niektóre zakresy tematyczne B. Massis opatruje komentarzem – tytułem ilustracji – w tym m. in. problem filtracji zasobów oraz dostępu do zbiorów. Amerykanie akurat tę kwestię podnoszą na tyle często, że musi uchodzić za mocno kontrowersyjną. Nas takie wątpliwości zapewne dopiero czekają.

Autor jest zdania, że w nowej sytuacji komunikacyjnej potrzeba w bibliotekarstwie innowacji organizacyjnych oraz bardziej elastycznego myślenia dyrektorów. Takim innowacyjnym pomysłem jest konsorcjum, więc forma zadaniowego zrzeszenia się różnych bibliotek – dla współdziałania wobec oferty elektronicznej, dla wspólnego zakupu baz i prenumeraty elektronicznych czasopism, a wreszcie dla wypożyczeń międzybibliotecznych, doskonalenia personelu i konsultacji technicznych. To przynosi dobre efekty merytoryczne i znacznie obniża koszty. W Stanach Zjednoczonych naliczył 88 większych konsorcjów bibliotecznych.

Do tekstu podstawowego dołączył autor adresy 11 amerykańskich fundacji, wspierających działania tamtejszych bibliotek. Także – rejestr podręczników, które uznał za pożyteczne dla zawodowego doskonalenia bibliotekarzy. Oraz listę szkół (po naszymu: instytutów lub katedr) bibliotekarskich akredytowanych przez ALA. I tu niespodzianka! Na 49 szkół aż 31 (61,5%) zachowało w nazwie, na pierwszym miejscu, słowo „librarianship”. U nas, kiedy wstydliwie przesuwano nieprzyzwoite słowo „bibliotekoznawstwo” na dalsze miejsce w nazwie akademickich instytutów, uzasadniano to praktyką właśnie amerykańską. Widocznie ktoś pomylił na mapie Stany Zjednoczone z Królestwem Lesotho.

MAŁŻEŃSTWA Z ROZSĄDKU (?)

Z bardzo dużym opóźnieniem wpadła mi w rękę książka [4] traktująca o bibliotekach łączonych, więc publiczno-szkolnych i publiczno-universyteckich. Ponieważ mam do takich małżeństw – zawieranych podobno z rozsądku, a w rzeczywistości dla forsy – stosunek bardzo sceptyczny i zapewne nie tylko ja, być może warto do tej książki (to jest zbiór wypowiedzi, głównie praktyków) się odnieść. Autorów jest tam wielu i niektórzy z całą pewnością zachwycają się tymi łączeniami przez bezmyślność, ale są też opinie racjonalne.

Biblioteki publiczno-szkolne organizowano tam, gdzie biblioteki publiczne były w istocie punktami. Zapewniano osobne wejście do biblioteki oraz parking i rozdzielano pory otwarcia: inne dla uczniów, a inne dla osób spoza szkoły. Wprowadzano też obowiązkową filtrację Internetu.

Najtrudniej przychodziło zgrać obie ekipy bibliotekarskie, bo też nie wszyscy akceptowali to rozwiązanie. Okazało się także, że stosunkowo łatwo pozyskiwano środki na rozruch połączonej biblioteki, ale potem nastawała połączona nędza finansowa. Nic więc dziwnego, że niektóre biblioteki publiczno-szkolne potem rozdzielano.

Z kolei biblioteki publiczno-universyteckie tworzone tam, gdzie trzeba było wybudować gmach – wtedy: wspólnymi siłami. Obok ewentualnego połączenia zasobów (nie zawsze), na ogół przeważało funkcjonowanie wspólne, przy zachowaniu jednak autonomii obu bibliotek, acz zredukowanej w stosunku do stanu pierwotnego.

Według opinii, biblioteka połączona nie kosztuje mniej, niż obie oddzielnie, ale można środki wykorzystać znacznie racjonalniej. No i zazwyczaj wydłużano czas otwarcia; niekiedy było to od godz. 7.30 do 24.00. W Polsce nie ma tak otwartej biblioteki.

Warunkiem powodzenia – to wszyscy przyznają zgodnie – była zawsze bardzo precyzyjna umowa pomiędzy uczelnią i miastem. Określano tam, kto za co płaci oraz za co odpowiada: przeważnie uczelnia za bazę, a miasto za funkcjonowanie. Nadzór zaś powierzano specjalnej radzie, reprezentującej obie strony – to ona interweniowała przy każdym odstępstwie od umowy i zawsze, kiedy biblioteka nie wywiązywała się ze swoich powinności wobec użytkowników, tak z miasta, jak i z uczelni. Krach pomysłu następował wówczas, kiedy jedna ze stron traciła kontrolę nad tym, co się w bibliotece dzieje.

Oznacza to, moim zdaniem, tylko tyle, że biblioteki umieją funkcjonować nawet w bardzo niedogodnych warunkach. Taka umiejętność zdarza się też innym. Ostatecznie można sprzedawać mięso w aptece, a w teatrze wypożyczać rowery. Tylko dlaczego i po co?

KSIĄŻKI OMÓWIONE

1. John Feather: *Communicating knowledge*. Publishing in the 21st century. München: K. G. Saur 2003, 233 s. 3-598-11506-7
2. Michael Gorman: *The enduring library*. Technology, tradition and the quest for balance. Chicago: American Library Association 2003, 157 s. 0-8389-0846-2
3. Bruce E. Massis: *The practical library manager*. New York: The Haworth Information Press Inc., 2003, s. 149, 0-7890-1766-0
4. *Joint-use libraries*. Ed. William Miller, Rita M. Pellenn. New York: The Haworth Information Prtess 2001, 153 s. 0-7890-2071-8

Jacek Wojciechowski

Praca wpłynęła do redakcji 28 maja 2004 r.

DZIAŁALNOŚĆ ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP
od 1 lipca 2003 r. do 30 czerwca 2004 r.**I. SPRAWY ORGANIZACYJNE**

Posiedzenia ZG oraz Prezydium ZG odbyły się zgodnie z wymogami statutu. Zwoływane były regularnie w terminach umożliwiającym przyjęcie planu pracy na następny rok i ocenę pracy zawartą w sprawozdaniu rocznym.

Posiedzenia Prezydium Zarządu Głównego odbyły się w terminach: 2003 r. – 18.09, 17.10, 12.12; 2004 r. – 30.01, 4.03, 5.04, 18.06 a zajęto się na nich następującymi sprawami:

– 18.09.2003 r. – na wspólnym posiedzeniu Prezydium oraz członków Komitetów Programowego i Organizacyjnego V Forum SBP oceniono stan przygotowań do Forum i konferencji, w tym materiałów stanowiących przedmiot obrad V Forum. Zaaprobowano program obrad V Forum i konferencji oraz przygotowane materiały;

– 17.10.2003 r. – oceniono przebieg V Forum SBP oraz ogólnopolskiej konferencji nt.: „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza”; omówiono także stan przygotowań do 6. międzynarodowej konferencji nt.: „Biblioteki publiczne i strategie ich rozwoju po rozszerzeniu UE” oraz ogólnopolskiej konferencji nt.: „Standardy biblioteczne – wzorce i doświadczenia UE”, a także sprawy bieżące (granaty, apel do dyrektorów bibliotek publicznych, zalecenia dla skarbników SBP, IFLA 2009);

– 12.12.2003 r. – omówiono przygotowane przez członków Prezydium materiały na posiedzenie Zarządu Głównego SBP;

– 30.01.2004 r. – omówiono: projekt planu ZG oraz plan wydawniczy na 2004 r., terminarz przygotowań do Krajowego Zjazdu SBP w 2005 r., koncepcję i cel Tygodnia Bibliotek, sytuację *Przeglądu Bibliotecznego*;

– 4.03.2004 r. – poświęcono omówieniu planu pracy ZG SBP w 2004 r. oraz stanu przygotowań do obchodów Tygodnia Bibliotek w maju 2004 r.;

– 5.04.2004 r. – omówiono materiały przygotowane na posiedzenie ZG: plan pracy ZG SBP na 2004 r. oraz sprawozdania z pracy ZG SBP w 2003 r.;

– 18.06.2004 r. – omówiono materiały przygotowane na posiedzenie ZG, zwłaszcza dotyczące Krajowego Zjazdu Delegatów SBP w 2005 r.

Prezydium ZG SBP podjęło następujące decyzje:

– Decyzję nr 1 z 18.09.2003 r. o reedycji medalu „W Dowód Uznania”,

– Decyzję nr 2 z 17.10.2003 r. o powołaniu zespołu ds. opracowania założeń pragmatyki zawodu bibliotekarza,

– Decyzję nr 3 z 17.10.2003 r. o powołaniu zespołu ds. ustawy o bibliotekach.

Posiedzenia Zarządu Głównego odbywały się w terminach: 2003 r. – 12.12; 2004 r. – 5.04, 18.06 a zajęto się na nich następującymi sprawami:

– 12.12.2003 r. – omówiono prace Prezydium ZG SBP po V Forum SBP, działalność wydawniczą SBP; stan prac nad dokumentem „Rola i przyszłość SBP”, zalecenia dla skarbników SBP, potrzebę opracowywania sprawozdań i planów przez zarządy okręgów według jednolitych schematów, projekt planu pracy ZG SBP na 2004 r., inicjatywę ZG zorganizowania w 2004 r. Tygodnia Bibliotek, ustawę o pożytku publicznym i wolontariacie;

– 5.04.2004 r. – przyjęto do wiadomości i zatwierdzono następujące sprawozdania: z działalności ZG SBP w 2003 r., z działalności okręgów w 2003 r., z działalności sekcji, komisji i zespołów działających przy ZG SBP w 2003 r., finansowe za 2003 r., wydawnicze za 2003 r.

Przyjęto i zatwierdzono plany pracy na 2004 r. Przedstawiono wstępny harmonogram przygotowań do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP w 2005 r. oraz zaproponowano powołanie komitetów zjazdowych: programowego, organizacyjnego i statutowego. Omówiono stan przygotowań do obchodów Tygodnia Bibliotek. Przyjęto opracowanie „Rola i przyszłość SBP”;

– 18.06.2004 r. w trakcie posiedzenia wręczono Nagrodę Naukową im. A. Łysakowskiego za 2003 r., przedstawiono informację o pracy ZG w okresie od stycznia do czerwca 2004 r. oraz o przebiegu Tygodnia Bibliotek i konkursie towarzyszącym obchodom Tygodnia; przyjęto uchwałę o zwołaniu KZD SBP w 2005 r. oraz harmonogram przygotowań do KZD. Ustalono również zasady wyboru delegatów na KZD i omówiono sprawę statusu SBP jako organizacji pożytku publicznego, a także stan przygotowań do konferencji w II półroczu 2004 r. Oceniono działalność wydawniczą SBP w I półroczu br. oraz powołano Radę Wydawniczą, dyskutowano nad dalszym samodzielnym wydawaniem *Przeglądu Bibliotecznego* oraz pracami Zespołu ds. Kodeksu Etyki Bibliotekarza i Pracownika Informacji.

Zarząd Główny podjął następujące decyzje i uchwały:

– Decyzję nr 4 z 12.12.2003 r. o powołaniu zespołu ds. organizacji Tygodnia Bibliotek,

– Uchwałę nr 1 z 5.04.2004 r. w sprawie powołania oddziału SBP w Iławie i Ostródzie,

– Uchwałę nr 2 z 5.04.2004 r. w sprawie powołania zespołu ds. rejestracji SBP jako organizacji pożytku publicznego,

– Uchwałę nr 3 z 18.06.2004 r. w sprawie zwołania Krajowego Zjazdu Delegatów w 2005 r.,

– Uchwałę nr 4 z 18.06.2004 r. w sprawie zasad i trybu wyboru delegatów na Krajowy Zjazd Delegatów SBP w 2005 r.,

– Uchwałę nr 5 z 18.06.2004 r. w sprawie powołania Rady Programowej Wydawnictwa SBP.

W dniu 18.09.2003 r. odbyło się w Nałęczowie V Forum SBP. Zmiany organizacyjne w SBP (powołanie oddziałów i zmniejszenie liczby okręgów), a także dwuletnia działalność władz Stowarzyszenia wyłonionych w 2001 r. przesądziły o konieczności dokonania oceny pracy poszczególnych ogniw SBP w skali ogólnokrajowej. Oceniono je pozytywnie w trakcie dyskusji, biorąc za podstawę materiały sprawozdawcze ZG, sprawozdania i wnioski Głównej Komisji Rewizyjnej oraz opracowane specjalnie wyniki sondażu nt.: „Rola i przyszłość SBP”. Na ich podstawie przedstawiono tezy dokumentu programowe-

go, które były przedmiotem dyskusji podczas obrad V Forum. Wysłuchano z uwagą referatu „Zagraniczne stowarzyszenia bibliotekarskie”, który zarysował szerszy kontekst dyskusji o przyszłości SBP. Podjęto sprawę opracowania „Kodeksu etycznego bibliotekarzy”. Powołano zespół do spraw przygotowania kodeksu pod kierunkiem prof. Barbary Sosińskiej-Kalaty, z udziałem dr Sabiny Cisek, dra Zdzisława Gębołyśia, dra Artura Jazdona oraz dra Henryka Hollendra, a także radę opiniującą w składzie: prof. prof. Jacek Wojciechowski, Marcin Drzewiecki, Zbigniew Żmigrodzki, Hanna Tadeusiewicz, Krzysztof Migoń oraz mgr mgr Bolesław Howorka i Jan Wołosz. Termin opracowania kodeksu ustalono na koniec 2003 r. Ustosunkowano się do dokumentów sygnowanych przez IFLA: *Manifestu Internetu* oraz *Deklaracji w sprawie bibliotek, ośrodków informacji i wolności intelektualnej sporządzonej w Glasgow*. Oba dokumenty zostały przyjęte.

Główne wnioski V Forum SBP:

- podjąć prace nad przygotowaniem założeń do nowej ustawy o bibliotekach;
- dążyć do opracowania standardów organizacji i funkcjonowania bibliotek publicznych, naukowych, pedagogicznych, szkolnych;
- szeroko prezentować wśród swych członków stanowisko ZG SBP zajmowane w różnych kwestiach na posiedzeniach Krajowej Rady Bibliotecznej, Sejmowej Komisji Kultury i Środków Przekazu i innych gremiów oraz zaznajamiać członków z projektowanymi zmianami aktów prawnych;
- rozpocząć prace nad nowelizacją Statutu SBP przynajmniej na rok przez planowanym Krajowym Zjazdem Delegatów;
- zaaprobować „Oświadczenie w sprawie najważniejszych problemów polskiego bibliotekarstwa”, które zgodnie ze Statutem SBP zatwierdzi Zarząd Główny SBP.

Uczestnicy V Forum SBP przyjęli następujące uchwały:

- Uchwałę nr 1 V Forum SBP z dn. 18.09.2003 r. w sprawie przyjęcia *Manifestu Internetu IFLA* (21.08.2002 r.) i *Deklaracji w sprawie bibliotek, ośrodków informacji i wolności intelektualnej sporządzonej w Glasgow* (27.03.2002 r.),
- Uchwałę nr 2 V Forum SBP z dn. 18.09.2003 r. w sprawie realizacji Programu SBP na l. 2001-2005 przyjętego na Krajowym Zjeździe Delegatów w dniu 9.06.2001 r.,
- Uchwałę nr 3 V Forum SBP z dn. 18.09.2003 r. w sprawie opracowania końcowego dokumentu nt. „Rola i przyszłość SBP”.

II. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNO-SZKOLENIOWA

ZG SBP organizował we współpracy z bibliotekami publicznymi i naukowymi różne formy edukacji i doskonalenia zawodowego (konferencje, seminaria, warsztaty szkoleniowe i konkursy). W okresie 1.07.-31.12.2003 r. odbyło się 5 konferencji, w tym 1 międzynarodowa:

- „Dziś i jutro zawodu bibliotekarza” – ogólnopolska konferencja towarzysząca V Forum SBP odbyła się w Nałęczowie w dn. 19-20.09.2003 r. Organizatorem konferencji były ZG SBP, Zarząd Okręgu SBP w Lublinie oraz Biblioteka Główna Politechniki Lubelskiej;

– „Internet w bibliotekach – łączność, współpraca, digitalizacja” – II ogólnopolska konferencja zorganizowana we Wrocławiu 23-26.09.03 r. przez Komisję Wydawnictw Elektronicznych SBP, ZG SBP, BGiOINT Politechniki Wrocławskiej, BN, Zakład Narodowy im. Ossolińskich;

– „Użytkownik – języki informacyjno-wyszukiwawcze” – konferencja ogólnopolska zorganizowana w BN w dn. 14-16.10.2003 r. przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów SBP, BN i IINiSB UW;

– „Biblioteki publiczne i strategie ich rozwoju po rozszerzeniu UE” – 6. międzynarodowa konferencja zorganizowana w BN w dn. 20-21.11.2003 r. przez SBP, BN, BUW, BP m.st. Warszawy, Instytut Francuski, Instytut Goethego;

– „Standardy biblioteczne – wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej” – ogólnopolska konferencja zorganizowana w BN w dn. 11.12.2003 r. przez ZG SBP i BN.

W I półroczu 2004 r. zorganizowano 3 konferencje, w tym 1 międzynarodową oraz 1 warsztaty ogólnopolskie:

– „Nowe media w bibliotekach” – ogólnopolska konferencja zorganizowana w dn. 14-16.04.2004 r. w Zielonej Górze w WiMBP im. C. Norwida przy współudziale ZG SBP;

– „Biblioteki w Europie były zawsze” – ogólnopolska konferencja inauguracyjna Tydzień Bibliotek zorganizowana 10.05.2004 r. w BN przez ZG SBP i BN, z udziałem i pod patronatem ministra kultury W. Dąbrowskiego;

– „Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń wojny i pokoju” – międzynarodowa konferencja zorganizowana w BN przez Ministerstwo Kultury, ZG SBP i Bibliotekę Narodową w dn. 13-15.05.2004 r.;

– „Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej” – ogólnopolskie warsztaty zorganizowane w BN przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów ZG SBP, BN i IINiSB UW w dn. 17-19.05.2004 r.

Materiały z konferencji są publikowane przez Wydawnictwo SBP.

Ponadto zorganizowano następujące konkursy dla bibliotek i bibliotekarzy:

– w dniach 2-15.01.2003 r. na stronach internetowych SBP przeprowadzono konkurs wiedzy o Unii Europejskiej dla pracowników bibliotek. Organizatorem był ZG SBP we współpracy z Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej, dzięki któremu możliwe było wręczenie atrakcyjnych nagród. Jury konkursu przyznało nagrody pieniężne 13 osobom, które w punktacji ogólnej zajęły miejsca od 1 do 10. Pierwsze miejsce i główną nagrodę zdobyła Teresa Prokowska (Biblioteka Szkoły Podstawowej w Bolesławcu), drugie – Małgorzata Janczak (Biblioteka Zespołu Szkół Poligraficznych w Warszawie), trzecie – Ewa Haładaj (Biblioteka Liceum Ogólnokształcącego w Grójcu). Kolejne miejsca zajęli: czwarte – Wiesława Krawczyńska-Blacha (Biblioteka Szkolna przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Barlewiczkach), piąte – Justyna Stachura (Biblioteka Publicznego Gimnazjum nr 1 w Połańcu), szóste – Justyna Stoltmann-Prędką (WBP i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu), siódme miejsce ex aequo: Halina Korytko (GBP w Pruchniku) i Waldemar Tychek (MBP w Olsztynie), ósme – Justyna Kowalska (WBP w Gdańsku), dziewiąte – zespół w składzie: Małgorzata Szpek, Helena Woronko, Ewa Podkówka (Biblioteka Wydziału Nauk Społecznych UŚI), dziesiąte – Renata Koziorowska (Książnica Płocka). Regulamin konkursu przewidywał również nagrody rzeczowe – zestawy wydawnictw o UE – dla bibliotek, których pracownicy wzięli udział

w konkursie i zajęli miejsca od 1 do 10. Ogółem zakupiono 394 książki (84 tytuły) na kwotę 12 000 zł. Wręczenie nagród nastąpiło 13.03.2003 r. w BN, w trakcie uroczystego otwarcia wystawy Biblioteki Narodowej „Z Biblioteką do Unii Europejskiej”.

– od 15.09 do 31.10.2003 r. trwał konkurs „Biblioteka – lokalne centrum informacji, kultury i edukacji” ogłoszony dla publicznych bibliotek miejskich i miejsko-gminnych. Organizatorami konkursu były: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, tygodnik *Przegląd*, Biblioteka Narodowa oraz Porozumienie Wydawców. Celem konkursu jest promowanie nowoczesnych bibliotek działających aktywnie na rzecz środowiska lokalnego. Do konkursu mogły być zgłaszane biblioteki przez użytkowników/czytelników, organizatorów (samorządy) oraz instytucje współpracujące (np. stowarzyszenia, szkoły, domy kultury). Do konkursu zgłoszono 30 bibliotek. Komisja konkursowa przyznała 3 nagrody dla następujących bibliotek: I – MBP im. J. Wybickiego w Sopocie, II – BPMiG w Dębnie, III – MBP w Jaśle. Wyróżnienia otrzymały: GBP im. J. Kochanowskiego w Przechlewie, MBP im. J. Słowackiego w Tarnowie, MBP w Olsztynie. Nagrodzone i wyróżnione biblioteki otrzymały roczną prenumeratę tygodnika *Przegląd*, zestaw SITA do nauki języków obcych, komplety nowości wydawniczych od polskich wydawców, program komputerowy MAK oraz bazy danych BN na CD ROM. O nagrodzonych bibliotekach ukazały się reportaże w tygodniku *Przegląd* i miesięczniku *Poradnik Bibliotekarza*.

W czasie trwania 48. Międzynarodowych Targów Książki w dn. 16.05.2003 r. odbyło się spotkanie informacyjne nt. „Co nowego w bibliotekach polskich” zorganizowane przez SBP, Polski Związek Bibliotek i Konferencję Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych.

W dn. 8-15.05.2004 r. w bibliotekach różnych typów w Polsce obchodzono po raz pierwszy Tydzień Bibliotek pod hasłem „Biblioteki w Europie były zawsze”. Celem akcji jest promocja bibliotek i czytelnictwa oraz propagowanie informacji o roli bibliotek w polskim społeczeństwie. Obchodom towarzyszył plakat autorstwa Katarzyny Stanny. W kraju zorganizowano w ramach Tygodnia Bibliotek ponad 2500 przedsięwzięć. Ich pomysłodawcami i animatorami były biblioteki oraz struktury SBP. ZG SBP ogłosił konkurs na najlepszy projekt programu działań w Tygodniu Bibliotek dla bibliotek i struktur SBP uczestniczących w jego realizacji.

III. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Kształcenie i doskonalenie zawodowe bibliotekarzy wspierane jest poprzez działalność wydawniczą. Działalność ta wynika z potrzeb środowiska bibliotekarskiego i pracowników informacji naukowej, które są zawarte w corocznych planach wydawniczych zatwierdzanych na posiedzeniach ZG SBP. Publikowanie wydawnictw możliwe jest dzięki pozyskiwaniu przez SBP wsparcia finansowego z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Na mocy zawartej umowy Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy uczestniczy w kosztach wydawania miesięcznika *Bibliotekarz*.

W okresie sprawozdawczym opublikowano w seriach wydawniczych: *Propozycje i Materiały* – 7 książek, *Nauka – Dydaktyka – Praktyka* – 10 książek, *FO-KA* – 2 książki, *Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza* – 2 książki, *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* – 1 książka.

Poza seriami ukazało się 1 wydawnictwo.

Odrębną grupę stanowiły czasopisma: *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza*, *Biuletyn Informacyjny ZG SBP* (półrocznik od 2003 r.), *Zagadnienia Informacji Naukowej* – półrocznik wydawany wspólnie z IINiSB UW, *Przegląd Biblioteczny* – kwartalnik wydawany wspólnie z Biblioteką PAN w Warszawie do 2004 r., *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy – EBIB* <http://ebib.oss.wroc.pl>, *Expres ZG SBP* (miesięcznik).

IV. SEKCJE, KOMISJE, ZESPÓŁ PROBLEMOWY ZG SBP

Praca zespołów działających stale przy ZG, jak i tych powoływanych uchwałami ZG, służy rozwiązywaniu konkretnych problemów teorii i praktyki bibliotekarskiej. W okresie sprawozdawczym sekcje, komisje i zespoły prowadziły prace zgodnie z przyjętymi w tych gremiach planami pracy. Obecnie pracuje przy ZG 15 gremiów specjalistów. W 2003 r. dokonano zmian na stanowiskach przewodniczących 2 sekcji: Barbara Dybicz (dyrektor Głównej Biblioteki Komunikacyjnej w Warszawie) została 13 maja wybrana na przewodniczącą Sekcji Bibliotek Naukowych, natomiast Andrzej Jagodziński (dyrektor MiPBP w Kolbuszowej) został 11 grudnia przewodniczącym Sekcji Bibliotek Publicznych. Reaktywowano działalność Komisji Statystyki Bibliotecznej.

W Krakowie pracuje od jesieni 2003 r. zespół roboczy powołany przez ZG w celu przygotowania założeń nowej ustawy o bibliotekach w składzie: dr Karolina Grodziska (dyr. Biblioteki PAU/PAN), mgr Jadwiga Kosek (przew. Oddziału SBP w Krakowie), ks. dr Jan Bednarczyk (dyr. Biblioteki PAT), dr Józef Zajac (em. dyr. WBP w Krakowie), dr Jerzy Krawczyk (wiceprzew. ZG SBP). Zespół odbył 2 spotkania, na których omówiono rozwiązania prawne funkcjonowania bibliotek w różnych krajach oraz dyskutowano nad następującymi kwestiami:

- czy ustawa powinna dotyczyć uregulowań możliwych do zastosowania w każdym typie biblioteki, a sprawy szczegółowe, specyficzne dla danego typu biblioteki mają uregulować akty niższego rzędu np. zarządzenia,
- zakres tematyczny nowej ustawy – jakie rodzaje bibliotek podlegałyby nowej ustawie, czy ustawa ma obejmować wszystkie rodzaje bibliotek, w tym kościelne, zakonne itp.,
- jakie obszary wspólne dla wszystkich rodzajów bibliotek objąć ustawą (np. zasady ewidencji, kontroli, ochrony zbiorów),
- czy ustawa powinna ujednoclić pragmatykę zawodową bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach różnych typów, np. także cywilnych pracowników bibliotek kościelnych i zakonnych (urlopy, czas pracy itd.). Ponadto zespół ustosunkował się i zaproponował zmiany w obowiązującej ustawie.

Pracował także zespół ds. przygotowania tekstu „Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji”. Opracowany dokument omówiono dwukrotnie na spotkaniach 10.02 i 22.06.2004 r. z przewodniczącym SBP i sekretarzem generalnym. Uzupełniony tekst przekazano członkom Komisji Opiniującej. Prace nad kodeksem zakończono w czerwcu 2004 r. Opracowany tekst zostanie opublikowany w prasie bibliotekarskiej i poddany dyskusji.

V. KONTAKTY Z OKRĘGAMI I BIBLIOTEKAMI

Członkowie ZG w ramach opieki nad okręgami w miarę możliwości uczestniczyli w spotkaniach, zjazdach i konferencjach organizowanych w poszczegól-

nych okręgach. Na zaproszenie okręgów i oddziałów przewodniczący Stowarzyszenia, sekretarz generalny oraz członkowie Prezydium ZG uczestniczyli w jubileuszach bibliotek, m.in. w 100-leciu Książnicy Bydgoskiej (14.11.2003 r.), 80-leciu Książnicy Kopernikańskiej (18.12.2003 r.), 65-leciu MBP w Białej Podlaskiej (5.11.2003 r.), 95-leciu MBP w Tarnowie (7.11.2003 r.), 100-leciu MBP w Słupsku (17.11.2003 r.), 55-leciu MBP w Krasnymstawie (29.12.2003 r.), 175-leciu Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu (5.05.2004 r.), 85-leciu Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie (4.06.2004 r.) oraz 95-leciu bibliotekarstwa publicznego w regionie świętokrzyskim w Kielcach (17.06.2004 r.).

VI. WYSTĄPIENIA ZG SBP DO WŁADZ PAŃSTWOWYCH I SAMORZĄDOWYCH

Stowarzyszenie, reprezentując interesy polskiego bibliotekarstwa i informacji naukowej oraz problemy środowiska pracowników bibliotek, kontynuowało działania dotyczące funkcjonowania i przyszłości bibliotekarstwa, w szczególności publicznego.

Występowano do Ministerstwa Kultury (lipiec 2003 r.) w sprawie przeznaczenia środków finansowych resortu wpływających z Krajowego Funduszu Monopolu Loteryjnego dla bibliotek na zakupy nowości wydawniczych, dalszą komputeryzację bibliotek, obsługę czytelników niepełnosprawnych i ochronę dziedzictwa narodowego.

W październiku 2003 r. wystosowaliśmy pisma dotyczące obsadzania stanowisk dyrektorskich w bibliotekach do marszałka Województwa Mazowieckiego A. Struzika, ministra kultury W. Dąbrowskiego oraz przewodniczącego Krajowej Rady Bibliotecznej M. Jagiełły. Przygotowano i przekazano do Ministerstwa Kultury uwagi dotyczące projektu nowelizacji ustawy z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (listopad 2003 r.).

Przesłaliśmy do wiceministra edukacji narodowej i sportu pismo oraz uwagi do projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (grudzień 2003 r.). Skierowano do wojewodów i urzędów marszałkowskich „Oświadczenie ZG SBP nt. nasilającego się powoływania na stanowiska dyrektorów bibliotek osób bez odpowiednich kwalifikacji zawodowych”. ZG wystosował pismo do burmistrza Wyszkowa dotyczące powołania dyrektora MBP (luty 2004 r.) oraz do marszałka województwa zachodniopomorskiego w sprawie powołania nowego dyrektora Książnicy Pomorskiej w Szczecinie (czerwiec 2004 r.).

SBP w swojej wieloletniej działalności zawsze było wspierane przez biblioteki, szczególnie przez dyrektorów placówek. W lutym 2004 r. wystosowaliśmy list do dyrektorów bibliotek na temat współpracy ze Stowarzyszeniem.

W lutym 2004 r. z inicjatywy Stowarzyszenia odbyło się w BN spotkanie przedstawicieli stowarzyszeń, organizacji i związków zawodowych z obszaru bibliotekarstwa. Uczestniczyli w nim członkowie Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich, Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Dyskusja dotyczyła Tygodnia Bibliotek, wydawania *Przeglądu Bibliotecznego*, „Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji” oraz księgozbioru likwidowanej Biblioteki PAN.

Funkcjonowanie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, udział i praca polskich bibliotekarzy w międzynarodowych organizacjach bibliotekarskich, m. in. w IFLA, przebieg Tygodnia Bibliotek, zaangażowanie bibliotek i struktur SBP w organizację przedsięwzięć Tygodnia, działalność edukacyjno-szkoleniowa SBP były przedmiotem wystąpień do Ministerstwa Kultury i poszczególnych departamentów tego resortu, a także bezpośrednich rozmów przewodniczącego SBP i sekretarza generalnego z kierownictwem Departamentu Współpracy z Samorządami i Upowszechniania Kultury (październik 2003 r., kwiecień i czerwiec 2004 r.).

VII. NAGRODY I ODZNACZENIA

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego

Do nagrody Naukowej im. Adama Łysakowskiego za 2003 r. zgłoszono 3 publikacje w kategorii prac dokumentacyjno-źródłowych. Nagrodzono pracę: *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Wybór dokumentów źródłowych. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa: Wydaw. LTW 2003, 540 s.*

Odznaczenia

W okresie sprawozdawczym z okazji Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, jubileuszy bibliotek i innych rocznic uhonorowano: medalem „W Dowód Uznania” w 2003 r. – 21 osób i 1 bibliotekę, w 2004 r. – 104 osoby oraz 2 biblioteki. Honorową Odznakę SBP przyznano w 2003 r. 11 osobom, w 2004 r. – 27 osobom. Medal „Bibliotheca Magna-Perennisque” przyznano w 2003 r. MBP w Jaśle, Krośnieńskiej Bibliotece Publicznej i MBP w Słupsku, w 2004 r. – WBP im. E. Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie.

VIII. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

W programie działania SBP ważne miejsce zajmuje współpraca międzynarodowa. Jednak jej rozwój warunkuje sytuacja finansowa SBP. W latach 2003-2004 przedstawiciele Stowarzyszenia uczestniczyli w następujących międzynarodowych spotkaniach:

– kol. kol. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Elżbieta Stefańczyk, Jan Wołosz uczestniczyli w Światowym Kongresie Bibliotek i Informacji (69. Konferencja Ogólna IFLA w Berlinie w dniach 2-8.08.2003 r.). Tematem obrad była „Biblioteka jako portal: media – informacja – kultura” *.

– kol. kol. Elżbieta Stefańczyk i Elżbieta Górską uczestniczyły w dn. 18-20.03.2004 r. w międzynarodowej konferencji w Hadze p.n. „Creating public paradise”.

– kol. Barbara Szczepańska, członek redakcji *Biuletynu EBIB* została w marcu 2004 r. wybrana na 3-letnią kadencję w IFLA Copyright and Other Matters Committee (CLM), gdzie reprezentować będzie SBP.

IX. BIURO ZG SBP

W okresie sprawozdawczym Biuro ZG SBP wykonywało wszystkie niezbędne prace wynikające z regulaminowych zadań, zabezpieczało merytorycz-

nie, organizacyjnie i finansowo działalność statutową, w tym V Forum SBP, posiedzenia Prezydium i ZG. Prowadziło poprzez Wydawnictwo SBP działalność gospodarczą. Zajmowało się dystrybucją wydanych przez Wydawnictwo SBP książek i czasopism (ponad 130 tys. egz.).

Dyrektor Biura ZG SBP podejmował starania o środki finansowe na zadania zlecone w Ministerstwie Kultury oraz o dotacje w Komitecie Badań Naukowych na realizację zadań statutowych w 2003 i 2004 r. Przygotowano i złożono w Ministerstwie Kultury i Komitecie Badań Naukowych wnioski o środki finansowe na realizację zadań SBP w 2004 r.

Biuro ZG SBP prowadziło obsługę organizacyjną konferencji, seminariów, konkursów, Prezydium ZG i Zarządu Głównego SBP, sekcji i komisji ZG SBP. Przygotowywano dokumentację i oznaczenia organizacyjne.

Prowadzono telefoniczne kontakty z okręgami i oddziałami SBP w zakresie przekształceń struktury SBP oraz bieżącego ich funkcjonowania (m. in. pełnomocnictwa, wyciągi z Rejestru itp.), gromadzono na bieżąco informacje dotyczące sytuacji w bibliotekach, szczególnie publicznych. W ramach działalności informacyjnej przygotowano *Biuletyn ZG SBP* oraz *Ekspres ZG SBP*.

Prowadzono obsługę finansowo-bankową, skarbową, podatkową i ZUS, a także księgowo-rachunkową. Zmodernizowano sprzęt komputerowy w Biurze oraz utrzymywano stronę internetową.

X. UWAGI KOŃCOWE

Praca Prezydium i ZG SBP w okresie sprawozdawczym koncentrowała się na realizacji przyjętego planu pracy na 2003 i 2004 r. Na pozytywną ocenę zasługuje praca członków sekcji, komisji i zespołu działających przy ZG SBP. Na podkreślenie zasługuje aktywność w zakresie wymiany doświadczeń, podjęte inicjatywy w środowiskach lokalnych, działalność szkoleniowo-edukacyjna i wydawnicza.

SBP podejmowało kolejne inicjatywy związane z konsolidacją środowiska bibliotekarskiego, ale także działania na rzecz promocji bibliotek i czytelnictwa w społeczeństwie. Na wyróżnienie zasługuje tutaj organizowany po raz pierwszy Tydzień Bibliotek i różnorodność związanych z tym przedsięwzięciem pomysłów oraz imprez organizowanych przez biblioteki wszystkich typów oraz struktury SBP.

Elżbieta Stefańczyk
Sekretarz Generalny SBP

Sprawozdanie wpłynęło do redakcji 9 lipca 2004 r.

---

* Sprawozdanie zostało opublikowane w z. 4 „Prz. Bibl.” za 2003 r.

UCHWAŁY SBP

UCHWAŁA NR 1 V FORUM
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 18 września 2003 r.

w sprawie przyjęcia „Manifestu Internetu IFLA” (21.08.2002r.)
i „Deklaracji w sprawie bibliotek, ośrodków informacji i wolności
intelektualnej sporządzonej w Glasgow” (27.03.2002 r.)

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jako członek założyciel Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Organizacji Bibliotekarskich – IFLA, rekomenduje i upowszechnia wartość oraz idee zawarte w wymienionych w tytule niniejszej uchwały dokumentach.

V Forum SBP pragnie, aby treść tych dokumentów była powszechnie znana, a tym samym, aby przyczyniała się do wzmacniania rangi zawodu bibliotekarza w Polsce oraz właściwego rozumienia funkcji bibliotek w obiegu informacji.

V Forum SBP akceptuje wymienione dokumenty w przekonaniu o ich ważkim znaczeniu w kształtowaniu opinii publicznej i wiedzy kręgów decydenckich.

V FORUM SBP

UCHWAŁA NR 2 V FORUM
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 18 września 2003 r.

w sprawie realizacji Programu SBP na lata 2001-2005 przyjętego na Krajowym Zjeździe Delegatów w Miedzeszynie w dn. 9 czerwca 2001r.

Uczestnicy V Forum stwierdzają, że program działania SBP na lata 2001-2005, uchwalony na Krajowym Zjeździe Delegatów 9 czerwca 2001 r. nadal wyznacza główne kierunki działalności Stowarzyszenia. Program odpowiada bieżącym i perspektywnym celom SBP; uwzględnia realia społeczne i potrzeby kulturalne obywateli w zakresie czytelnictwa.

Potwierdza się również trafność założeń programowych w odniesieniu do spraw wewnątrzorganizacyjnych, jak też form realizacji zadań statutowych SBP w środowisku bibliotekarskim.

V Forum SBP z uznaniem ocenia pracę Zarządu Głównego SBP w zakresie przekształceń strukturalnych Stowarzyszenia oraz wyraża wdzięczność tym Koleżankom i Kolegom, dzięki którym dokonano zmian organizacyjnych zgodnych z administracyjnym podziałem kraju.

V FORUM SBP

UCHWAŁA NR 3 V FORUM SBP
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 18 września 2003 r.

w sprawie opracowania końcowego dokumentu nt.: Rola i przyszłość SBP

V Forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wyraża wdzięczność zespołowi powołanemu na mocy Uchwały ZG SBP nr 4 z dn. 9 czerwca 2003r. w sprawie opracowania wizji i przyszłości SBP w nowej strukturze administracji kraju.

Szczególne podziękowania kierujemy do kol. Piotra Bierczyńskiego, pod którego kierownictwem zespół przygotował rzetelną i wnikliwą analizę, stanowiącą podstawę do dyskusji o SBP w środowisku bibliotekarskim oraz na V Forum SBP.

Uczestnicy V Forum wnioskują, aby przedłożony materiał pt.: Rola i przyszłość SBP, po uwzględnieniu głosów w dyskusji, stał się przedmiotem akceptacji ZG SBP na posiedzeniu w dniu 12 grudnia 2003 r.

Podkreślając rangę wymienionego dokumentu, V Forum stwierdza, że uwzględnia on najważniejsze aspekty transformacji ustrojowej w Polsce oraz wyraża zgodną wolę członków SBP do kontynuowania zmian odpowiadających potrzebom polskiego bibliotekarstwa.

V FORUM SBP

UCHWAŁA NR 1/2004
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 5 kwietnia 2004 r.
w sprawie powołania Oddziału SBP w Iławie i Ostródzie

Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w dniu 5 kwietnia 2004 r. podjął uchwałę dot. powołania oddziałów SBP w woj. warmińsko-mazurskim: Oddział SBP w Iławie; Oddział SBP w Ostródzie.

Podstawa: wystąpienie pisemne kol. przew. Zarządu Okręgu w Olsztynie Mariana Filipkowskiego – po uprzednio odbytych posiedzeniach, na których zaakceptowano ww. oddziały.

Warszawa, dn. 5.04.04r.

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

UCHWAŁA NR 2/2004
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 5 kwietnia 2004 r.
w sprawie powołania Zespołu ds. rejestracji SBP jako organizacji
pożytku publicznego

Biorąc pod uwagę konieczność dostosowania działalności SBP do nowych możliwości prawnych w ramach ustawy *O organizacjach pożytku publicznego i wolontariacie*, powołuje się zespół roboczy, którego zadaniem jest rejestracja SBP jako organizacji odpowiadającej wymogom wymienionej ustawy.

W skład Zespołu wchodzi:
Kol. Jerzy KRAWCZYK – przewodniczący
Kol. Joanna PASZTALENIC-JARZYŃSKA
Kol. Ewa STACHOWSKA-MUSIAŁ
Kol. Mieczysław SZYSZKO

Warszawa, 5.04.2004

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

UCHWAŁA NR 3/2004
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 18 czerwca 2004 r.
w sprawie zwołania Krajowego Zjazdu Delegatów w 2005 r.

Na podstawie paragrafu 22 p. 1 i 2 Statutu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Główny SBP postanawia zwołać 4 czerwca 2005 r. w Warszawie Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Warszawa, 18.06.2004

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

UCHWAŁA NR 4/2004
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z dnia 18 czerwca 2004 r.
w sprawie zasad i trybu wyboru delegatów na Krajowy Zjazd Delegatów SBP
w 2005 r.

Okręgowe zjazdy SBP wybierają delegatów na Krajowy Zjazd
Delegatów 2005 według następujących zasad:

1. Jeden delegat reprezentuje pełną setkę (100) członków Stowarzyszenia w danym okręgu.
2. W zależności od liczby członków okręgu SBP zarejestrowanych na dzień 31 grudnia 2004 r. wybiera się dodatkowo delegatów, w proporcji jeden delegat na kolejnych siedemdziesięciu pięciu (75) członków okręgu. (wg zasady 100 + 75, 200 + 75 itd.)
3. W zależności od liczby delegatów zjazdu okręgowe wybierają od 1-3 zastępców. Zastępcy wezmą udział w Krajowym Zjeździe Delegatów 2005 r. w przypadku niemożności uczestnictwa w nim któregoś z delegatów.
4. Proponuje się, aby wybór delegatów na zjazdy okręgowe (w oddziałach) odbył się wg proporcji: 1 delegat na 10 członków SBP zrzeszonych w strukturze oddziału. Dodatkowo wybiera się delegatów w proporcji 1 delegat na kolejnych 5 członków oddziału (wg zasady: 10 + 5, 20 + 5 itd.). W takiej samej

proporcji mogą być wybierani delegaci na zjazd okręgowy w kołach, jeśli koła te podlegają bezpośrednio zarządowi okręgu.

5. Zgodnie z § 33 p.2 Statutu SBP, w oddziałach zrzeszających do 50 członków zjazd może być organizowany przy ich bezpośrednim udziale.

6. W zależności od lokalnych uwarunkowań organizacyjnych zapis w p. 4 może być zmodyfikowany przez zarząd okręgu w porozumieniu z Zarządem Głównym SBP.

Warszawa, 18.06.2004

Zarząd Główny
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
KODEKS ETYKI
BIBLIOTEKARZA I PRACOWNIKA INFORMACJI

P r o j e k t

opracowany przez Zespół Roboczy:
Sabina Cisek, Zdzisław Gębołyś, Henryk Hollender,
Artur Jazdon, Barbara Sosińska-Kalata (przewodnicząca)

zrecenzowany przez Zespół Oceniający:
Marcin Drzewiecki, Bolesław Howorka, Krzysztof Migoń,
Hanna Tadeusiewicz, Jacek Wojciechowski, Jan Wołosz,
Zbigniew Zmigrodzki

WPROWADZENIE

W świecie, w którym podstawową siłą napędową rozwoju cywilizacyjnego jest masowa produkcja wiedzy, dostęp do informacji i kultury oraz umiejętność korzystania z nich mają kluczowe znaczenie dla jednostek i całych społeczeństw. Nakłada to na bibliotekarzy i pracowników informacji szczególną odpowiedzialność. Fundament wartości moralnych określających współczesną misję zawodu stanowią ochrona wolności intelektualnej, prawa do swobodnego wyrażania myśli, prawa do swobodnego dostępu do wiedzy, informacji i kultury oraz przestrzeganie zasady neutralności w sprawach ideologii, życia politycznego i religii. Etyczna refleksja dotycząca profesjonalnego postępowania musi też akcentować dbałość o najwyższej jakości kompetencje zawodowe i sumiennosc w wypełnianiu obowiązków. Bibliotekarze i pracownicy informacji winni być osobami godnymi zaufania publicznego, ekspertami pośredniczącymi pomiędzy czytelnikami i użytkownikami informacji a zasobami piśmienniczymi i informacyjnymi, których użytkownicy ci potrzebują do realizacji swoich różnorodnych zadań i celów.

Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji określa podstawowe zasady, które uznajemy za wiążące dla wszystkich przedstawicieli zawodu oraz które identyfikują misję społeczną i odpowiedzialność etyczną we wszystkich środowiskach jego wykonywania. Są one ujęte w trzech częściach. W pierwszej zgromadzone zostały zasady o charakterze najogólniejszym. W części drugiej,

w kolejnych pięciu grupach zawarte są normy etyczne bardziej szczegółowo określające odpowiedzialność zawodu wobec społeczeństwa, własnego środowiska zawodowego, użytkowników bibliotek i informacji, zasobów bibliotecznych i informacyjnych oraz pracodawców i macierzystych instytucji. W trzeciej części umieszczono postulaty dotyczące popularyzacji etyki zawodowej i jej przestrzegania.

Zapisy *Kodeksu* wyrażone są w stwierdzeniach ogólnych, którymi bibliotekarze i pracownicy informacji powinni kierować się, podejmując decyzje o charakterze etycznym. Nie wskazują one szczegółowych reguł postępowania w sytuacjach problemowych, bo też wyznaczenie takich reguł nie jest możliwe. Każda sytuacja problemowa musi być rozważana odrębnie, odpowiednio do uwarunkowań, w których się pojawiła. Kodeks powinien jednak stanowić trwały punkt odniesienia tych rozważań, pomagając rozstrzygać napotymane dylematy etyczne w zgodzie z profesjonalną odpowiedzialnością.

CZĘŚĆ PIERWSZA

I. Zasady ogólne

1. Bibliotekarze i pracownicy informacji są przedstawicielami wyodrębnionej grupy zawodowej, która wywodzi się z tradycji zawodu bibliotekarza, ma swój etos, organizację, stowarzyszenia, system kształcenia i rekrutacji. Przyjmują na siebie zobowiązania wynikające z właściwego bibliotekarstwa i profesjonalnym usługom informacyjnym posłannictwa społecznego oraz zawsze dokładają starań do kształtowania i utrwalania pozytywnego wizerunku swojego zawodu.
2. Bibliotekarze i pracownicy informacji mają za zadanie rozpoznawać, zaspokajać i rozwijać potrzeby informacyjne, edukacyjne, naukowe, kulturalne, estetyczne i rozrywkowe. Szczególną ich powinnością jest stwarzanie możliwości swobodnego i powszechnego dostępu do narodowych i światowych zasobów informacyjnych oraz ochrona i transmisja społeczna dziedzictwa kultury i nauki.
3. Bibliotekarze i pracownicy informacji przeciwstawiają się cenzurze i ograniczaniu dostępu do informacji, wiedzy i kultury. W sytuacji konfliktu sumienia odwołują się do rozwiązań szeroko przyjętych w środowisku zawodowym.
4. Biblioteki i ośrodki informacji są instytucjami zaufania społecznego, dla których naczelną dewizą jest dbałość o dobro publiczne we wszystkich kwestiach pozostających w ich gestii. W zakresie zadań i obowiązków instytucji macierzystych oraz wykorzystania ich zbiorów i zasobów informacyjnych, bibliotekarze i pracownicy informacji zobowiązani są do świadczenia usług najwyższej jakości z jednakową sumiennością na rzecz każdego użytkownika.
5. Bibliotekarze i pracownicy informacji, szanując różnice cechujące użytkowników, zawsze kierują się zasadą równych szans i poszanowania praw człowieka, w tym szczególnie prawa do wolności intelektualnej oraz swobodnego dostępu do wiedzy, informacji i kultury. Dążą do poznania zasad etycznych obowiązujących w grupach, które obsługują lub z którymi współpracują, pełniąc swoje obowiązki, oraz starają się je respektować.
6. Bibliotekarze i pracownicy informacji przestrzegają prawa użytkowników do prywatności i dyskrecji.

7. Bibliotekarze i pracownicy informacji, pracując w bibliotekach i ośrodkach informacji finansowanych ze środków publicznych, dążą do zapewnienia bezpłatnego świadczenia podstawowej części swoich usług, w tym w szczególności udostępniania pełnowartościowych materiałów o charakterze poznawczym, użytkowym lub rekreacyjnym na terenie własnej instytucji, poza nią oraz w jej przestrzeni cyfrowej.
8. Bibliotekarze i pracownicy informacji respektują prawo autorskie i własności intelektualnej.
9. Bibliotekarze i pracownicy informacji, dbając o zapewnienie wysokiej jakości świadczonych usług, stale doskonalią swoją wiedzę i umiejętności oraz starają się w pełni wykorzystywać profesjonalne kompetencje w pracy zawodowej.

CZĘŚĆ DRUGA

II. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec społeczeństwa

1. Swoją pracą świadomie służą upowszechnianiu wiedzy i kultury oraz przyczyniają się do rozwoju zarówno całego społeczeństwa, jak i jednostek.
2. Aktywnie uczestniczą w rozpowszechnianiu w społeczeństwie świadomości znaczenia wiedzy i informacji oraz swobodnego do nich dostępu w celu poprawy jakości życia, rozwoju kulturalnego i cywilizacyjnego.
3. W pracy zawodowej nie stawiają interesu osobistego ponad interes publiczny.

III. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec użytkownika

1. Bez względu na charakter pracy działają zawsze na rzecz użytkownika, traktują go z szacunkiem i starają się poznać jego potrzeby. Ułatwiają mu dotarcie do poszukiwanych materiałów bez względu na treść, nośnik i technikę dostępu.
2. Wszelkie wiadomości o użytkownikach, ich zainteresowaniach oraz ich dane osobowe chronią i zachowują dla siebie, wykorzystując wyłącznie do celów określonych prawem. Zapewniają użytkownikom swobodę i prywatność korzystania z udostępnianych zasobów.
3. Stwarzają użytkownikowi jak najlepsze warunki pracy poprzez dbałość o wysoką jakość warsztatu pracy, prostą, zrozumiałą i logiczną organizację gromadzonych i udostępnianych zbiorów oraz przygotowywanych materiałów informacyjnych, realizowanych kwerend i projektów. Dbają o estetykę i funkcjonalność swojej instytucji, odpowiedni styl pracy oraz przyjazną atmosferę.
4. Rozumieją i respektują fakt, że nie wszyscy użytkownicy są w równym stopniu zdolni do odbioru informacji i korzystania z biblioteki. Starają się wyrównać ich szanse, działając ze szczególną troską na rzecz użytkowników niepełnosprawnych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej oraz wspomagając mniejszości kulturowe (etniczne, narodowe, religijne itp.). Jako uczestnicy procesu edukacji dzieci i młodzieży dążą do rozwijania ich potrzeb informacyjnych i kultury czytelniczej.
5. Dbają o wysoką jakość świadczonych usług, dążąc do wyczerpującego zaspokojenia potrzeb użytkowników. Uczciwie informują ich o pełnym, realnym zakresie tych usług, o zawartości udostępnianych zbiorów i zasobów infor-

macyjnych, jakości wykorzystywanych narzędzi informacyjnych, a także o możliwościach kompensowania ograniczeń świadczonych usług w ramach współpracy między bibliotekami i ośrodkami informacji.

6. Dążą do tego, aby zasady korzystania z usług bibliotek i ośrodków informacji były jasne i dobrze znane użytkownikom, unikają rozwiązań nieformalnych, które stwarzają niejawne przywileje dla określonych grup. Starając się dotrzeć ze swoimi usługami do jak największej liczby użytkowników, mają prawo do odmowy tym spośród nich, którzy nie akceptują przyjętych zasad, naruszają przepisy lub narażają współkorzystających na dyskomfort, a także naruszają ogólne zasady przyzwoitości obowiązujące w miejscach publicznych.
7. We wszystkich swych działaniach profesjonalnych zachowują bezstronność i unikają tendencyjnego wartościowania.
8. Pełnią rolę służebną wobec użytkowników, z szacunkiem i otwartością traktują wszelką wyrażaną przez nich krytykę. Niezwłocznie i uczciwie reagują na zgłaszane skargi.

IV. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec kolegów i zawodu

1. Pracują rzetelnie, poznają najlepsze praktyki stosowane w bibliotekarstwie i usługach informacyjnych, dążą do ulepszania świadczonych usług. Przestrzegają stosowanej w swojej instytucji pragmatyki służbowej.
2. Dokładają wysiłku, by stać się częścią koleżeńskiego zespołu, w którym nie tworzy się sztucznych hierarchii, autorytetów i rytuałów oraz przestrzega zasad dobrej organizacji pracy. Są świadomi, że ich praca jest służbą wymagającą sumienności, punktualności, porządku i taktu, a także trudnej umiejętności nie przynoszenia do pracy swoich życiowych problemów. Z pełnym zaangażowaniem wykorzystują wszystkie swoje kompetencje w tych tylko dziedzinach działalności bibliotecznej i informacyjnej, w których ich wiedza i umiejętności są wystarczające.
3. Kierują się dobrze rozumianymi zasadami solidarności zawodowej, dbając o pozytywny wizerunek zawodu.
4. Szanując i rozumiejąc osiągnięcia swoich współpracowników, w wymianie opinii posługują się wyłącznie argumentami merytorycznymi – także w stosunku do przełożonych oraz podwładnych. Pozostawanie w relacjach służbowych nie zwalnia od przestrzegania norm prawnych oraz etyki zawodowej.
5. Dbając o stały rozwój swoich umiejętności i wiedzy, dążą do doskonalenia środowiska zawodowego i jakości usług macierzystych instytucji oraz wspierają swoich kolegów, zwłaszcza podwładnych, w rozwijaniu kompetencji zawodowych.
6. Pełniąc funkcje kierownicze, przyjmują na siebie szczególną odpowiedzialność za przestrzeganie zasad profesjonalnego i etycznego postępowania przez swoich podwładnych, dając wzór własną postawą.
7. Tworząc narzędzia dostępu do zasobów bibliotecznych i informacyjnych oraz tworząc informacje własne, dbają o zrozumiałość, komunikatywność i precyzję transmitowanych treści, jak też swoich wypowiedzi.

V. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec zasobów bibliotecznych i informacyjnych

1. Szanują powierzone sobie zasoby. Nie ograniczając dostępu do nich, dążą do racjonalnego zachowania i ochrony zasobów bibliotecznych i informacyjnych. Respektują zasady posługiwania się sprzętem i oprogramowaniem komputerowym, w tym umowy licencyjne, oraz etykietę sieciową. Dbają o przestrzeganie zasad obowiązujących przy korzystaniu ze zbiorów, w tym szczególnie wynikających z obowiązującego prawa autorskiego, nie dopuszczając do nielegalnego powielania lub przekształcania autorskich utworów.
2. Zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą dążą do zapewnienia najwyższej jakości wykorzystywanych lub tworzonych przez siebie systemów i serwisów informacyjnych.
3. Dostosowują zasoby biblioteczne i informacyjne własnej instytucji do potrzeb publiczności i środowiska, dbając o stosowny standard merytoryczny i stałą ich aktualizację. W zakresie doboru i selekcji zasobów przestrzegają reguł bezstronności, obiektywnego a kompetentnego wartościowania, o przyjętych zasadach kształtowania zasobów informując użytkowników.
4. Mając świadomość, że nie wszystkie materiały biblioteczne i informacyjne są jednakowej wartości, starają się poznać różne sposoby ich oceny, zwracając uwagę na opinię krytyki naukowej i literackiej. Przy doborze i opracowaniu zbiorów kierują się przede wszystkim potrzebami użytkowników i zasadą udzielania priorytetu materiałom najwyższej jakości.
5. Gromadząc zbiory biblioteczne i informacyjne, opisując je, organizując i selekcjonując oraz oceniając i udostępniając, przeciwstawiają się wszelkim przejawom dyskryminacji i zachowują bezstronność; starają się stosować takie narzędzia charakterystyki dokumentów i organizacji ich zbiorów, które wykluczają uprzedzanie użytkownika do konkretnych tekstów lub źródeł.
6. Jeśli materiały biblioteczne lub źródła informacyjne ze względu na ich rzadkość, cenność, poufność lub szkodliwość społeczną są wyłączone z powszechnego udostępniania, informują użytkowników o fakcie ich posiadania i ogłaszają zasady, na jakich można z nich skorzystać.

VI. Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec pracodawcy

1. Są lojalnymi pracownikami. Dbają o dobre imię swojej instytucji, w podejmowanych działaniach zmierzają do wykreowania i utrwalenia w społeczeństwie jej pozytywnego wizerunku.
2. Dążą do pogłębiania wiedzy o zadaniach i celach macierzystej instytucji oraz do ich rozumienia i wspierania prowadzoną działalnością.
3. Wykorzystują swój potencjał wiedzy i umiejętności zawodowych, dążąc do rozwoju własnej placówki, jej warsztatu, zasobów informacyjnych, metod i narzędzi pracy.
4. Unikają zaangażowania w jakiegokolwiek praktyki nieetyczne, które mogą być im sugerowane lub zalecane w ramach obowiązków służbowych.

CZĘŚĆ TRZECIA

VII. Postanowienia końcowe

1. Bibliotekarze i pracownicy informacji we wszystkich swoich działaniach związanych z wykonywaną pracą przestrzegają zasad etyki zawodowej określonych w niniejszym *Kodeksie*.
2. Dążą do pogłębienia i upowszechnienia świadomości etycznych i prawnych aspektów działalności bibliotecznej i informacyjnej.
3. Przeciwdziałają się nieetycznym zachowaniom członków swojego środowiska zawodowego.

Projekt przyjęty po uwzględnieniu uwag recenzentów na spotkaniu Zespołu Roboczego z prezesem SBP, panem Janem Wołoszem, sekretarzem generalnym SBP, panią Elżbietą Stefańczyk oraz dyrektorem Biura Zarządu Głównego SBP, panem Mieczysławem Szyszko w dn. 22 czerwca 2004 r.

Warszawa, 1.07.2004

NAGRODA NAUKOWA SBP IM. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO
ZA 2003 R.

W 2004 r. minęło 21 lat od ustanowienia przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego. Przypomnijmy, że Nagroda przyznawana jest w 3 kategoriach: prac teoretyczno-metodologicznych, informacyjno-źródłowych oraz praktyczno-wdrożeniowych, a laureaci otrzymują pamiątkowy medal i dyplom. Zgłoszenia nominacji za rok poprzedni przyjmowane są do 15 marca roku bieżącego. Zwykle w ciągu miesiąca Komisja Nagrody rozpatruje wnioski i wybrane propozycje przekazuje do akceptacji ZG SBP. W tym roku wpłynęły tylko 3 propozycje, wszystkie zakwalifikowane do grupy publikacji informacyjno-źródłowych:

1. *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945*. Wybór dokumentów źródłowych. Wybór i oprac. Andrzej Mężyński przy współpr. Hanny Łaskarzewskiej. Warszawa: Wydaw. LTW 2003, 540 s.

2. Krystyna Bednarska-Ruszajowa: *Biblioteki i książki w pamiętnikach polskich XVIII-XX wieku*. Rekonesans źródłowy. Kraków: Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego 2003, 200 s.

3. Franciszek Pilarczyk: *Elementarze polskie od ich XVI-wiecznych początków do II wojny światowej*. Próba monografii księgoznawczej. Zielona Góra: Uniw. Zielonogórski 2003, 456 s.

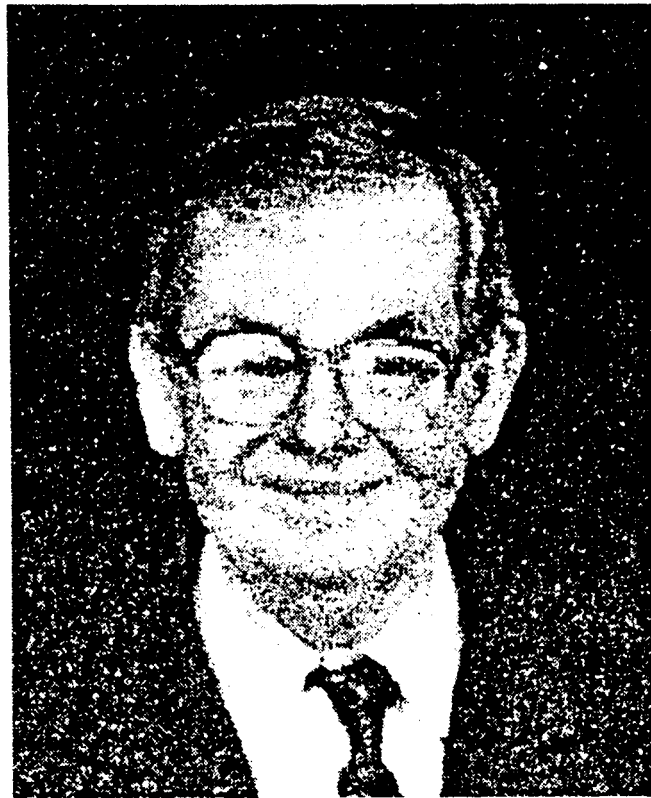
Wszystkie przedstawione publikacje uznano za niezwykle wartościowe i cenne dla badań nad szeroko pojętą kulturą w Polsce. Komisja (w składzie: mgr Piotr Bierczyński, mgr Elżbieta Dudzińska, mgr Janina Jagielska, dr Artur Jazdon, dr Jerzy Krawczyk, prof. Paulina Buchwald-Pelcowa, dr Aleksander Radwański, dr Jadwiga Sadowska, prof. Barbara Sosińska-Kalata, prof. Hanna Tadeusiewicz) wskazała do uhonorowania Nagrodą Naukową SBP im. A. Łysakowskiego za 2003 r. publikację wymienioną wyżej na pierwszym miejscu.

Książka opracowana przez Andrzeja Mężyńskiego przy współpracy Hanny Łaskarzewskiej zawiera niedostępne (trudnodostępne) dotychczas materiały z hitlerowskiego archiwum Głównego Zarządu Bibliotek, który administrował zbiorami bibliotek naukowych na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Do 1990 r. akta GZB były utajnione w Archiwum Państwowym w Poczdamie, a następnie w 1996 r. przeniesione do Archiwum Federalnego w Berlinie. Część materiałów pochodzi z Archiwów: Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Ossolineum. Publikacja zawiera dokumenty ocenione jako najważniejsze dla historii bibliotek naukowych w GG. Zamieszczono również biogramy bibliotekarzy oraz urzędników polskich i niemieckich, którzy brali najbardziej aktywny udział w życiu bibliotek naukowych w GG w l. 1939-1945. Poszukiwania materiałów ułatwiają indeksy nazw: osobowych, instytucji i organizacji.

Jadwiga Sadowska
Przewodnicząca Komisji Nagrody

Informacja wpłynęła do redakcji 9 lipca 2004 r.

EUGENIUSZ ŚCIBOR
(1929-2003)

Eugeniusz Ścibor urodził się 9.11.1929 r. w Kolnie. W latach 1949-1954 studiował romanistykę i bibliotekoznawstwo na Uniwersytecie Warszawskim. Dyplom magisterski uzyskał w 1954 r. Gdy odbywał praktykę w Bibliotece Narodowej, zainteresował się problematyką klasyfikacji i katalogu rzeczowego. W 1961 r. pod kierunkiem doc. dr Krystyny Remerowej, która w zasadniczy sposób wpłynęła na wykrystalizowanie się Jego zainteresowań naukowych i na Jego drogę zawodową, rozpoczął zbieranie materiałów do pracy doktorskiej pt. „Systemy klasyfikacji dokumentów na tle rozwoju piśmiennictwa i jego wykorzystania”. Z inspiracji K. Remerowej problematykę tę obrał wówczas za swą specjalność zawodową i pozostał jej wierny do końca, stając się wybitnym i cenionym nie tylko w Polsce, ale i za granicą, specjalistą w zakresie języków informacyjno-wyszukiwawczych. Pracę doktorską obronił w 1973 r.; promotorem była właśnie prof. K. Remerowa. W 9 lat później opublikował rozprawę habilitacyjną pt. *Typologia strukturalna języków informacyjnych* (Warszawa 1982). W dniu 29.11.1983 r. złożył na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego kolokwium habilitacyjne. Przez prawie 40 lat pra-

cował w Centralnym Instytucie Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, a następnie w Instytucie INTE i większość Jego prac ukazała się w wydawnictwach ciągłych publikowanych przez te instytuty. Od 1992 r. był profesorem nadzwyczajnym w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). W 2000 r. otrzymał tytuł profesora. Jest zaliczany do tzw. warszawskiej szkoły języków informacyjno-wyszukiwawczych. Oprócz teorii jiw w swoich pracach E. Ścibor poświęcił najwięcej uwagi językom klasyfikacyjnym, w tym Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej, Polskiej Klasyfikacji Tematycznej, klasyfikacjom fasetowym oraz językom deskryptorowym.

W początkowych latach swojej pracy naukowej E. Ścibor opublikował wiele prac na temat klasyfikacji dokumentów, m.in.: *Systematyzacja dokumentów. Zestawienie bibliograficzne z zakresu teorii klasyfikacji* (1966), czy *Przegląd wybranych języków informacyjnych (w tym systemów klasyfikacji)* (1969). Na szczególną uwagę zasługuje jednak adaptacja Jego rozprawy doktorskiej pt. *Rozwój systemów klasyfikacji na tle rozwoju piśmiennictwa i działalności biblioteczno-dokumentacyjnej* (1975). Publikacja ta stanowi w Polsce pierwszą próbę ujęcia rozwoju języków informacyjnych, w tym systemów klasyfikacji biblioteczno-bibliograficznych, w zależności od kształtowania się otoczenia tych języków na tle różnorodnych czynników warunkujących ich rozwój. Eugeniusz Ścibor podjął udaną próbę wykrycia prawidłowości rozwoju języków informacyjnych oraz przyczyn ich powstawania. Praca ta stanowiła i nadal stanowi wartościowy materiał informacyjny dla pracowników sieci placówek informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej oraz bibliotekarzy (zwłaszcza zatrudnionych w bibliotekach naukowych), archiwistów, redaktorów wydawnictw informacyjnych, informatyków zajmujących się przetwarzaniem informacji tekstowej oraz wykładowców informacji naukowej.

Już we wczesnych latach swojej pracy naukowej zajmował się Uniwersalną Klasyfikacją Dziesiątą. O zainteresowaniu UKD świadczą jego liczne artykuły oraz większe opracowania wychodzące w serii *Prace. Studia. Przyczynki* wydawanej przez Instytut INTE. W 1968 r. został opublikowany w *Aktualnych Problemach Informacji i Dokumentacji* artykuł pt. *Próby zbliżenia UKD do klasyfikacji fasetowych*. Jedną z ostatnich publikacji na ten temat jest artykuł z 1995 r. pt. *Rewizja UKD w dziedzinie języków, językoznawstwa i literatury pięknej*. Ważną inicjatywą E. Ścibora dotyczącą UKD było opracowywanie pod jego kierunkiem tablic oraz indeksów przedmiotowych. W latach 70. i 80. XX w. w Zakładzie Teorii Języków Informacyjnych IINTE pod Jego kierunkiem wydano tablice oraz 4 indeksy przedmiotowe do UKD FID 502, następnie tablice pomocnicze do UKD FID 607 oraz do UKD FID 616 tablice i indeks. Ostatnie opracowanie tablic UKD to tablica I c z 1996 r.

Jednym z najważniejszych osiągnięć E. Ścibora było opracowanie w l. 1976–1981 w ramach Instytutu INTE Polskiej Klasyfikacji Tematycznej. PKT jest uniwersalną, niegłębką klasyfikacją, w zasadzie o 2 stopniach podziału; trzeci stopień wyodrębniono tylko w ramach 5 działów PKT (klas pierwszego stopnia). W założeniu PKT jest językiem informacyjnym o zasięgu krajowym (ogólnopolskim). Jej zakres tematyczny obejmuje dziedziny zainteresowań wszystkich placówek informacyjnych działających w Polsce. Ze względu na swój charakter, tj. strukturę, głębokość, przewidywane zastosowania, PKT wykazuje duże podobieństwo do niegłębokich klasyfikacji stosowanych w systemach informacyjnych o zasięgu międzynarodowym, a w szczególności do Rubrykatora Międzynarodowego Systemu Informacji Naukowej i Technicznej (MSINT) oraz

do Broad System of Ordering (BSO), opracowanego w ramach współpracy FID i UNESCO dla międzynarodowego systemu UNISIST. W 1979 r. pod kierunkiem E. Ścibora opracowano indeks przedmiotowy do wersji eksploatacyjnej PKT oraz tablice przejścia z PKT na Rubrykator MSINT i z Rubrykatora na PKT. W tym samym roku rozpoczęto prace nad zastosowaniem PKT w systemie informacji NOT o wydawnictwach tej organizacji, w systemie informacyjnym o pracach naukowo-badawczych SYNABA. W 1981 r. została przygotowana druga wersja eksploatacyjna PKT, do której E. Ścibor opracował tablice przejścia. W 1996 r. Zespół Zakładu Języków Informacyjnych IINTE opracował pod Jego kierunkiem IV wersję PKT.

Profesor zajmował się również klasyfikacją fasetową, której twórcą był legendarny Shiyali Ramamrita Ranganathan (1892–1972). Jedną z pierwszych prac E. Ścibora na ten temat był opublikowany w 1966 r. w czasopiśmie *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji* artykuł pt. *Próba zastosowania klasyfikacji fasetowej w informacji patentowej w Zakładzie Pelfer*. Obszerną publikację na temat klasyfikacji fasetowej E. Ścibor przygotował z Hanną Popowską w 1973 r. Była to *Analiza możliwości zastosowania wybranych systemów klasyfikacji fasetowych w krajowym zautomatyzowanym systemie informacji*. W pracy tej została przedstawiona ogólna charakterystyka klasyfikacji fasetowych oraz możliwości jej zastosowania w ówczesnych zmechanizowanych i zautomatyzowanych systemach informacyjnych.

Języków deskryptorowych dotyczyły m.in. prace: *Tezaurusy a klasyfikacja* (1969), *Biblioteczno-bibliograficzne systemy porządkowania dokumentów* (1976), *Zasady integracji tezaurusów (przeгляд aktualnych tendencji oraz implikacje dla SINTO)* (1984) oraz *Metody integracji tezaurusów* (1985). W pracy *Metodyka budowy tezaurusów* (1995) Profesor wraz z Joanną Tomasiak-Beck przedstawił charakterystykę tezauryśa jedno- i wielojęzycznego, organizację jego opracowania (w tym zasady eksploatacji próbnej zbudowanego już tezauryśa) oraz zasady jego utrzymania i aktualizacji.

W zakresie teoretycznych podstaw języków informacyjnych duże znaczenie ma stworzona przez E. Ścibora typologia tych języków. Przedstawił ją we wspomnianej już rozprawie habilitacyjnej, gdzie scharakteryzował języki informacyjne jako rodzaj języków sztucznych. Dokonał też krytycznej analizy opracowanych typologii języków informacyjnych. Żadnej z badanych typologii nie uznał za zadowalającą i dlatego przedstawił własną autorską propozycję typologii strukturalnej zbudowanej na podstawie cech związanych z poszczególnymi elementami struktury języków informacyjnych, tj. z rodzajem słownictwa tych języków, prezentacją słownictwa, gramatyką oraz sposobem przejścia z języka naturalnego na język informacyjny. Przeprowadził redukcję typów odpowiadających cechom związanym z poszczególnymi elementami struktury języka informacyjnego i ostatecznie uzyskał typologię obejmującą 174 typy języków.

Eugeniusz Ścibor uważał za bardzo ważną sprawę kompatybilność języków informacyjnych. Dał temu wyraz m.in. w rozprawie pt. *Metody wiązania różnych języków informacyjnych (ze szczególnym uwzględnieniem UKD i języków deskryptorowych)* (1974). W pracy tej dokonał analizy dostępnych tablic przejścia z jednego systemu klasyfikacji na inny i omówił prace związane z opracowaniem tablic przejścia z UKD na ważniejsze języki deskryptorowe. Przeprowadził analizę wybranych języków informacyjnych będących połączeniem systemu klasyfikacji i języka deskryptorowego. Szerzej omówił zagadnienie przekształcenia UKD w taki sposób, aby spełniała ona wymagania stawiane tezauryśom. Zasygnalizował również przypadki łącznego stosowania 2 języ-

ków informacyjnych (np. UKD i języka słów kluczowych) w wyszukiwaniu informacji. Sformułował wnioski dla krajowego systemu inte w sprawie celowości i zakresu wiązania różnych języków informacyjnych. Tej samej problematyki dotyczy publikacja *Języki informacyjne dla krajowego zautomatyzowanego systemu inte w świetle niektórych prac studialnych* (1974).

W 1998 r. E. Ścibor opublikował książkę *Wybrane zagadnienia języków informacyjnych*, zawierającą wyniki badań nad podstawami teoretycznymi języków informacyjnych prowadzonych w ramach warszawskiej szkoły języków informacyjno-wyszukiwawczych.

Eugeniusz Ścibor napisał wiele podręczników, skryptów i poradników pomocnych w nauczaniu przedmiotu „języki informacyjne”. Na szczególną uwagę zasługują skrypty opracowane wspólnie z Lucyną Anną Bielicką: *Wprowadzenie do teorii języków informacyjnych* (1981) i *Języki informacyjne. Rodzaje i zastosowanie w działalności informacyjnej* (1982). W 1994 r. ukazała się *Klasyfikacja piśmiennictwa. Przewodnik metodyczny*. Najnowszym opracowaniem dydaktycznym E. Ścibora jest podręcznik dla studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa pt. *Klasyfikacja piśmiennictwa* (Olsztyn 1996). W pracy tej omówiono podstawy teorii klasyfikacji, podstawy teoretyczne języków informacyjnych, zarys historii klasyfikacji piśmiennictwa oraz podstawy klasyfikowania według UKD.

Eugeniusz Ścibor publikował również w zagranicznych czasopismach, gdzie m.in. w *International Classification* ukazał się w 1987 r. Jego artykuł na temat klasyfikacji i języków informacyjnych. Był cenionym recenzentem większości rozpraw doktorskich i habilitacyjnych z zakresu języków informacyjno-wyszukiwawczych, częstym opiniodawcą książek przeznaczonych do druku. Brał udział w licznych krajowych i zagranicznych konferencjach, seminariach, posiedzeniach i naradach dotyczących języków informacyjnych.

W artykule *Trzydzieści pięć lat ewolucji – języki informacyjne w latach 1953–1988* (1989) E. Ścibor przedstawił próbę syntetycznego ujęcia ewolucji dziedziny „języki informacyjne”. Był to zarazem okres 35 lat Jego aktywności zawodowej, głównie związanej z językami informacyjnymi. Prace nad artykułem dopełniającym wspomniany okres w związku z zbliżającym się jubileuszem 50-lecia pracy naukowej przerwała nieoczekiwana śmierć 17.05.2003 r.

Profesor Ścibor wniósł niekwestionowany w kraju i za granicą wkład teoretyczny i dydaktyczny w rozwój informacji naukowej a przede wszystkim systemów i języków informacyjnych. Polskie bibliotekarstwo i informacja naukowa straciła w osobie prof. dra hab. Eugeniusza Ścibora swego zasłużonego nestora.

Informacje o Nim ukazały się już w *Zagadnieniach Informacji Naukowej* (2003 nr 2 s. 125-129) oraz w *Praktyce i Teorii Informacji Naukowej i Technicznej* (2003 nr 4 s. 53-54). Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, którego Profesor był członkiem, zamierza opublikować książkę pamiątkową ku czci Profesora.

Wiesław Babik

Praca wpłynęła do redakcji 4 sierpnia 2004 r.

KRONIKA KRAJOWA

BIBLIOTEKI W EUROPIE BYŁY ZAWSZE

Pod tym hasłem SBP zorganizowało w dn. 8-15.05.2004 r. ogólnopolski Tydzień Bibliotek. Impulsem do organizacji cyklu imprez stało się przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Celem ogólnokrajowej akcji była m.in. promocja bibliotek i czytelnictwa, przekazywanie wiadomości o roli informacyjnej, edukacyjnej i kulturotwórczej różnych typów bibliotek. Społeczności lokalne, zarówno miejskie, jak i wiejskie, miały okazję poznać oferty usługowe bibliotek na danym terenie, stan i zawartość ich zbiorów. Tydzień Bibliotek reklamowano okolicznościowym plakatem, ogłoszono też konkurs na najlepszy program realizacji Tygodnia. Ogółem w całym kraju zorganizowano ponad 2500 imprez.

Główny punkt programu Tygodnia Bibliotek stanowiła ogólnopolska konferencja „Biblioteki w Europie były zawsze”, zorganizowana przez BN i SBP w dn. 10 maja pod honorowym patronatem ministra kultury Waldemara Dąbrowskiego. W programie konferencji znalazło się okolicznościowe wystąpienie Ministra oraz referaty: „Biblioteki w Europie były zawsze” (Krzysztof Migoń); „Przyszłość bibliotek polskich w wymiarze współpracy z Unią Europejską” (Jadwiga Kołodziejska); „Biblioteka Narodowa, czyli polskość w Europie” (Michał Jagiełło); „Ruch zawodowy bibliotekarzy wobec wejścia Polski do Unii Europejskiej” (Jan Wołosz). Minister W. Dąbrowski odsłonił także tablicę przed wejściem do BN, informującą o rozbudowie kompleksu gmachów narodowej ksiąźnicy.

INTERNET A PROFESJONALNA INFORMACJA

W dniach 31.05-1.06.2004 r. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ zorganizował w Krakowie 10. międzynarodową konferencję pn. „Profesjonalna informacja w internecie: projektowanie i realizacja serwisów, dostęp, jakość, etyka, własność intelektualna”. Pierwszego dnia obrady toczyły się podczas sesji plenarnej, a występowali głównie uczestnicy zagraniczni z: Danii, Francji, Norwegii, St. Zjednoczonych, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Odbyła się także promocja brytyjskiego czasopisma *Journal of Librarianship and Information Science*. Wystąpienia uczestników krajowych miały miejsce drugiego dnia obrad w trakcie dwóch paneli. Przedstawiono wiele internetowych serwisów informacyjnych tworzonych dla różnych dziedzin wiedzy i możliwości ich wykorzystywania w bibliotekach (źródła informacji, realizacja usług bibliotecznych itp.). Referenci z krajowych bibliotek akademickich prezentowali swoje witryny internetowe i mówili o doświadczeniach w ich tworzeniu (cele, funk-

cjonalność informacyjna). Na zakończenie spotkania odbyła się, tradycyjnie, wideokonferencja ze specjalistami w St. Zjednoczonych na temat licencjonowanej informacji cyfrowej dla bibliotek (Licensing digital information for libraries).

TECHNOLOGIE INFORMACYJNE

W dniach 16-18.05.2004 r. Politechnika Gdańska zorganizowała 2. krajową konferencję „Technologie informacyjne”. Tematyka spotkania obejmowała m.in. zagadnienia: metod formalnych w inżynierii informacyjnej, mobilnych i przenośnych systemów informacyjnych, rozwoju społeczeństwa informacyjnego, problemów edukacji i zdalnego nauczania, dokumentów elektronicznych i bibliotek cyfrowych.

POLSKO-NIEMIECKA WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK

Z inicjatywy niemieckiego stowarzyszenia SECCO (Science, Education, Culture) – Gesellschaft zur Förderung des internationalen Informationsaustausches (GFI) w dn. 28-29.06.2004 r. odbyło się w Warszawie międzynarodowe seminarium „Dobre czasy – złe czasy. Polsko-niemiecka współpraca bibliotek”. Współorganizatorami ze strony polskiej były: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne i BUW. W trakcie czterech paneli mówiono o następujących zagadnieniach: 1. Polityka biblioteczna niemieckiego okupanta w latach 1939-1945 (nowa organizacja polskich bibliotek, straty polskich bibliotek). W tej części wystąpili: Andrzej Mężyński (IINiB UW), Ekkehard Henschke (dyr. Bibl. Uniw. w Lipsku), Wanda Rudzińska (BUW); 2. Los zbiorów niemieckich w Polsce po II wojnie światowej (zbiory przemieszczone, na przykładzie „Berlinki” i bibliotek Dolnego Śląska) – referaty wygłosili: Zdzisław Pietrzyk (BJ), Christoph Wolff (Harvard University, dyr. Archiwum Bacha w Lipsku, przewodn. Akademie für Mozart-Forschung w Salzburgu), Grażyna Piotrowicz (BUWr.); 3. Możliwości współpracy polsko-niemieckiej (Kolekcja Friedländera, Fundacja Boscha, konserwacja zbiorów). Tematyka ta obejmowała dwa panele w dn. 29 czerwca, a referentami byli: Hans-Peter Geh (honorowy prezydent IFLA), Jerzy Andrzejewski (BUŁ), Annette Gerlach (Zentral- und Landesbibliothek w Berlinie), Hanna Łaskarzewska (BN), Ernst Becker (Stuttgart), Hans-Gerd Happel (dyr. Bibl. Europejskiego Uniwersytetu Viadrina, Frakfurt nad Odrą), Grażyna Twardak (Bibl. Collegium Polonicum w Słubicach).

NOWOCZESNA BIBLIOTEKA AKADEMICKA

Biblioteka Główna i Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zorganizowały w dn. 20-21.05.2004 r. ogólnopolską konferencję nt. „Nowoczesna biblioteka akademicka”. Przedmiotem konferencji były: rola bibliotek akademickich w procesach edukacyjnych (zdalne nauczanie), digitalizacja zbiorów bibliotecznych do celów dydaktycznych, nowe formy i metody dydaktyki bibliotecznej, przestrzeń biblioteczna – uwzględnienie potrzeb dydaktycznych (studentów, wykładowców), zbiory biblioteczne w wolnym dostępie, zarządzanie zbiorami na nośnikach tradycyjnych i elektronicznych, nowe usługi biblioteczne i informacyjne w bibliotekach akademickich.

POLSKIE BIBLIOTEKI AKADEMICKIE W UNII EUROPEJSKIEJ

W dniach 23-25.05.2004 r. Bibl. Gł. Politechniki Łódzkiej zorganizowała międzynarodową konferencję pod hasłem: „Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej”. Program składał się z siedmiu sesji: 1. Standardy funkcjonowania bibliotek; 2. Biblioteka akademicka i jej rola w uczelni wyższej; 3. Prawo UE w odniesieniu do bibliotek, w szczególności ochrona praw autorских; 4. Zbiory na nośnikach elektronicznych i organizacja dostępu do nich; 5. Finansowanie bibliotek i gospodarowanie środkami finansowymi; 6. Inne aspekty funkcjonowania bibliotek; 7. Usługi informacyjne i obsługa użytkowników. Goście zagraniczni przyjechali z Czech, Estonii, Holandii i W. Brytanii. Referat wprowadzający wygłosił T. Saryusz-Wolski: Rola biblioteki uczelnicznej w procesie internacjonalizacji.

KONFERENCJA IATUL W POLSCE

W dniach 30.05-3.06.2004 r. Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej gościła 25. konferencję Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Uniwersytetów Technicznych (International Association of Technological University Libraries – IATUL). Tematem rocznicowej konferencji były „Biblioteki w środowisku zmian” („Library Management in Changing Environment”). Bardzo bogaty program realizowany był w 4 sesjach i sesji posterowej. Dominowała problematyka zarządzania bibliotekami, regionalnej współpracy bibliotecznej, public relations, zbiorów tradycyjnych a informacji internetowej. Uczestnicy konferencji mieli okazję zwiedzić biblioteki krakowskie i wziąć udział w licznych spotkaniach oraz wycieczkach. Obrady toczyły się w jęz. angielskim.

BIBLIOTEKI MEDYCZNE – GROMADZENIE I PROFILOWANIE ZBIORÓW

Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Gdańsku zorganizowała w dn. 21-22.06.2004 r. ogólnopolską 23. konferencję problemową bibliotek medycznych pt. „Polityka gromadzenia i profilowania zbiorów w polskich bibliotekach medycznych w dobie nowoczesnych technologii informatycznych”. Obrady toczyły się w trakcie trzech sesji: 1. Bazy danych i czasopisma elektroniczne w bibliotekach; 2. Prenumerata czasopism w bibliotekach medycznych; 3. Gromadzenie druków zwartych w bibliotekach medycznych. Gospodarze konferencji zaprezentowali wyniki ankiety dotyczącej gromadzenia zbiorów w bibliotekach medycznych w l. 2000-2003. Odbyły się także liczne prezentacje wydawnictw. W trakcie konferencji zorganizowano również sesję roboczą i naradę dyrektorów bibliotek krajowych akademii medycznych.

JĘZYK HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ

W dniach 17-19.05.2004 r. w BN odbyły się 6. ogólnopolskie warsztaty nt. języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. W pierwszym dniu obrad mówiono o stosowaniu jhp BN w bibliotekach regionalnych (lubelszczyzna, Pomorze Zachodnie, region wałbrzyski, olsztyńskie). W imieniu organizatorów na pytania i propozycje bibliotek odpowiadały Wanda Klenczon i Anna Stolarczyk. Drugi dzień obrad poświęcono problemom metodycznym (np. two-

rzenie tematów i określników w jhp, opracowanie dokumentów kartograficznych oraz dotyczących terytoriów zmieniających przynależność państwową). Trzeci dzień warsztatów poświęcono zagadnieniom UKD.

NOWE MEDIA W BIBLIOTEKACH

W dniach 14-16.04.2004 r. WiMBP w Zielonej Górze zorganizowała polsko-niemiecką konferencję pogranicza pod hasłem „Nowe media w bibliotekach”. Było to także spotkanie kadry kierowniczej bp. Z Niemiec przyjechali bibliotekarze Brandenburgii z Cottbus i Frankfurtu n.Odrą. Wygłoszono referaty nt. roli nowoczesnych mediów we współczesnej edukacji, komunikowania elektronicznego i zadań bibliotekarza w tym procesie, pośrednictwa bibliotek w procesach informacyjnych, digitalizacji zbiorów bibliotecznych i standardów cyfrowego zapisu oraz komunikaty nt. Polskiej Biblioteki Internetowej i Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Mówiono również o wykorzystywaniu internetu i komputerów w pracy z czytelnikiem młodzieżowym. Tworzenie bazy informacyjnej o pograniczu polsko-niemieckim przedstawiono na przykładzie Polsko-Niemieckiego Centrum Dokumentacji i Mediów. Gospodarze spotkania zaprezentowali swoje osiągnięcia: Centrum Przetwarzania Danych Bibliotecznych i projekt Centrum Elektronicznej Informacji Regionalnej i Turystycznej. Uczestnicy konferencji zapoznali się m.in. z Biblioteką Collegium Polonicum w Słubicach.

KOLEJNA EDYCJA FORUM CZYTELNICZEGO

Tradycyjnie w Cedzynie pod Kielcami odbyło się w dn. 30.05-2.06.2004 r. kolejne Forum Czytelnicze pod hasłem „Społeczeństwo – literatura – biblioteki”. Organizatorem była kielecka WBP. Wśród referatów znalazły się m.in. wystąpienia dotyczące analizy najnowszej literatury polskiej, twórczości Witolda Gombrowicza, relacji państwo-obywatel, integracji europejskiej. Sprawom bezpośrednio związanym z czytelnictwem i bibliotekami poświęcono następujące wypowiedzi: „Co czytać, jak czytać?” (Alina Kowalczykowa, PAN Warszawa); „Państwo - obywatel - biblioteka” (Jadwiga Kołodziejska, BN); „Informacja europejska w bibliotekach publicznych” (Anna Ogonowska, Centrum Europejskie UW); „Tradycje biblioteki domowej” (Marta Meducka, Akad. Świętokrzyska). Mówiono także o potrzebie włączenia bibliotek publicznych w realizację programów europejskich. W trakcie konferencji odbyło się również spotkanie z wydawcami, zaś WBP przygotowała w swojej siedzibie w Kielcach wystawę „Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach: z kart historii bibliotekarstwa publicznego”.

POZYSKIWANIE KSIĄŻEK DLA BIBLIOTEK

Trwa akcja Fundacji ABC pozyskiwania książek dla bibliotek. Inicjatywa ta polega na zachęcaniu firm do zakupu choćby jednej książki dla konkretnej biblioteki. Akcję wspiera SBP. Od jej powodzenia w dużej mierze zależy, czy biblioteki publiczne i szkolne będą dysponowały nowościami wydawniczymi. Zachęca się, by biblioteki same wyszukiwały potencjalnych darczyńców w najbliższym sobie środowisku.

PROBLEM WSPÓŁCZESNEGO EDYTORSTWA

W dniu 18.06.2004 r. w Bibliotece Śląskiej w Katowicach zorganizowano ogólnopolską konferencję „Problemy współczesnego edytorstwa w szkole wyższej”. Organizatorami były Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Bytomiu oraz Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała A. Hlonda w Mysłowicach. Spotkanie przeznaczone było przede wszystkim dla przedstawicieli wydawnictw szkół wyższych oraz tych, które zajmują się publikacją podręczników akademickich i książek naukowych. Mówiono m.in. o prawie autorskim, odpowiedzialności wydawcy za zawartość książki, roli bibliotek w marketingu niskonakładowej książki naukowej, problemach technicznych, nowych technologiach itp.

GRAFIKA KSIĄŻKOWA XX WIEKU

W dniu 4.03.2004 r. w BN zorganizowano sesję naukową p.n. „Stefan Mrożewski i grafika książkowa ubiegłego stulecia”. Towarzyszyła ona wystawie „Czarodziej rylca”, zorganizowanej w 110. rocznicę urodzin S. Mrożewskiego (1894-1975). Wygłoszono referaty nt. ilustracji książkowej, historii jej rozwoju, dokonań S. Mrożewskiego na tym polu.

ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ W BIBLIOTEKACH

W dniach 17-18.06.2004 r. w Toruniu odbyła się ogólnopolska konferencja „Od strategii organizacji do polityki jakości – etapy wdrożenia”. Część referatów dotyczyła problemów bibliotekarskich i edukacyjnych, np.: „Strategia Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikowskiej w Toruniu (Teresa Szymorowska); „Zarządzanie jakością – kultura uczącej się organizacji” – zarządzanie wiedzą. „Próba splatania wątków” (Ewa Głowacka, Inst. Inf. Nauk. i Bibliologii UMK); „System zarządzania a bibliotekarstwo. Procesy, procedury” (Joanna Zoń, WBP, Toruń). W trakcie towarzyszących konferencji warsztatów T. Szymorowska prowadziła temat „Wskaźniki obsługi klientów biblioteki”.

WŁASNOŚĆ A DOBRA KULTURY

W dniach 28-29-05.2004 r. Fundacja im. S. Batorego zorganizowała w Kazimierzu Dolnym seminarium nt. „Własność a dobra kultury”. Udział wzięli przedstawiciele archiwów, bibliotek i muzeów. Pierwszego dnia obrady toczyły się pod hasłem: „Własność prywatna – zbiory publiczne – problem reprivatyzacji po 1989 roku”. Analizę tych zagadnień w odniesieniu do zbiorów bibliotecznych przedstawiła H. Łaskarzewska (BN). Drugiego dnia obrad mówiono o wymiarze ekonomicznym reprivatyzacji oraz zderzeniu dwóch wartości: własności i dobra publicznego. Komentarz „biblioteczny” do tych zagadnień przedstawił Krzysztof Zamorski (UJ). Następnie przedstawiciele różnych instytucji kultury, m.in. bibliotek, mówili o swoich doświadczeniach w zakresie reprivatyzacji: zbiorów w Muzeum i Bibliotece XX Czartoryskich, BJ, WBP w Kielcach, Biblioteki UMK w Toruniu, BUWr., Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, ŻIH.

ZAGROŻENIE DÓBR KULTURY W CZASIE WOJNY I POKOJU

W dniach 13-15.05.2004 r. w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja z okazji 50. rocznicy funkcjonowania konwencji haskiej. Tematem obrad było „Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń czasu wojny i pokoju”. Obrady toczyły się w Bibliotece Narodowej oraz na Zamku Królewskim. W programie znalazły się wystąpienia przedstawicieli bibliotek i archiwów na temat ochrony zbiorów przed zalaniem, pożarem i innymi zagrożeniami oraz klęskami żywiołowymi. Jeden z tematów poświęcono restytucji dóbr kultury z perspektywy światowej, europejskiej i polskiej. Uczestnicy konferencji zwiedzili wybrane działy BN – przede wszystkim Zakład Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych i Budynek Laboratoryjno-Techniczny.

Przygotowano także okolicznościową wystawę pn. „Wojna największym zagrożeniem dla dóbr kultury” oraz pokaz ratowania zbiorów bibliotecznych po powodzi w 1997 r.

BIBLIA GUTENBERGA JAK NOWA

W dniu 25.05.2004 r. w BN odbyła się ogólnopolska uroczystość z okazji zakończenia prac nad faksymile pelplińskiego egzemplarza *Biblii* Gutenberga. Wraz z edycją faksymilową ukazał się również obszerny, luksusowo wydany, komentarz do niej, w opracowaniu Jana Pirożyńskiego, Tadeusza Serockiego i Janusza Tondela. Podczas spotkania o całym przedsięwzięciu mówił J. Tondel (UMK) w wystąpieniu: „Najbielszy z »Białych Kruków«”, zaś informacje o historii i technicznych aspektach wydania faksymile *Biblii* Gutenberga przekazał T. Serocki (Wyd. „Bernardinum”). Odbyło się też przekazanie egzemplarza faksymile do zbiorów BN.

DAR KARTOGRAFICZNY BIBLIOTEKI PAŃSTWOWEJ W BERLINIE

W dniu 7.06.2004 r. w BN odbyło się przekazanie trzem bibliotekom polskim reprintów planów miast polskich ze zbiorów kartograficznych Biblioteki Państwowej – Pruskie Dziedzictwo Kulturowe w Berlinie. Obdarowane zostały: BN, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu i Biblioteka UMK w Toruniu. Darczyńcę reprezentował kierownik Oddziału Kartograficznego Wolfgang Crom. Pracownicy zbiorów kartograficznych trzech wymienionych polskich bibliotek oraz BJ uczestniczyli w l. 1997-2000 w przygotowaniu wspólnej polsko-niemieckiej edycji katalogu *Dawne plany i rzuty poziome miast i innych miejscowości w Polsce* (Wiesbaden 2000). Uroczystości przekazania reprintów towarzyszyła okolicznościowa wystawa z wybranymi najciekawszymi planami miast.

WZBOGACENIE POLSKICH ZBIORÓW CHOPINOWSKICH

W dniu 29.03.2004 r. BN otrzymała w darze kolejny, nieznany specjalistom i niepublikowany dotąd list Fryderyka Chopina. Pochodzi prawdopodobnie z l. 1842-1846, pisany jest po francusku i dotyczy spraw finansowo-medycznych. List został zakupiony na aukcji w Nowym Jorku przez PKO Bank Polski SA.

NOWA SERIA WYDAWNICZA KSIĄŻNICY CIESZYŃSKIEJ

W dniu 30.07.2004 r. w Książnicy Cieszyńskiej zorganizowano spotkanie promocyjne z okazji zakończenia realizacji projektu „Wspólne korzenie”. W jego ramach zainicjowano serię wydawniczą *Bibliotheca Tessinensis*. W br. ukazały się w jej ramach dwie pierwsze publikacje materiałów źródłowych ważnych dla Śląska Cieszyńskiego – 1. Leopold Jan Szersznik: *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Wyd. Waclaw Gojniczek. Cieszyn 2004; 2. *Stát, církev a národ v československé části Těšínského Slezka (1945-1953)*. Ed. Józef Szymeczek. Těšín 2004. Podczas promocji przedstawiono założenia programowe serii i przeprowadzono dyskusję panelową o potrzebie badań i edycji źródłowych do dziejów Śląska Cieszyńskiego. Książnica przygotowała wystawę „Szlachta Księstwa Cieszyńskiego. Tajemnice warsztatu genealoga i heraldyka”.

NAGRODA NAUKOWA IM. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO

Tegoroczną nagrodę naukową SBP im. Adama Łysakowskiego otrzymali Andrzej Mężyński i Hanna Łaskarzewska za pracę *Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Wybór dokumentów źródłowych* (Warszawa 2003). Wręczenia nagród (dyplom i medal) dokonał prezes ZG SBP Jan Wołosz w dn. 18.06.2004 r.

WYSTAWY

W dniu 4.05.2004 r. w Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie otwarto wystawę „Skarby kultury polskiej ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu”. Patronami honorowymi byli prezydenci Aleksander Kwaśniewski i Jacques Chirac. Na wystawie pokazano po raz pierwszy w Polsce tak liczną kolekcję malarską i graficzną, cenne rękopisy i stare druki, mickiewicziana, druki ulotne itd. Ekspozycja pokazana zostanie także w Krakowie. Unikatowe wielokroć zbiory poddane zostały częściowo konserwacji w BN i na Zamku Królewskim w Warszawie.

W dniu 12.05.2004 r. w BN otwarto wystawę „Książka miniaturowa w zbiorach Biblioteki Narodowej”. Pokazano kilkadziesiąt mini i super mini edycji polskich, jak również zagranicznych. Znalazły się wśród nich wydawnictwa dla dzieci, religijne, serie poetyckie i in.

Kronika wpłynęła do redakcji 12 sierpnia 2004 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA

PROJEKTY BADAŃ NA TEMAT
CYFROWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W EUROPIE

Komisja Europejska w okresie ostatnich 30 lat aktywnie popierała badania i rozwój technologii cyfrowej w wielu dziedzinach oraz zastosowanie wyników tych badań w praktyce. W 2000 r. w związku z programem Technologie

Spółczeństwa Informacyjnego (Information Society Technologies – IST) realizowanego w obrębie 5. Programu Ramowego (5. Framework Programme – PF5) rozszerzono poparcie na badania w dziedzinie nazwanej: dziedzictwo cyfrowe i treści kulturowe (Digicult), która stanowi część obszaru badawczego o nazwie: treści i narzędzia multimediiów (multimedia content and tools).

W latach 1998-2002 FP5 ogłosił 8 apeli o nadsyłanie propozycji i projektów również do programu Digicult. Spośród 110 zgłoszonych projektów wybrano i sfinansowano 25 dotyczących bibliotek i dokumentów cyfrowych – nazwano je próbnymi. Przewiduje się, że w przyszłości te „próbne” programy będą przyczyniały się do rozwoju współpracy lokalnych bibliotek, archiwów i muzeów oraz promowały ich zasoby, przyczyniając się w ten sposób do konsolidacji lokalnych społeczności.

Program. Electronic library and information systems 2004
Vol. 38 no. 1 s. 15-28

UNESCO POWIĘKSZA ZBIÓR DOKUMENTÓW NA LIŚCIE „PAMIĘĆ ŚWIATA”

Program utworzenia wirtualnego zbioru dokumentów bibliotecznych i archiwalnych przedstawiających dziedzictwo kulturowe świata o znaczeniu uniwersalnym powstał w 1992 r. i obejmuje obecnie ok. 90 kolekcji zgłoszonych przez 45 państw. Termin apelu UNESCO o przekazywanie nowych propozycji do Memory of the World International Register upłynął 4.06.2004 r., a jego rezultat zostanie przeanalizowany przez międzynarodowy komitet ekspertów prawdopodobnie w czerwcu 2005 r. O wpisaniu na Listę zdecyduje Międzynarodowy Komitet Doradczy (International Advisory Committee) złożony z 14 specjalistów mianowanych przez dyrektora generalnego UNESCO.

The Electronic Library 2004 Vol. 22 no. 2 s. 211-212

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA TEMAT BIBLIOTEK CYFROWYCH

The International Conference on Digital Libraries (ICLD) została zorganizowana w dn. 24-27.02.2004 r. w Delhi przez Energy and Resources Institut wspólnie z rządem Indii oraz międzynarodowymi instytucjami zajmującymi się problemami komputeryzacji. Zgromadziła ponad 740 uczestników ze wszystkich kontynentów i była największą z ważniejszych konferencji na ten temat. Jej celem było zmniejszenie różnic między krajami rozwijającymi się i rozwiniętymi oraz opracowanie zaleceń dotyczących technologii digitalizacji i bibliotek cyfrowych. Tematyka wystąpień i dyskusji była więc bardzo szeroka – od problemów polityki i usług tego typu bibliotek, poprzez zagadnienia prawne, przechowywanie zasobów do kwestii kontaktów z użytkownikami. Za najważniejsze poglądy wyrażone podczas obrad uznano stwierdzenia referentów, że: a) biblioteka cyfrowa w szerokim znaczeniu oznacza bazę danych, b) digitalizacja daje możliwości nie tylko gromadzenia i przetwarzania tekstu i obrazu, ale także ułatwia dostęp do wydarzeń w dziedzinie kultury, c) biblioteki cyfrowe będą w przyszłości tak samo ważnym zagadnieniem jak postęp technologiczny, problemy kosztów i globalizacji.

Podsumowaniem konferencji ma być dokument, nad którym rozpoczęły pracę zespoły zajmujące się problemami zasobów, technologii, użytkowników i zarządzania.

Library Hi Tech News 2004 no. 5 s. 3-7

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY I WYDAWCÓW O WOLNOŚCI WYPOWIEDZI W INTERNECIE

W dniu 26.06.2003 r. podczas spotkania w Toronto Grupa Kierująca Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Wydawców (Steering Group IFLA/IPA) zaakceptowała wspólne stanowisko tych organizacji, że dostęp do Internetu i wolność wypowiedzi w nim powinny być zgodne z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka ONZ, przede wszystkim z art. 19, który stwierdza, że każdy ma prawo do swobodnego wyrażania poglądów.

Obie organizacje uznają, że główna zasada dotycząca korzystania z prawa autorskiego w stosunku do materiałów drukowanych obowiązuje także wobec dokumentów elektronicznych. Dostęp do Internetu i wypowiedzi w nim nie mogą podlegać cenzurze ideologicznej, politycznej ani religijnej. IFLA i IPA zalecają też społeczeństwu i rządowi popieranie swobodnego przepływu informacji i przeciwstawianie się wszelkim formom cenzury.

Information Development 2003 Vol. 19 no. 3 s. 160

SPOTKANIE NIEMIECKICH, CZESKICH I POLSKICH BIBLIOTEKARZY

W dniu 30.04.2004 r., w przeddzień rozszerzenia Unii Europejskiej o 10 państw Europy Środkowej i Wschodniej, w Bibliotece im. Christiana Weisse w Zittau (Niemcy) spotkali się przedstawiciele bibliotek niemieckich, czeskich i polskich z euroregionów Nysa i Elba. Środowisko polskie reprezentowali dyrektorzy bibliotek we Wrocławiu, Jeleniej Górze, Legnicy i Bogatyni.

Trwająca od 1993 r. współpraca tych 3 środowisk zaowocowała już wieloma realizowanymi projektami, m.in. wspólnym organizowaniem dorocznych kongresów i wystaw oraz wydaniem publikacji.

Ważnym wydarzeniem ostatniego spotkania było podpisanie porozumienia o kontynuacji współpracy w l. 2004/2005, w którym stwierdzono, że biblioteki – obok wykonywania nowych głównych zadań – powinny być miejscem spotkań, wymiany informacji i działań na rzecz ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego. W imieniu bibliotek polskich porozumienie podpisał Janusz Maciej Lokaj, dyrektor Grodzkiej Biblioteki Publicznej w Jeleniej Górze.

Buch und Bibliothek – Journal 2004 nr. 7/8 s. 468-469

PROFESOR LESZEK KOŁAKOWSKI LAUREATEM MIĘDZYKRAJOWEJ NAGRODY

W dniu 5.11.2003 r. w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie odbyła się uroczystość wręczenia profesorowi Leszkowi Kołakowskiemu nagrody w wyso-

kości 1 mln dolarów przyznanej przez Kluge Center. Fundatorami Centrum umieszczonego w Bibliotece i przyznanej po raz pierwszy nagrody są Maria i John Kluge, a pomysłodawcą jej utworzenia dyrektor Biblioteki James Billington, który pragnął, aby Biblioteka Kongresu stała się instytucją kojarzoną z przyznawaniem międzynarodowych nagród w dziedzinie nauk humanistycznych odpowiadających rangą nagrodom Nobla.

Profesor Kołakowski został wybrany spośród 2000 zgłoszonych kandydatów, a dyrektor Billington w swoim wystąpieniu podczas konferencji prasowej przedstawił go nie tylko jako wybitnego filozofa, ale także jako uczonego, którego działalność miała wielki wpływ na przemiany społeczno-polityczne w 2 połowie XX w.

The Library of Congress Information Bulletin 2003 no. 12 s. 291-293

Kronika wpłynęła do redakcji 2 sierpnia 2004 r.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

Lucjan Biliński: *Selekcja materiałów bibliotecznych*. Warszawa: Wydaw. SBP 2004. Propozycje i Materiały, 61.

Zawód bibliotekarza dziś i jutro. Materiały z ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów, 18-20 września 2003. Red. Janusz Nowicki. Warszawa: Wydaw. SBP 2003. Nauka, Dydaktyka, Praktyka, 64.

Wydawnictwa ciągłe

Bibliotekarz 2004 nr 5-6.

Komunikaty. Biblioteka Narodowa 2004 nr 2-5.

Notes Biblioteczny 2004 nr 1 (201).

Poradnik Bibliotekarza 2004 nr 5-6.

AUTORZY

Anna AUGUSTYNIAK, mgr

Wiesław BABIK, dr hab.

Kamilla DUDEK, mgr

Ryszard ERGETOWSKI, prof.
dr hab.

Mirosława KOCIĘCKA, mgr

Jadwiga SADOWSKA, dr

Elżbieta STEFAŃCZYK, mgr

Jacek WOJCIECHOWSKI, prof.
dr hab.

Hanna ZASADOWA, mgr

Kronikę krajową oprac.

Hanna ŁASKARZEWSKA, mgr

Kronikę zagraniczną oprac.

Mirosława KOCIĘCKA, mgr

Tł. na jęz. ang

Krzysztof NOWIŃSKI, dr

– Uniwersytet Śląski. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej

– Uniwersytet Jagielloński. Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa

– Zespół Szkół Elektronicznych w Bolesławcu

– Wrocław

– Warszawa

– Biblioteka Narodowa

– Biblioteka Narodowa, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

– Uniwersytet Jagielloński. Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa

– Warszawa

– Biblioteka Narodowa

– Warszawa

– Uniwersytet Warszawski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów do publikacji:

- artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków; recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami;
- materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście;
- przypisy należy umieszczać na końcu tekstu lub na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W opisie całości książki należy podawać ISBN. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, numer i strony (od-do) lub stronę cytowanego fragmentu;
- do każdego artykułu powinno być dołączone streszczenie autorskie o objętości ok. 600 znaków;
- autorzy proszeni są o podawanie (oprócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, prywatnego adresu oraz numeru telefonu, a także danych koniecznych do wypełnienia deklaracji podatkowej: data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, numer ewidencyjny PESEL, adres rejonowego urzędu skarbowego oraz formy płatności;
- materiały należy dostarczać na dyskietce + 1 egz. wydruku.

Przegląd Biblioteczny drukuje materiały oryginalne, tylko takie, których autor nie zamierza publikować w innych czasopismach. Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem.

KONKURS

na najlepsze prace magisterskie z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej,
zrealizowane w latach akademickich 2002/2003 i 2003/2004-08-11
„Nagroda Młodych SBP”

CELEM KONKURSU JEST

1. Promowanie najlepszych absolwentów kierunku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.
2. Inspirowanie środowiska do podejmowania problematyki współczesnego bibliotekarstwa polskiego.
3. Zacieśnianie współpracy SBP z uczelniami kształcącymi kadrę bibliotekarską.

WARUNKI KONKURSU

1. Praca winna podejmować problematykę współczesnego bibliotekarstwa polskiego i informacji naukowej. W wyjątkowych przypadkach może to być tematyka historyczna.
2. Prace należy nadsyłać do dnia 30 października 2004 r. na adres: Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.
3. Prace winny być przysyłane w formie wydruku komputerowego lub w maszynopisie. Do pracy musi być dołączona opinia promotora oraz rekomendacja dyrektora instytutu lub kierownika katedry.
4. Rozstrzygnięcie konkursu nastąpi do dnia 30.12.2004 r.

NAGRODA

1. Nagroda nosi nazwę „Nagroda Młodych SBP”.
2. Pierwsza nagroda jest publikacja nagrodzonej pracy w Wydawnictwie SBP.
3. W zależności od decyzji sądu konkursowego możliwe jest opublikowanie najciekawszych części pozostałych prac w osobnym wydawnictwie lub czasopismach SBP.
4. Wszyscy uczestnicy konkursu otrzymają cenne książki Wydawnictwa SBP. Zarząd Główny SBP powoła spośród wybitnych przedstawicieli dydaktyki akademickiej sąd konkursowy, który wyda werdykt na podstawie stosownego regulaminu. Wyniki konkursu zostaną ogłoszone w czasopismach SBP. Zapraszamy do udziału w konkursie wszystkie uczelnie kształcące bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej.

Jan Wołosz

Przewodniczący Zarządu Głównego SBP

Warszawa – luty 2004 r.

POSZUKIWANE MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Piszę historię blisko 50 lat organizacji warszawskich Międzynarodowych Targów Książki (w 2005 r. odbędą się 50. MTK). Poszukuję wszelkiego rodzaju materiałów i informacji (ulotek, ogłoszeń, cenników, relacji, wspomnień, fotografii, nagrań audiowizualnych, etc.) dotyczących MTK oraz udziału w targach osób, przedsiębiorstw, organizacji, instytucji – szczególnie związanych z targami w latach 50., zwłaszcza zaś w okresie gdy odbywały się w Poznaniu w l. 1956-1957.

Bardzo proszę o kontakt wszystkich, którzy posiadają takie materiały lub mogą wskazać mi kierunek poszukiwań.

Proszę o kontakt pocztą elektroniczną: kabekal@poczta.onet.pl, lub na adres pocztowy: Biblioteka Analiz Sp. z o.o., 00-048 Warszawa, ul. Mazowiecka 2/4.

Krzysztof Kaleta

OD WYDAWCY

Wydawnictwo SBP jest wyspecjalizowaną agendą Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Wydajemy książki i czasopisma fachowe służące kształceniu i doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy.

Są to dwa miesięczniki: – „Bibliotekarz” i „Poradnik Bibliotekarza”; półrocznik „Zagadnienia Informacji Naukowej” a od tego numeru „Przegląd Biblioteczny”. Naszym celem jest zaspokojenie potrzeb kształceniowych całego środowiska począwszy od bibliotekarza – nauczyciela poprzez bibliotekarzy bibliotek publicznych, fachowych, naukowych aż do środowisk akademickich włącznie.

Oferujemy Państwu sprzedaż wysyłkową na zamówienie pisemne a także telefoniczne oraz sprzedaż odręczną w dwóch punktach: w Warszawie – na ul. Konopczyńskiego 5/7 oraz w Dziale Promocji i Kolportażu.

Staramy się – zważywszy na status materialny środowiska bibliotekarskiego – utrzymać ceny na poziomie niskim i średnim a część pozycji wydajemy na zasadzie *non profit*.

Na następnych stronach przedstawiamy Państwu ofertę naszych dwóch serii wydawniczych.

WYDAWNICTWO STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Dział Promocji i Kolportażu

02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213
tel. (0-22) 825-50-24
fax (0-22) 825-53-49
E-mail: sprzedaz_sbp@wp.pl

Pod tym adresem i telefonem
przyjmujemy zamówienia pisemne, telefoniczne,
faxem; pocztą elektroniczną

Z a p r a s z a m y!

**KUPUJAC U NAS WSPIERASZ
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

Jest to najdłuższa seria bibliologiczna, jaka kiedykolwiek ukazywała się w Polsce (70 tomów). W ostatnich latach wydaliśmy w jej ramach książki cieszące się dużą popularnością nie tylko w środowisku bibliotekarskim. **Polecamy m.in.:**

- **Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych**, t. 32 (IV Forum SBP, Warszawa 15-17.10.1998). Cena 25 zł
- **Bibliografia. Metodyka i organizacja**, t. 38 (red. Z. Żmigrodzki; 2000). Cena 47 zł
- **Praca z użytkownikiem w bibliotece**, t. 41 (J. Wojciechowski; 2000). Cena 30 zł
- **Biblioteki publiczne końca XX w.**, t. 44 (L. Biliński; 2001). Cena 44 zł
- **Zarys dziejów nauk matematyczno-przyrodniczych (dla bibliotekarzy)**, t. 45 (B. Orłowski; 2001). Cena 15 zł
- **Dokumenty nieksiążkowe w bibliotece**, t. 46 (D.Grygrowski; 2001). Cena 39 zł
- **Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły**, t. 50 (M. Drzewiecki; 2001). Cena 41 zł
- **Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym**, t. 49 (red. E. B. Zybert; 2002). Cena 32 zł
- **Wstęp do bibliotekoznawstwa**, t. 51 (J. Ratajewski; 2002). Cena 41 zł
- **Działalność bibliotek publicznych. Standardy międzynarodowe IFLA-UNESCO**, t. 55 (red. M. Kisilowska; 2002). Cena 15 zł
- **Słownik encyklopedyczny terminów i języków informacyjno-wyszukiwawczych**, t. 56 (B. Bojar; 2002). Cena 45 zł
- **Dokumenty życia społecznego w teorii i praktyce bibliotekarskiej w Polsce**, t. 53 (A. Firlej-Buzon; 2002). Cena 33 zł
- **Idee a rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne**, t. 54 (J. Wojciechowski; 2002). Cena 22 zł
- **Poeci na tułaczce**, t. 57 (W. J. Podgórski; 2002). Cena 38 zł
- **Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA-UNESCO**, t. 60. Pr. zbior. (red. E.B. Zybert; 2003). Cena 10 zł
- **Książka multimedialna w Polsce**, t. 59. (B. Taraszkiewicz; 2003). Cena 32 zł
- **Współczesna prasa kobieca a sprawy książki**, t. 66. (K. Wodniak; 2004) Cena 35 zł
- **Tworzenie i udostępnianie baz danych w sieci www**, t. 68. (W. Gliński, H. Rybiński; 2004). Cena 42 zł (z płytą CD)
- **Kultura organizacyjna w bibliotekach**, t.69 (E. B. Zybert; 2004). Cena 35 zł
- **Spółczesność informacyjna i jego technologie**, t. 70 (pr. zbior. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty; 2004) Cena 36 zł

Wydajemy też pozycje klasyki z polskiego bibliotekarstwa:

- **Katalog przedmiotowy**, t. 58 (A. Łysakowski; 2002). Cena 30 zł
- **Książka wśród ludzi**, t. 62 (H. Radlińska; 2003). Cena 30 zł
- **Człowiek i książka**, t. 65 (J. St. Bystron; 2003). Cena 19 zł

**KUPUJAC NASZE KSIĄŻKI – WSPIERASZ
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

Seria: <<FO-KA>>

Ten cykl wydawniczy powstał w wyniku owocnej współpracy z Centrum **NUKAT** Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.
Zaczął żyć **samodzielnie** od 1998 roku.

Do nabycia są:

- ❖ **Język haseł przedmiotowych KABA. Stan obecny i perspektywy rozwoju**, t. 1 (Sopot 9-11.09.1997). Cena 15 zł
- ❖ **Hasła osobowe korporatywne i tytułowe**, t. 4 Cena 20 zł
- ❖ **Format USMARC rekordu kartoteki haseł wzorcowych**, t. 5 (A. Paluszkiewicz, 1999). Cena 15 zł
- ❖ **Stosowanie polskich norm w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych**, t. 6 (A. Padziński, 2000). Cena 26 zł
- ❖ **Format USMARC rekordu bibliograficznego dla książki**, t. 7 (M. Lenartowicz, A. Paluszkiewicz, 1999). Cena 28 zł
- ❖ **Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa**, t. 8 (red. T. Głowacka, 2000). Cena 32 zł
- ❖ **Format MARC 21 rekordu zasobu**, t. 9 (E. Chrzan, A. Padziński, 2001). Cena 22 zł
- ❖ **Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla wydawnictwa ciągłego**, t.10 (B. Nałęcz, 2001). Cena 27 zł
- ❖ **Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu dźwiękowego**, t.11 (A. Drózd, M. Stachyra, 2002). Cena 31 zł
- ❖ **Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu elektronicznego**, t.12 (K. Sanetra; 2003). Cena 32 zł
- ❖ **Katalogowanie przedmiotowe w języku KABA.**
Podręcznik pod red. J. Woźniak, t. 13
Cz. I Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy (T. Głowacka; 2003)
Cena 21 zł
W przygotowaniu – dalsze części podręcznika.

Uwaga!

Następny zeszyt *Przeglądu Bibliotecznego* poświęcony będzie Narodowemu Uniwersalnemu Katalogowi – NUKAT.

**KUPUJAC U NAS WSPIERASZ
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH**

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

W a r u n k i   p r e n u m e r a t y

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: 827-52-96
e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl
Dział Sprzedaży – e-mail: sprzedaż_sbp@wp.pl

Konto: SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące. Odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszyt) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w redakcji;
- ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakielska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH’ S.A.

Cena prenumeraty na 2005 r. – 90 zł

E r r a t a
Ważniejsze dostrzeżone błędy druku
„Przegląd Biblioteczny” 2004 z. 1/2

Str.	Wiersz	Jest	Powinno być
6	17 d.	w połowie tego roku	w połowie 1895 r.
7	przyp. 9	wymiary 75×128 mm ... dla kart dokumentacyjnych	wymiary 75×125 mm ... dla kart dokumentacyjnych stosowanych w IIB
9	1 d.	Doker	Donker
10	1 g.	Doker	Donker
76	2 g.	większość Jego prac	większość z ponad dwustu Jego prac
76	13 g.	<i>Zestawienie ... klasyfikacji</i>	<i>(zestawienie klasyfikacji)</i>
76	20 d.	<i>Próby przybliżenia UKD</i>	<i>Próby przybliżenia struktury UKD</i>
77	15 g.	w Zakładzie Pelfer	w Zakładzie Polfer
78	6 g.	<i>Wybrane zagadnienia języków</i>	<i>Wybrane zagadnienia teorii języków</i>
78	23 g.	języków informacyjnych.	języków informacyjnych w Polsce.
78	15 d.	(1989)	(1991)
82	21-36 g.		usunąć wiersze (Forum nie odbyło się wbrew zapowiedzi)

WYDAWNICTWO
SBP

